

KAIS. KON. HOF- BIBLIOTHEK

47.291-B

Alt-

A' TISZTA MAGYARSÁG,

AVVAGY

A' CSÍNOS MAGYAR BESZÉDRÉ ÉS HELYES
ÍRÁSRA VEZÉRLO ÉRTEKEZÉSEK.

KÖVETI EZEKET

A'

CADENTIAK LAJSTROMA,
MELLYNEK HASZNÁT A' FILOLOGUSOK ÉS A'
POÉTÁK EGGYARÁNT VEHETIK.

Írta

Versegghy Ferencz,

az Esztergomi fő Megyének papja, a' szép mestersé-
geknek és a' filozófiának doctora, Méltóságos Gróf
Szápáry Leopoldína Kisasszonynak tanítója,

*azon alkalmatossággal, midőn magyar grammatikáját
német nyelvenn közre bocsátotta,*

P E S T E N N,

Eggenberger József Könyvárosnál 1805.

Sur tout, qu'en vos écrits la langue reverée,
dans vos plus grands excès vous soit toujours sacrée.
En vain vous me frappez d'un son mélodieux,
si le terme est impropre, ou le tour vicieux.
Mon esprit n'admet point un pompeux barbarisme,
ni d'un vers empoulé l'orgueilleux solecisme.
Sans la langue, en un mot, l'auteur le plus divin
est toujours, quoi qu'il fasse, un méchant écrivain.

Boileau.

**MÉLTÓSÁGOS
GRÓF
SZÁPÁRY LEOPOLDÍNA
KISASSZONYNAK**

ihendő tisztelettel ajánlja

a' Szerző.

M é l t ó s á g o s

G r ó f K i s a f f z o n y !

Engedgye meg, kérem, hogy e munkámnak ajánlásával nem csak hozzám való kegyes szívességét, hanem azt a' készséget is megköszönjem, mellyel vezérlesemet külömbféle tudományokban, de kivált anyanyelvünknek tanulásában naponként fogadni szokta. Mennél fényesebb dűcsösségére és sükeresebb hasznára fog valaha Méltóságodnak válni, hogy Hazánkhoz való szertetét a' culturával való ösmerkedése által, Nemzetünkhöz való különös

ragaszkodását pedig a magyar nyelvnek mélyebb tanulása által nyilvánvalóvá teszi, annál nagyobb szerencsémnek fogom tartani, hogy nevelésében részt vehettem.

Örök tisztelettel és érzékeny háladatossággal vagyok

Méltóságos
Gróf Kisasszonynak

köteles szolgája

Verségly Ferencz.

E L Ö Í Z Ó.

Szinte mikor az újságban egy érdeemes Hazafi ama kérdéseket támasztotta: „mennyire ment már a magyar nyelvnek kiműveltetése? micsoda eszközök és módok által kellene azt nagyobbra vinni? mikép lehetne ezen eszközöket fogatosakká tenni?” magyar grammatikámnak közrebecsátása és a jelenvaló munkának kidolgozása annyira elvettek időmöt, hogy az említett kérdésekre való feleletekről nem is gondolkozhattam. E fogatkozásom iránt csak azzal vigasztalom magamot már most, hogy azonban, még nyelvünk kultúrájának garádicsárául nem értekezhettem, legalább belső művelését grammatikám által elősegíteni iparkodtam; egyszersmind pedig engedelmet kérek magamnak arra, hogy ezen alkalmatossággal az említett kérdésekre nézve csak a következő rövid szöcskét mondhassam.

Meg kell tudniillik, az én csekély ítéletem szerint, a nyelvnek belső és külső kultúráját, tisztulását értem és terjedését, egymástól különböztetni. Tisztogatásának módgyát a jelenvaló munkában adom elő; kiműveltetésének garádicsát pedig, melyre a józan észnek és nem a tétovázó tekintetnek vezérlete szerint feleltem, grammatikámból latni. Ha nyelvünköt ezenn az úton nem tisztogattyuk, másinn vele sem mire sem megyünk. Ide czéloztam én Boileau mondásával, melyet grammatikám elejébe függesztettem, hogy a józan észnek sokszor csak egyetlen egy úttya van, 's mellynek igazsága ezen esetben kimondhatatlan örömemre még a tapasztalás által is megbizonyít-

tatott, midőn Méltóságos Gróf Teleki László Úr ama remek feleletében, mellyet az említett kérdésekre írt, az egymással ellenkérő régi és újabb magyar Íróknak tekintetével meg nem elégedvén, és egyedül csak a józan észre épített filológiának principiumaihoz ragaszkodván, majdnem tökéletesen hasonló resultátumokhoz vezéreltetett, és nélkül hogy valaha egymást ösmertük volna.

Hogy az így megfűtött nyelvnek elterjedése, külső kultúrája, első mozgásháson, nem reményem mindaddig, még Íróink figyelmeztetéseket a józan ész-től megtagadván, annyiféle útakra szakadnak, a mennyiféle előítéletektől vagy helyiolen indulatoektól ösztönöztenek. Így a magyar nyelv a belső kultúrának legfőbb pontyán állhat örökkön örökké, a nélkül hogy azt valaha a világ a könyvekben a tökéletességnek legmagosabb tetőjén ragyogni szemlélhesse, ha csak az Országglás az Írókat világos törvény által arra nem kényteleníti, hogy az észnek engedelmeskedjenek; avvagy világosabban szólván: ha csak az Országglás a már kidolgozott nyelvet legfőbb tekintetével meg nem határozza. A hol annyiféle az értelem, valahány a fő, ott egyességet csak a hatalom szülhet.

E rövid szókbba foglalván nyelvünk kultúrája iránt való itéletemet, arra kérem az Olvasót, hogy munkáshódásomat olly szívességgel fogadni ne terheltesse, a minő tisztelettel Neki ajánlja

Budán 3. Aug. 1864.

A Szerző.

A'

Tiszta Magyarság.

I. Értékezés.

A' nyelv iránt való vetekedéseknek legfőbb, legbátorságosabb, és egyetlen egy bírójárúl.

1. §.

Ha meggondoljuk, hogy régi és mostani könyvszerzőink között nincs talán kettő, a' ki egymással a' magyar ortografiában, és a' szóknak formálásában 's inflexiójában tökéletesen megegyezne; ha ezenkívül észre vesszük azt is, hogy az emberben felette nagy, sőt majdnem győzhetetlen ama' majom hajlandóság, melly ötet, a' helyett hogy saját eszével élni hagyná, másoknak vak követésére ingerli; valamint ama' ragaszkodás is, melly ötet a' józan észnek világos hagyományja ellen szüntelen vissza vonnya ahhoz, a' mihez egyszer szokott; lehetetlen bizonyára reménlenünk, hogy a' magyar nyelv feljuthasson valamikor ama' tökéletességre, melly a' csinos stílushoz minden jól cultiváltt nyelvben megkívántatik. Íróinktúl nem lehet azt várni, hogy filológiabéli nyomozásokra bocsátkozzanak, mellyek azonnkivül hogy unalmasok, olly hosszasok is egyszersmind, hogy dolgot egy egész emberi életnek untig eleget adnak. De azt sem kívánhattunk tőlök, hogy maga-

A

kot

kot ama' tudományokban járatosoknak tegyék, melyek a' filologyiabéli nyomozásoknak helyes megitélésére szükségesek; a' napkeleti és a' napnyugoti tudós nyelveket értem, melyekhez a' musikát és az európai kultúrának a' históriáját is oda kell függeszteni. Némellyek tehát ama' csínatlan nyelvénél maradnak meg, melyet dajkáiktól tanultanak; némellyek saját tetszések szerint tesznek nyelvünkben változásokat; némellyek ama' vármegyének vagy helységnek szokásával öfzlopollyák hibáikat, melyben nevedtek; némellyek idegen nyelvekhez folyamodnak regulákért; némellyek a' régi magyar könyvekhez járúlnak világosságért; nem ugyan hogy azokat egészen kövessék, hanem csak hogy belőlök azt szedgyék ki, a' mi hypothesisseikbe illik; némellyek pedig egy mostani Írónak tanítványi vagy jó baráti lévén, hibáinak is buzgó imádói lesznek, Cicerónak felettébb alacsony példája szerint, a' ki Plátóval még hibázni is, gyönyörűségnek tartotta.

2. §. Hogy dajkáinknak magyar nyelve sem nem csinos, sem nem tökéletes, kiki könnyen átláttya. De nincs is itt kérdés arról, hogy közembereinket ékesen szólani tanítsuk, hanem csak arról, hogy nyelvünköt æstheticabéli szerzeményekre alkalmazatosabbá, könyvszerzőinket pedig figyelmetesekké tegyük ama' kötelességre, melytőlök nem ok nélkül kívánnya, hogy azt a' nyelvet, melyben könyveket akarnak írni, ne csak *tudgyák*, ammint Tiszt, Virág Benedek Úr elmésen mondgya, hanem *tanúllják* is. A' kik tovább szabad embereknek tartván magokat, nemzeti jussaik közé számlálják azt is, hogy nyelvünköt tetszések szerint megváltoztassák, azoknak meg kellene gondolniok, hogy más ember is élhetvén e' rosszúl értett szabadsággal, nyelvünköl végre érthetetlen *jargon* és rendetlen zúr-

zúrzavar válhatna; a' minek következése még az is lehetne, a' mit Herder megjövendölt, hogy nyelvünk a' föld' színéről kevés üdö múlva egészen elenyészik. Egy különös helységnek vagy vármegyének szokását a' nyelvben törvénynek tenni, hasonló következésű ügyeket volna. Just adnánk így mindenik helységnek arra, hogy nyelvét csinosnak és tökéletesnek tartsa, 's a' Palóczok' dialectussát szintolly tekintetű bírónak kellene a' filológiában vallanunk, mint Nemzetünknek akármellyikét.

3. §. Idegen nyelvekből kölcsönözni a' miénk' számára regulákat, annyi volna valóban, mint a' dolghoz fonákul fogni. A' beszédnek logikabéli tulajdonságai mindennemű nyelvben egyenlők. Találni mindenikben substantívumokat, adjectívumokat, verbumokat, particulákat; találni a' gondolatoknak kifejezésében bizonyos és másolhatatlan rendet. Vannak azonkívül számtalan nevek és ígék, mellyekkel több és egymástól távúllévő nyelvek élnek, 's mellyeknek hasonlatosságát sokszor a' puszta esetnek kell inkább tulajdonítanunk, mintsem a' nyelvek' rokonságának, vagy a' nemzetek' barátkozásának. De éppen a' formációk, az inflexiók, és a' szavaknak syntaxissa az, a' mi által egymástól nem csak a' dialectusok, hanem még a' nyelvek is kiváltkép különböznek. Más nyelvekből tehát koránt sem lehet meghatározni, mi helyes a' miénknek formációiban, inflexióiban, syntaxissában, és mi helytelen?

4. §. Mivel ama' hajlandóságot, mellytől valaki úgy elragadtathatik, hogy egy Auctor' kedvéért az egész nemzet' javát megvesse, barátságának nem nevezhetem, és az olyan gyenge lelkeket, kik saját eszekkel élni nem tudván, másoknak tekintete

kot ama' tudományokban járatosoknak tegyék, melyek a' filologiabeli nyomozásoknak helyes megítélésére szükségesek; a' napkeleti és a' napnyugoti tudós nyelveket értem, melyekhez a' musikát és az európai cultúrának a' históriáját is oda kell függeszteni. Némellyek tehát ama' csínatlan nyelvénél maradnak meg, melyet dajkáiktól tanultanak; némellyek saját tetszések szerint tesznek nyelvünkben változásokot; némellyek ama' vármegyének vagy helységnek szokásával oszlopollyák hibáikat, melyben nevedektek; némellyek idegen nyelvekhez folyamodnak regulákért; némellyek a' régi magyar könyvekhez járúlnak világosságért; nem ugyan hogy azokat egészen kövessék, hanem csak hogy belőlök azt szedgyék ki, a' mi hypothesisseikbe illik; némellyek pedig egy mostani Irónak tanítványi vagy jó baráti lévén, hibáinak is buzgó imádói lesznek, Cicerónak felettebb alacsony példája szerint, a' ki Plátóval még hibázni is, gyönyörűségnek tartotta.

2. §. Hogy dajkáinknak magyar nyelve sem nem csínos, sem nem tökéletes, kiki könnyen átlátta. De nincs is itt kérdés arról, hogy közembereinket ékesen szóllani tanítsuk, hanem csak arról, hogy nyelvünköt æstheticabeli szerzeményekre alkalmasabbá, könyvszerzőinket pedig figyelmetesekké tegyük ama' kötelességre, melytőlök nem ok nélkül kívánna, hogy azt a' nyelvet, melyben könyveket akarnak írni, ne csak *tudgyák*, ammint Tiszt, Virág Benedek Úr elmésen mondgya, hanem *tanúllják* is. A' kik tovább szabad embereknek tartván magokat, nemzeti jussaik közé számlálják azt is, hogy nyelvünköt tetszések szerint megváltoztassák, azoknak meg kellene gondolniok, hogy más ember is élhetvén e' rosszúl értett szabadsággal, nyelvünköl végre érthetetlen *jargon* és rendetlen zúr-

zűrzavar válhatna; a' minek következése még az is lehetne, a' mit Herder megjövendőlt, hogy nyelvünk a' föld' színérül kevés üdö múlva egészen elenyészik. Egy különös helységnek vagy vármegyének szokását a' nyelvben törvénynek tenni, hasonló következésű ügyekezeti volna. Just adnánk így mindenik helységnek arra, hogy nyelvét csinosnak és tökéletesnek tartsa, 's a' Palócok' dialectussát szintolly tekintetű bírónak kellene a' filológiában vallanunk, mint Nemzetünknek akármellyikét.

3. §. Idegen nyelvekből kölcsönözni a' miénk' számára regulákat, annyi volna valóban, mint a' dolghoz fonákul fogni. A' beszédnek logikabéli tulajdonságai mindennemű nyelvben egyenlők. Találni mindenikben substantívumokat, adjectívumokat, verbumokat, particulákat; találni a' gondolatoknak kifejezésében bizonyos és másolhatatlan rendet. Vannak azonkívül számtalan nevek és ígék, mellyekkel több és egymástól távúllévő nyelvek élnek, 's mellyeknek hasonlatosságát sokszor a' puszta esetben kell inkább tulajdonítanunk, mintsem a' nyelvek' rokonságának, vagy a' nemzetek' barátkozásának. De éppen a' formációk, az inflexiók, és a' szavaknak syntaxissa az, a' mi által egymástól nem csak a' dialectusok, hanem még a' nyelvek is kiváltképek különböznek. Más nyelvekből tehát koránt sem lehet meghatározni, mi helyes a' miénknek formációiban, inflexióiban, syntaxissában, és mi helytelen?

4. §. Mivel ama' hajlandóságot, mellytől valaki úgy elragadtathatik, hogy egy Auctor' kedvéért az egész nemzet' javát megvesse, barátságának nem nevezhetem, és az olyan gyenge lelkeket, kik saját észekkel élni nem tudván, másoknak tekintete

utánn indulnak, mint az ostoba juhok a' kos utánn, czáfolásra méltókuak nem tarthatom; csak azokat vezsem még elő, kik a' régi magyar kézírásokban és nyomtatott könyvekben kerestülkocsúl etimologizálván, 's a' benne talált szavakból, formációkból, inflexiókból és kifejezésekből, akár helyesek akár hibások legyenek, irtóztató tudós hypothesiseket építvén, azt kívánnyák: hogy azon dolgokban, mellyek nekik csak azért tetszenek, mivel bóttyaikba valók, egészen a' régiekhez ragaszkodgyunk, másokban pedig az ősi könyvfzerzőktől velek együtt szabadon eltávozzunk. Veneranda Antiquitas hæc semper sic ettulit, kiáltya több ízben egy Auctorunk in Antiquitatibus Litteraturæ hungaricæ et in elaboratione Grammaticæ hungaricæ, kinek munkáit, még csupán csak régiségeinket terjesztik előnkbe, tisztelen és böcsülöm, de mihelyt a' filológiába ereszködenek, nyelvészépítő ügyekezeteknek nem ösmerhetem. Lásuk az okokat, mellyek meg nem engedik, hogy a' régi kézírásokat és könyveket a' nyelvbéli vetekedésben bírónak nézzük.

5. §. Egyáltalában felette nagy előitélet az némelly tudós emberekben, hogy a' Régieket mindenben mustráknak nézik. A' setét századoknak ama' ragyogó napja, *Baco* Cancellárius a' régi Görögöket és Rómaiakat a' tudományokra nézve gyermekeknek vallya. Ők tudniillik csak olyan dolgokban lehetnek reguláink, mellyek természettyek szerint változást nem szenvedhetnek, és általok tökéletesen kinyomoztattak. Kitanúlták űk, példának okáért, a' képirás' számára a' legszebb emberi természetnek szimmetriáját, a' musikában a' fundamentális accordokat; az építő mesterségben a' legszebb és legtökéltebb öfzloprendeket; az ékesen-szóllásban a' legszebb szónoki

noki numerust, a' költő mesterségben a' legszébb métrumot. De a' tudományokban csak kezdők lévén, allig találni könyveikben a' számtalan hiábavaló és sikertelen hypothesisek között eggykét igazságot. Nem mondom én, hogy üdövel képesek nem lettek volna, a' culturának ezen ágait is nagyobb tökéletességre vinni, hanem csak azt állítom, hogy a' Görögök a' Rómaiaktól, ezek pedig az észlaki nemzetektől meghódíttatván, tehetetlenek lettek annak folytatására, a' mit olly szerencsésen kezdték. De még a' szép mesterségek sem mentek önálok olly tökéletességre, hogy kénytelenek ne volnának az újjabb üdöknek feltebb sokat köszönni. Én tehát azokkal, kik sikeres írásaikban a' culturának és a' históriának filozófiáját előnkbe terjesztik, azt állítom: hogy az emberi nemzetet egy nagy egész gyanánt úgy kell néznünk, mint egy magányos embert, ki gyermekségétől fogva naponkint tanul és tökéletesedik. Volt az emberi nemzetnek is gyermek üdeje, volt ifjú kora. A' mit az első emberek tapasztaltak és leltek, azt onokáikra hagyták, kik őseiknél annyival tudósabbak és okosabbak lettek, a' mennyi új tapasztalásokkal és leleményekkel a' régieket megszáporították. Az emberi nemzetnek gyermek korában a' képzés uralkodott; ifjúságában az indulatok heveskedtek; férjfi esztendeiben az ész kezd bimbózni, virágozni, melly tökéletes gyümölcsököt csak vénségében hozhat.

6. §. A' mi névezet szerint a' nyelveket illeti, ezek mindaddig, még elevenek, szintollyan változások alá vannak vetve, mint a' cultura, mellyel mindenik nemzetnél eggyaránt jár. Valamint tudnillik az egész emberi nemzetnek, úgy eggyenkint mindenik nemzetnek is van, még culturájára és nyelvére nézve is, gyermek üdeje, van ifjú kora. Gyermekségében vegyettált akkor nyelvünk, midőn

nemzetünk Európában letelepedett; ifjú gyanút heveskedett és forrott a' reformációnak alkalmatosságával amaz írásokban, mellyeket a' polemika szült; és csak harmincz elztendőtől fogva lehet mondani, hogy férjfi korához illő józan csinosítások és kellemetes törvények alá vettetik. A' kik tehát a' régi magyar kézírásokat és könyveket akarják a' tiszta magyar beszédnek és helyes ortografiának mustráivá tenni, felfordittyák a' rendet, és azt akarják velünk elhittetni, hogy nyelvünk sokkal tökéletesebb volt gyermek korában, mikor a' tót és deák nyelvekkel való özvetkezése által, ha nem romlani, legalább virágzásában gátoltatni kezdett, mint most férjfi korában a' józan filológiának szépítései által lehetne. Amde mi volt vallyon a' deák nyelv Ennius' korában? melly nyomorúlt volt a' franczia, olasz és német beszéd vagy írás a' régi üdőkben, mikor e' nemzetek a' culturának gyermek korában vegyettáltak? A' deáknak Quintilianus, Cicero, Ovidius, a' francziának Academie de la langue françoise, az olasznak della Crusca társaság, a' németnek Adelung kellett, hogy arra a' tökéletességre jussanak, mellyel tündöklének. Csak a' magyar nyelvnek volt volna tehát különös privilégiuma arra, hogy culturája felfordult rendű legyen, azaz: hogy akkorában, midőn magyar Grammatikáról senki sem gondolkodott, filológiából nyomozásokról senki sem álmodhatott, és a' nemzetnek culturája bölcsőben feküdt, a' tökéletességnek legmagosabb pontyánn ragyogott legyen? Ne tegyük magunkot az ilyen állításokkal nevetségessé, és legyünk egy kevéssel figyelmetesebbek a' természetnek szokott járására, melly parányi magból, kicsiny kezdetből csak lassankint vísz tökéletességre mindent.

7. §. A' magyar kézírások és könyvek, a' leg-
 régiebb halotti beszédektől fogva, melyekre fellyebb
 említett Auctorunk in suis Antiquit. Litt. hung. olly
 sokat épít, egész a' mostani könyveknek árjáig nem
 birnak elegendő tekintettel arra, hogy a' nyelvnek
 helyességére és szépítésére nézve az egész magyar
 nemzetnek törvényeket szabjanak. Az Írók kötelesek
 inkább az egész nemzettől nyelvbéli törvényeket
 várni, és ha a' közönséges szokástól, melyet az ana-
 logyiából felette könnyű kitanúlni, közrehocsátandó
 írásaikban eltávoznak, akkor valóban nem az egész
 nemzetnek írnak, hanem csak önnön magoknak, vagy
 legfellyebb egynehány tudós társaiknak, kikkel talán
 egy újdonnan új magyar nyelvnek koholása iránt
 öszveszövetkeztek. A' régi kézírások és könyvek még
 akkor sem lehetnének a' mostani nyelvnek mustrái,
 ha bizonyos volna, hogy azon nyelvonn írtak,
 mely akkorában az egész nemzetnél közönséges volt;
 mivel tudgyuk, hogy a' nyelv a' kultúrával együtt
 majdnem mindenik században érezhetőképen megvál-
 tozott, 's mivel nevetséges volna, azt kívánni, hogy
 most magyarul úgy beszéllyünk és írjunk, ammint
 a' régiek beszéllettek és írtak. Szeretném látni an-
 nak a' prédikátornak a' dücsösségét, a' ki most egy-
 holt test felett így kezdene prédikálni: *Latitue fe-
 leim zumtuchel mic vogmuc* 's a' t.; vagy annak a'
 könyvnek a' divattyát, mely e' halotti beszédnek
 ortografiájával a' világra jönni merészelné.

8. §. Hogy e' legrégiebb és csak egynehány
 sorból álló halotti beszédnek ortografiája önnön ma-
 gával meg nem egyez, megmutattam Grammatikám-
 nak 110. lapján d) alatt. A' többi kézírások és nyom-
 tatott könyvek, melyekből in Antiquitatibus Litter.
 hungar. erre nézve untig elegendő példákat találni,
 olly

olly annyira ellenkeznek egymással az ortografiában és a' suffixumokban, mintha mindenik századnak kézírásai és könyvei más más dialectussal íratlak volna. A' később Írók tehát sokat megváltoztattak, a' mi a' régiebbekben majdnem közönséges volt. Következik ebből, hogy vagy azok hibáztak, a' kik a' változást szenvedték, vagy azok, a' kik a' változást tették. A' legrégebb kézírásoknak ortografiáját maga említett Auctorunk in Antiqu. Litt. hung. & Elabor. Gramm. hung. nem tartja, egykét esetecskét kivéven, helyesnek. Ezt lehet mondani a' később kézírásokra és nyomtatott könyvekre nézve is, mivel Grammatikájában ezeknek ortografiájától is eltávozik. Káldirúl, Pázmánrúl, 's egyáltalljában a' magyar Íróknak seregérúl azt mondja in Antiq. Litt. hung. §. 172, hogy az etimológiával nem sokat gondoltak; a' mi az ő nyelvén annyit tesz, hogy magyarul nem elég tisztán írtak. Ő maga megvallya tehát; hogy a' legrégebb halotti beszédektől fogva egész a' mostani korig egy kézírásunk, egy nyomtatott könyvünk sincs, mellyben nyelvbéli hibák ne találhatnának. De ha ez igaz, mikép élhet ő ugyan ezen kézírásoknak és nyomtatott könyveknek tekintetével arra, hogy most virágzó nyelvünköt kezeinkből kifacsarja, és hasonlóná tegye azokéhoz, kik még az ő ítélete szerint is hibásan írtak?

9. §. Azt mondja ő talán ezekre, hogy e' régi kézírásokban és könyvekben az etimologiaot kell felkeresnünk, és mostani nyelvünköt ezen etimologia-béli nyomozásokra építenünk. De a' mit csak imént a' régi könyveknek ortografiájáról és suffixumairúl mondtam, azt az etimologiaira is méltán lehet alkalmaztatni. Az etimologia által vagy a' gyökérszónak nyomozását érti, melly a' gyökereknek az olyan betűktől való elválasztásából áll, mellyek nem a' gyöke-

gyökerekhez tartoznak; vagy pedig a' suffixumok' és gyökérszavak' eredetének felfeztetését. Az elsőt magam is valóságos etimológiának tartom; de a' másodikat, ammint majd alább bővebben megmutatom, nem nézhetem egyébnek, hanem csak etimológiabéli tudós enyelgésnek. Vegyük már most akár a' gyökérszókot, akár a' suffixumokat e' régi könyvekben, 's vizsgállyuk meg, ha nem szenvedtek-e szintolylan változásokat, mint előbbeni *ſom* ſzerint az általlyában vett ortografia? A' legrégiebb kézírásban, példának okáért, e' gyökér szavak olvastatnak: *gimilc* vagy *gimils*, *zum* vagy *ſzum*, és *nugulm*; a' később könyvekben pedig ezek helyett a' következendőköt talállyuk: *gyümölcs*, *ſzöm*-vagy *ſzem*, *nyugalom* vagy *nyugodalom*. A' kettő közül mellyikre építsük mostani nyelvünköt? Ugyanazon kézírásban a' pluralis' suffixumát egy *ſzócskában* kétfélekép talállyuk: *mio* vagy *miv*; a' helyzetetű cásust megmeg kétféleképen, úgymint *bele* és *beli* e' ſzóokban: *világbele* és *nugulmabeli*; a' possessivumnak második személljét *tuch* suffixummal e' ſzóokban: *zumtuchel* és *ſzumtuchel*; a' conjugatióbéli első plurális személyt pedig *mua* silabával e' ſzóban: *rogmuc*. E' ſzókot a' később könyvekben így olvassuk: *mink*, *világba*, *nyugolmába*, *nyugodalmába*, *ſzemetekkel*, *vagyunk*. E' kétféle suffixumok közül vallyon a' régiebbek-e a' jobbak, vagy a' későbbek? Ha' a' régiek egyyeznek meg az említett Auctornak etimológiabéli nyomozásival, minek ragſzkodik Grammatikájában és Írásaiban a' későbbekhez? Ha pedig a' később suffixumok etimologice jobbak, mikép építheti a' legrégiebb halotti befzédnek egy igécskéjére: *ennek* a' magyar conjugationak harmadik tótos formáját in *Antiq. Litt. hung.* a §, 79. vsque §, 91? Számtalan efféle különböző példákot hozhatnék én elő a' régi könyvekből, ha ezen egy-

ne-

rchányat elegendőnek nem ítélném arra, hogy az Olvasó az igazságot átláthassa, vagy legalább képessé tetethessen a' hasonló példának könnyű felkeresésére. Az előbbeni §-ban tett okoskodásomat tehát következendőképen újítom meg itt is: Akár a' legregiebb kézírásokban és könyvekben legyenek a' gyökérzavak és suffixumok hibások és az etimológiával ellenkezők, akár a' későbbekben, az bizonyos: hogy maga az *Elaboratio Grammatica* sem a' legregiebbeket sem a' későbbeket *egészben* nem követi. Minek épít tehát némelly suffixumok iránt reájok annyit, mintha a' mostani nyelvnek csálthatatlan bírói volnának? Minek mondgya a' régieknek formátióit jobbaknak, 's. olly remekeknek, melyekhez a' mostaniakat legbátorságosabb alkalmaztatni? Has etenim nulla vnquam nouit ætas superior, in formationum legibus multo sane melior, atque vnica magistra tutissima: *Antiq. Litt. hung. §. 143. pag. 269.*

10. §./A' régi kézírásokra és könyvekre nézve felette szükséges, jól megfontolni, hogy többnyire csak halotti beszédekből, imádságos könyvekből és prédikációkból állanak. Tudgyuk pedig, hogy nemzetünknek első keresztény papjai idegenek voltak. Sok a' mi nyelvünkben a' tót szó, sok a' tót formativa, sok a' deák fordulás, melyeket a' tót nemzettel való közlődésnek és az egyházi személyek' deákságának köszönhetünk. A' szókkal, formativákkal és latinizmusokkal szarvás hibák is lopódkodtak nyelvünkbe, melyeket őseleink vagy észre nem vettek, vagy megjobbítani képesek nem voltak, rész szerínt mivel a' filológiához nem értettek, rész szerínt pedig, mivel a' papi személyekhez nagyobb tisztelettel viseltettek, hogysem nyelvbéli hibáikat hibáknak mondani merték volna. Ebből a' tiszteletből származott kiváltkép

az is, hogy Eleink a' magyar nyelvet már akkor hagyni, 's helyette a' deákot kezdték befogadni. A' helyett tehát, hogy a' régi magyar kézírásokban és könyvekben abbúl az okból, mivel egyháziak voltak, tisztá magyarságot keressünk, ammint többször említett Auctorunk in Ant. Litt. hung. Præfatio. pag. 18. & 19. akarja, bizonyosnak tartom, hogy éppen erre az okra nézve telve kell nekik lenniék külömbféle ortografiabéli hibákkal, helytelen formációkkal, declinációkkal, conjugációkkal, sőt slavonizmusokkal és latinizmusokkal is. Az okos és jószívű Olvasó nem fogja exen állításomat arra magyarázni, mintha én általa meg akarnám sérteni ama' mély tiszteletet, mellyel rellgyiönkhöz és az egyházi személyekhez nem csak tartozok, hanem viseltetek is. Kegyetlen gonofság volna, szavaimnak illy értelmet adni, mellyekkel csak annyit akarok mondani, a' mennyit hasonlókkal egész Európa a' deák nyelvről mond. Tisztelik tudnillik az oskolák a' szent Írásnak deák fordítását, tisztelik az Anyaszentegyháznak deák imádságait a' misében és a' solyozmában; de azért Cicerót, Ovidiust és a' többi clasicus auctorokat terjesztik még is előnkbe a' tiszta és csinos deákságnak mustrái gyanánt. Úgy én is tisztalelem a' régi egyházi és imádságos magyar kézírásokat és könyveket, de a' tiszta és csinos magyarság' mustráinak nem ösmerhetem.

11. §. A' nyelv iránt való vetekedésekben a' most élő egész nemzetnek köz akarattyát ösmerem én legfőbb, legbátorságosabb és egyyetlen egy bírónak. Feltalálni ezt ama' közönséges szokásban, melly a' hasonló szókkal hasonló esetekben egyyenlőképen bának, és a' filológiában analogyiának neveztetik. Mikor nemzetünk serdülni kezdván, egy szűkebb környékben együtt lakott, csak kevés szavai voltak, mel-

mellyek kevés szükségeit jelentették. Ezekkel ő elejente majdnem minden regula nélkül már így már amúgy bánt, ammint ezen anomalumok: *ó, jó, sá, szó, tó, ló, bő, cső, kő, tő, hő, fő, vő, hamu, fű, hosszú, fű, szű, iszik, eszik, alszik, fekszik, hisz, tesz, vesz, víz, hí, út, szí, ró, van, még* 's, a' t. többféle vagy legalább regulátlan inflexiójából világosan kitettség. Nem tudós tanácskozás, nem nyilvánvaló egyezés, sem előre eltökélt törvény, hanem a' közönséges szükség kénytelenítette őseleinket arra, hogy hasonló szókhoz hasonló esetekben hasonló formativákat és inflexiókat fűgesszenek, a' mi csak lassankint vitethetett végbe. E' nélkül soha ők egymást meg nem érthették volna. A' közönségesen bevett anomalumok ezen formativákkal és inflexiókkal együtt a' lassankint messzebb és messzebb elterjedett nemzetnek valamennyi ágainál megmaradtak. A' zsengező cultura, a' tót nemzettel való közlőds, valamint az egyházi és kormánybéli dolgoknak folytatására bevett deák nyelv is, csak azt vitték végbe, hogy a' régi formativák és inflexiók megrövidítettek és újjakkal megszáporítottak. Külömbfélék lehetnek külömbféle vidékekben mind a' rövidítések, mind pedig az új suffixumok, mellyek végtére a' magyar kézírásoknak kinyomtatása által közönségesek lettek. Ezekkel a' könyvek nyelvbéli hibákat is hintettek minden bizonnal nemzetünknek később maradéki közé; de fel is ébresztették egyszersmind benne a' filológiabéli nyomozásokra vezérő vizsgágot, melly őket elejente az etimológiabéli enyelgésekre csábította, azután pedig az etimológiának józanabb használására vezérlette.

12. §. Az igaz etimologia tudnillik ki nem terjed nyomozásiban egyéb tárgyakra, hanem csak a' néma

néma vagy eleven gyökereknek a' formativáktúl, inflexióktúl, epenthetikáktúl, eufonikáktúl és prae-
fixumoktúl való megválasztására; és e' munkájában, ha
az analogyiátúl vezéreltetik, soha sem hibázhat;
czéllya pedig soha egyéb nem lehet, hanem csak az,
hogy megmutassa, mikép kell az analogyiának tör-
vényei szerint hasonló szókbul hasonló esetekben új
szókot csinálni, vagy a' hasonló szókot hasonló ese-
tekben declinálni, és conjugálni. Mihelyt a' gyöker-
szóknak eredeteit kezdi nyomozni, mint *Ostrokocsi-*
ban in Originibus hungaricis, vagy a' formativáknak
és inflexióknak származásait felfezgetni, mint többször
említett Auctorünkben *in Antiquitatibus Litterat. hung.*
munkái azonnal csak bizonytalan hypothesisek, el-
mefuttatások, enyelgések. Kicsoda ne kaczagjon *Fó-*
ris Ostrokocsinak törekedésére, mikor *Originum hun-*
garicarum parte 1. pag. 292. e' magyar szónak ember
eredetét örömet e' zsidó szókban keresné: *abar: át-*
ment, elmúlt; ober: átmenő, elműő; mivel az ember
e' világonn csak *átmenő útas*; de azután egy másik
zsidó *abar* szóhoz folyamodik, mellynek első betűje
nem *ain* hanem *áleph*, és ennek *pihel* conjugációjá-
ból: *ibber: megerősítette*, a' magyar *embert* azért
szármáztattya, mivel az árabsoknál *abara* annyit is
tesz, mint: *jól felkészültt, alkalmas*, az ember pe-
dig minden egyéb állatnál több erővel, és szebb tu-
lajdonságokkal van az Istentül felkészítve, 's a' t.
Kár hogy a' Görögbül kölcsönözött deák *embryo* eszé-
be nem jutott! Kicsoda ne vonogassa mosolyogva
vállait, mikor újabb Etimologyikusunk *in Antiqu.*
Litt. hung. §. 88. az *ek* suffixumot már a' régi első
személybül *ek*, melly helyett most *én* mondatik, már
a' mostani harmadik személybül *ök* szármáztattya e'
szókban: *lelék, szánék, lelnék, szánnék, vésték, vés-*
sék 's a' t. vagy mikor §. 82. az *sz* és *l* suffixumokat

e' két pronomenből: *esz* és *a'*, mellyek valaha annyit tettek az ő itélete szerínt, a' mennyit most *té* *te'z*, olly imponens hanggal származtattya, mintha szavainak valóságárúl kételkedni sem lehetne, a' következő és hasonló igékben: *kérsz*, *emélsz*, *tartasz*, *adsz*, *ázol*, *nézel*, *főzöl* 's a' t. vagy mikor az *ik* silabát egynehány verbumok' végénn §. 84. pronomennek hirdeti, minekutánna előre paragógicának vallotta; mintha e' mondásban: *ahol jön a' farkas! szaladgy*, *mert megesz* ezen íge: *esz* az *ik* silaba nélkül nem tenne annyit, mint; *ő esz*; 's mintha a' pronomennek természete mindennémű nyelvben azt nem hozná magával, hogy paragógica silaba ne lehessen. De lássuk még másféle példákban is az efféle etimológiabéli enyelgéseknek sükeretlenségét és haszontalanságát.

13. §. Mikor nekem valaki azt mondgya, hogy e' personalis pronomeneknek *én*, *té*, *ő*, *mink*, *ti*, *ők* cásussaibúl támadtak a' declinációbéli suffixumok, úgymint: e' szókbúl *nekem*, *neked*, *neki* a' dativus *nak*, *nek*; ezekbúl: *hozzám*, *hozád*, *hozzá* a' suffixum *hoz*, *hez*; *höz*; ezekbúl: *tőlem*, *tőled*, *tőle* az ablativus *tól*, *től*, vagy a' tizsamelléki *túl*, *tűt*; vagy mikor azt állítja, hogy e' pronomenekbúl *enyim*, *tiéd*, *övé*, *miénk*, *tiétek*, *övék* támadtak a' birtokbéli suffixumok *m*, *d*, *a* vagy *e*, *nk*, *tok*, vagy *tek*, vagy *tök* és *ok*: mint: *házam*, *házad*, *háza* 's a' t. én hasonló jussal mondhatom az ellenkezőt, hogy inkább a' declinációbéli és birtokbéli suffixumokbúl támadtak az említett pronomenek; és állításomnak még egy kis ókát is adom; mert a' pronomenek minden nyelvben a' neveknek helytartói lévén, világos, hogy declináltt és birtokbéli suffixumokkal construaltt neveknek

'nek előbb kellett a' világra jönni, mint helytartóiknak.

14. §. Ha velem azt akarja valaki elhíttetni, hogy a' conjugációnak mutató suffixumai *m, d, a,* vagy *i,* és a' plurálisban *uk* vagy *ük, átok* vagy *íték, űk* vagy *ik* a' birtokbéli suffixumokból *m, d, a* vagy *e, nk, tok, tek, tök, ok's* a' t. támadtak; én hasonló jussal mondhatom az ellenkezőt, mellynek ismét egy kis okát is adhatom; mert valamennyi nyelvekben, de kivált a' napkeletiekben, hamarabb voltak verbumok és így conjugációk is, mint nevek és declinációk. Lásd erről Herder' munkáját: *Abhandlung über den Ursprung der Sprache.* 3. Abschnitt. V, n. 1. Innen van, hogy a' magyar eredeti neveknek felette nagy része participiumokból áll, mint: *teremtő, építő, törő, bíró, sarló, tarló, fogó, dsó, függő, evező, csengető's* a' t. Innen van, hogy kevesebb irregularis verbumaink vannak, mint neveink, és hogy az irregularis verbumok között az irregularitásban még rend is találtatik, melly nélkül az irregularis nevek, mellyeknek nagy része idegen szókból áll, nagyon szükölködnek. Innen van, hogy a' verbumoknak mutató formája semmi exceptiókat nem szenved: *taníttya, veri, tanítod, vered, taníttjuk, verjük's* a' t.; a' neveknek birtokbéli suffixumai pedig: *háza, házad, hazam's* a' t. rendbelfedhetetlen exceptiók alá vannak vetve.

15. §. Szinte azon okból, mellyet Herder helyesen megmutat, hihetetlen az is, hogy a' conjugációbéli neutrális formának suffixumai: *k, sz* vagy *i,* 's a' t. az efféle igékben: *lrok, értek, török, ír sz, értesz, tör sz, úzol, teszel, üzöl's* a' t. hajdani vagy mostani pronomenekből származtak legyen. Elhagyom én az efféle származtatások' bajnokiról amaz általlá-
ban

ban való jegyzést, hogy egy betüből két vagy háromféle betűt, vagy ellenben többféle betüből egyet deriválnak, minden állandó törvény nélkül, ammint ezekben jut. A' régi *ek* pronoménbül, ammint a' 12. §ban már említettem, *én* származott az *ő* gondolom-jok szerínt; azután *ek*, *ok*, *ök* az efféle igékben: *érzek*, *trök*, *török*; azután az imperfectumnak és az optativusnak első személlye: *érzek*, *ltek*, *törék*, *érzenek*, *lrnek*, *törnek*; de a' mutató formának e' harmadik plurális személlyeiben: *ők érzenek*, *ők érzék*, *ők törék*, *ők törnek*, az *ek* silába már *ők* pronoménbül származik. Számtalan ilyen példát találni mind *in Originibus*, mind *in Antiquitatibus hungaricis*. De tegyük igaznak, hogy a' conjugatióbéli suffixumok részfizerint régi részfizerint új pronoménekbül származtak, mi haszna lehet ennek a' nyelv' szépítésére nézve? mit építhetünk reá filológiabéli nyomozásinkban? A' pronomének, jóllehet eleven és egész szavak lévén, méltábban tartoznak a' nyelvnek mivoltához, mint a' suffixumok, mellyek magokban semmit sem tesznek, olly nagy változásokat szenvedtek még is, ammint említett Auctorunk *in Antiq. Litt. hung.* vitattya, hogy ennek a' Tudósnak fáradságai nélkül pronoméneknek sem ösmerhetnénk többé. Kinek jutott volna eszébe, hogy valaha *ek* annyit tett, mint most *én* tesz, valaha *al* és *esz* annyit, mint most *te*? Ha tehát *ő* az efféle változásokat helyeseknek tartya, hogy kívánhattya azt tőlünk, hogy a' suffixumoknak, mint alábbvaló nyelvrészecskéknek akár régi akár újjabb változtatásait helyteleneknek ösmerjük, ha ezek a' változtatások egyébaránt az analogyiával jobban megegyezvén, a' nyelvnek sükeres határozására és józan szépítésére szolgálnak? Vannak, kik a' conjugationak neutrális inflexióit a' *van* verbumbül kölcsönözött vagy legalabb vele öfveolvasztott suffixumoknak

nak mondgyák. De én az ellenkezőt, hogy tudnillik a' suffixumokból támadt inkább a' *van* verbumnak is az egész conjugációja, még egy kis okocskával is megtámaszthatom. A' *létnek* tudnillik, avvagy az *existentiának* idéája olly annyira *metafizika*, hogy én a' van verbumot később leleménynek tartom ezeknél: *eszik, iszik, alszik, fekszik, szalad, fut, áll, 's a' t.* a' mi a' magyarban még nagyobb hihetőséget vehet abból, mivel a' *van* verbumot számtalan beszédben ki sem mondgyuk: mint: *ez a' ház szép, ezek a' házak szépek*; más verbummal pedig illyen elliptica beszédmodot nyelvünkben nem találunk. De végezzük az efféle haszontalan etimologyizációkkal a' cziivadást!

16. §. Ha végtére valaki a' következő és hasonló haszontalanságokat akarja velem elhiteni: hogy e' név *szív* a' *szí* verbumból származott, mivel a' *szív* a' vért magához szíjja; a' *szügy* e' szóból *szív* éppen úgy, mint *fagy, tölgy, elegy* ezekből: *fa, töl, el; szül* a' megrövidített *szívtől* verbumból, mivel az anyák azt szokták gyermeikről mondani, hogy *szíveikből szakadtak*; *szűz* e' szóból *szív* vagy *szű*, valamint *méz és fűz* ezekből: *méh és fű*, mivel a' *szűz* *szívében* tisztaságnak kell lenni, vagy mivel benne mások iránt, és másokban ő iránta a' *szív* munkálkodik 's a' t.; akkor én valóban csak mosolygással felelhetem azt, a' mit egy régi Bölcs egy igen hosszú Dissertációja után mondott. Őszveszedte ő ebben nagy munkával az okokat, mellyekkel ama' kérdésre megfelelhessen: *miért nem fél a' csikó a' farkastól olly nagyon, mint a' ló?* 's minekutánna egész eruditióját kimerítette volna, azt teszi e' kérdésről utánna: *sed hoc forte non est verum!* de ez talán nem is igaz! Őseleink, kik nyelvünket építeni kezdettek, bizonynya-

ra sem anatomusok, sem psychologusok, sem physicusok, sem metaphysicusok, sem moralisták, sem philologusok nem voltak, és én egyyetlen egy nyelvet sem tudok a' világona, mellynek első fundamentumit philosophusok vetették volna. A' képzés hasonlatosságokat keresvén a' tárgyak' hangjaiban vagy mozgásaiban, lassan lassan szülte az ígőket, neveket és mellékszókot. Ama' vak ösztön, melly minket hasonló esetekben hasonló cselekedetekre vezérel, arra birta az embert, hogy az ígékkel, nevekkal és mellékszókkal is a' hasonló esetekben hasonlóképen bányon; és innen támadtak lassanlassan, nem tudós tanácskozások által vagy filologyiabéli törvények szerint, hanem többnyire csak történetből vagy imitációból a' conjugációk, declinációk, és végtére a' gyökérszókiból való formációk is. Még a' később századokban sem voltak Elcink a' tudományokban olly járatosok, hogy ezeknek hagyományjai szerint tehetők volna meg ama' változtatásokat, mellyek nyelvünkben általok végbe vitettek. Itt is többnyire csak az eset, vagy a' követés uralkodott. Többet mondok! Még a' culturának legtökéletesebb korában sem lehet a' tudományokat, és a' józan okoskodást a' nyelvek' bíróivá tenni. Ezek a' nyelvnek szépítésében csak segedelmek lehetnek arra, hogy az analogiának és ebben a' közönséges szokásnak törvényeit megtalálhassuk. Tudgyuk már most, hogy a' szívárvány az égen vizet nem szí, de mivel e' természetbéli jelenségnek a' neve az egész magyar nemzetnél *szívárvány*, mást neki többé nem adhatunk. Tudgyuk, hogy ezen ígékben: *ásza*, *ásod*, *ásom* a' suffixumok tökéletesen hasonlóak a' birtokbéli suffixumokhoz: *sassa*, *sasod*, *sasom*; de azért még sem szabad az éles verbumokban, mint *vet*, az *i* helyett ezen szóban *veti*, *e* betűt mondanunk: *vete*, vagy *vettye*, *veted*, *vetem*, amint

mint a' birtokbéli suffixum: *kertye*, *kerted*, *kertem* megkívánná.

17. §. A' nyelvek' eufóniája szintazon forrásból ered, mellyből az emberi ének, az embernek tudnili természet szerint való hajlandóságából a' hangok' harmoniájához, mint valóságos szépséghez. Az éneket nem minden ember, vagy legalább nem olly közönségesen gyakorollya, mint a' nyelvet. Termézetes járása tektát a' mindennapi és külfömbféle visszélések által meg nem gátoltathatik, meg nem zavartathatik úgy, hogy a' harmoniának közönséges törvényeit felkeresni és meghatározni ne lehetne; mellyek mindazáltal azt soha végbe nem viszik, és végbe vinni nem is akarják, hogy a' nemzetek az énekek ama' különös módgyait elhaggyák, mellyek caractereiket olly elevenen festik. A' nyelvek' eufóniájának sorsa sokkal roffzabb. Valamint természet szerint való úgy nemzeti járása is naponkint és majdnem minden emberiül zavartatik, mivel már a' bezzellőnek indulattjai alá, már különös characterének vagy temperamentumának kénynei alá vettetik. Innen van, hogy közönséges törvényeit meghatározni, az én ítéletem szerint, semmikép sem, különös reguláit pedig csak magának a' nyelvnek épületéből lehet ki-nyomozni. Egyébaránt arról, hogy mindenik nyelvnek van bizonyos eufóniája, senki sem kételkedhet. Ez egynehány hasonló silabákat a' nemzetnek természet szerint való hajlandóságai szerint szüntelen' meg-rövidítvén, vagy meghosszabbítván; némellyeket ne-héz accentus által fontosokká, némellyeket pedig éles által elevenebbekké tévén; egynehány keményebb betű-kötlágyakkal felcserélvén; a' grammaticabéli figurákkal, úgy mint az epenthesis, apocopéval, syncopéval, aphæ-resissel, paragogéval és próthesisel külfömbféleképen

élvén, sőt még a' vocálisokat is, úgymint a' szók-
nak lelkeit, mint a' mi nyelvünkben, bizonyos rend-
be szorítván, az emberi éneknek harmoniájához már
jobban már kevesebbet közelít. Az eufónia azonban
szintúgy az analogyiának törvénnyei alá van vetve,
mint a' szóknak formatívái és inflexiói.

18. §. Nyelvünkben három dialectust szoktunk
megkülönböztetni, úgymint az erdélyit, a' tiszamel-
lékit és a' dunamellékit. A' suffixumokra nézve azon-
ban nem messze távoznak egymástól, és a' külömb-
ség, melly köztök van, csak ama' szóból látfzik
állani, mellyeket a' szomszéd vagy velek öfzvevegyültt
nemzetekről kölcsönöztek, vagy azután, minekután-
na egyfzer a' nemzet valaha több ágra szakadt, az
új tárgyoknak és szükségeknek jelentésére csináltak.
Vannak, nem tagadom, mindenik magyar dialectus-
ban valóságos szépségek, de vannak hibák is, mel-
lyek a' többiekben fel nem találtaának. Az eleven
nyelv nem csak akkor változik, mikor idegen nyelv-
vek közt él, mint Erdélyben és a' Duna mellett,
hanem még akkor is, mikor az idegen nyelvektől
és kivált a' többi dialectusoktól elkorlátozva tenyé-
szik, mint a' Tisza mellett, és kivált Debreczen kö-
ről. Sőt a' tapasztalás világosan megmutatja, hogy
az idegen nyelvek közt élő dialectus sokszor az ere-
deti beszédmódokat és szóejtéseket átalkodottabb ke-
ménységgel fenntartja, és magát csak ezen idegen
nyelvekből kölcsönözött szókkal rontja vagy gazda-
gítja, mint a' dunamelléki, melly az eredeti *ö* és *u*
vocálisokat fenntartotta, magát pedig sok német szó-
kal hafzontalanúl megterhelte; még az idegen nyelv-
vektől elkorlátozott dialectus a' nemzeti szóejtésben
elröstül, 's már a' betűket egymással cseréli fel, már
a' silabákat hosszabbítja meg ok nélkül, már a' kel-

le.

letemesebb vocálisok helyett harmoniátlanabbakkal él, mint Debreczen körül, hol a' köz nép *tojja*, *já-nyom*. 's több efféle szavakkal él, *tollya* és *lyányom* vagy *ledányom* helyett; 's a' rövid *é* vocálist kellemetlen accentussal élesíti az effélékben: *bémegy*, *hifzéd-é? hiend*, *téend*, *véend* 's a' t., ezek helyett: *bémegy*, *hifzéd-é? hiend*, *téend*, *véend*.

19. §. Következik ezekből, hogy a' nyelv iránt való vetekedésekben dialectussainkot sem lehet bíróknak választanunk. Jól tudom én azt a' közönséges előítéletet, melly már a' debreczeni, már az erdélyi magyarságot hirdeti legtisztábbnak; jól tudom azt is, hogy nehéz az embernek, azon vármegyének, mellyben született, vagy azon felekezetnek, mellyhez tartozik, nyelvbéli hibáit hibáknak ösmerni; jól tudom elvégre, hogy a' könyvszerzőknek nagy kín, azt hideg vérell nézni, mikor a' filológiának újabb törekedései régen kiadott munkáikban talán a' legjelesebb, legkedvesebb kifejezéseket hibásoknak tefzik. Ámde ha anyanyelvünköt igazán szerettyük, azaz: tisztogatni, meghatározni, tökéletesíteni, és az æstheticabéli szerzeményekre alkalmazhatóvá akarjuk tenni, akkor valóban nem kell önnön magunkot mint könyvszerzőköt, sem születésünk' helyének dűcsőségét, sem dialectusunknak tündöklését, sem felekezetünknek rágyogását, hanem az egész Hazának fénnét, az egész Nemzetnek hasznát tekintenünk. Ne tartsuk magunkot csálhatatlanoknak, vagy legtökéletesebbeknek. Én magam vagyok az első, a' ki megvallom, hogy Proludiumomban és egyéb írásimban sokat hibáztam, és hogy mindaddig, még élek, gyarló ember maradok. Vajmi nagyobb böcsületünkre fog válni Maradékaink előtt, ha írásinkból látni fogják, hogy magunkot hibázható embereknek ösmerjük, és hogy

fáradozásainknak czéllya csupán csak az igazságnak nyomozásából áll, mintsem ha minden mondásunkból azt vefzik efzre, hogy csálhatatlanságunknak mennyi köveit döröggettyük.

20. §. A' nyelvbéli vetekedésekre nézve tehát szükségesnek tartom, hogy magunkot egygyáltallyában a' következendő regulákhoz szabjuk, mellyek eddig tett jegyzéseimből önnkint forranak.

1. Ha az analogyia ellen valamennyi dialectusok megegyeznek, akkor ezen esetet úgy kell néznünk, mint exceptiót. Példának okáért. Az analogyia azt kívánja, hogy az *ó* végzésnek az accusativussa csak egy *t* betűből álljon, mint: az *akó*, az *akót*. Ámde mivel accusativussa *e* szónak *ló* valamennyi dialectussainkban *lovat* és nem *lót*, 'ezen esetet exceptiónak, és *e* szót *ló* anomalumnak kell néznünk.

2. Ha egy dialectus az analogyiához tartya magát, a' többiek pedig vele ellenkeznek, akkor ahhoz kell ragaszkodnunk, melly az analogyiát, úgy mint az egész Nemzetnek közönséges szokását követi. Példának okáért. Ha mindgyárt két magyar dialectus élne is a' conjugátiónak úgy nevezett harmadik formájával, és tótosan így szóllana: *gondolkodom*, *ütközöm*, *dicseréssék* 's a' t. az analogyia ellen, még is a' harmadik dialectust kell követnünk, ha tisztán akarunk magyarul szóllani, melly az analogyiát követvén, így befzél: *gondolkodok*, *ütköznék*, *dicseréssén*.

Egyébaránt a' magyar könyvfzerzőknek tekintét nem kell a' dialectus' tekintetével egynek nézni. A' Tifza mellett szüetett Író a' Duna mellett neveltetett, 's külfömbféle dialectusokban írt könyveket olvasván, tulajdoninak teheti ezen dialectusok' hibáit is. Tudgyuk azonnkivül, hogy a' nyomtatásbéli hi-

hibákat sem lehet a' könyvszerzőnek tulajdonítani. Mellőzérül megösmérhettyük, hogy *östörmény* helyett *ostormény* csak a' régi nyomtatásbéli hibák által jött annyi tekintetre, hogy vele még jobb Íróink sem állanak élni.

II. É r t e k e z é s.

A' magyar Ortografiáról.

21. §.

Ha egyszer valamely nyelvben az ortografia a' kormánynak parancsolattya által vagyon meghatározva, mint a' francziáké, akkor azt, bármely hibás volna is, megváltoztatni, szabadnak nem tartom. A' miénket az Országzás még meg nem határozván, hasznosnak sőt szükségesnek itélem, hogy íranta a' józan észhez folyamodgyunk. Ez nekünk a' következő három regulát adgya, mellyek a' Hálai Franczia Grammatikában (Grammaire raisonnée, Halle 1758 a' 13. oldal.) imígy olvastatnak.

1) Valahány különös czikkelyezett hang van a' nyelvben, annyi különös betűvel kell azoknak ki-fejezésére élni.

2) Eggy betű soha se jelentsen többféle hangot, és eggy hang soha se fejeztessen ki többféle betűvel.

3. Úgy írjunk, ammint beszéllünk.

Mondgya ugyan a' józan ész azt is, hogy a' közönséges szokást még az ortografiában sem kell el-hagynunk, ha azt akarjuk, hogy írásainkot az olvasók megértsék; de mihelyt a' régi és mostani Írók egymással valamiben meg nem egyyeznek, és így belőlök még csak a' tudósoknak közönséges szokását sem határozhattyuk meg, akkor valóban legtanácsosabb-

sabbnak tartom, a' külömbféle ortografiák közül azt választani, melyben az imént említett regulák ellen legkevesebb vétkek találatnak. Ezt cselekedtem én Grammatikámban, ammint a' következő jegyzésekből világosan ki fog tetszeni.

22. §. Mikor a' régi Magyarok a' deák betűköt befogadták, a' *c* betűvel is éltek. Az első regula szerint jobb is volna a' magányos *c*, mint a' *éz* vagy *tz*; de mivel már most a' magányossal senki sem akar élni, kötelességemnek tartottam, csak a' *cz* és *tz* közül választani. Az elsőt helyesebbnek ítéltém azért, mivel a' *t* és *z* betűkkel különösen is élünk, és így az idegennek, a' ki nyelvünköt akarja tanulni, meg nem határozhattuk, mikor kellyen azokat egyetlen egy öfzetett betűnek, és mikor két különösnek nézni? A' ki e' szókot: *kotza*, *létzajtó* így mondaná ki: *kot-za*, *lét-zajtó*, nagyot hibázna, és magát ért-hetetlennek tenné. De ha ezen esetben a' *t* helyett *c* betűvel élünk, ettől a' *z* betűt el sem választhattuk: mivel tudgyuk, hogy a' magyarban a' magányos *c* nem hängzik. Írjuk tehát e' szókokt így: *kocza*, *lé-czajtó*. Ez az oka annak is, hogy *ts* helyett a' *cs* betűt választottam, és hogy az öfzetett *sz* és *zf* betűkben mindenkor hosszú *f* betűvel élek. Rossz volna e' szókot: *katsa*, *átszivárogo*, *vászony*, *guzsaly* így mondani: *kat-sa*, *áts-zivárogo*, *vás-zony*, *guz-saly*, mert így a' *katsa* és *guzsaly* szóknak első silabája hosszan ejtődne. Tegyük tehát azt a' regulát, hogy a' hosszú *f* az előtte vagy utánna lévő *z* betűvel mindég egy öfzetett hangot jelentsen; a' gömbölyű *s* pedig, kivéven *e* után, mindég magányos betű legyen, és írjunk így: *kacsa*, *átszivárogo*, *vászony*, *guzsaly*; ellenben pedig *kútsor*, *házsor* 's a' t. azaz: a' *kútak* sora, a' *házak* sora.

22. §. Az első regula *q* érint sokkal jobb volna, ha mink nyolcz öszvetett betűink helyett *cz, cs, gy, ly, ny, ty, sz, zs* e' hangoknak kifejezésére egygyűű jelekkel, azaz; magányos betűkkel élnénk. De a' közönséges szokás ezt meg nem engedvén, a' filologusnak csak azonn kell lenni, hogy a' hibát következeiseivel együtt tűrhetőkké tegye. Azért hagytam helyben ama' rövidítést, mellyel e' tölem befogadott ortografiának újabb követői élnek, mikor ezen öszvetett betűket meg kell duplázniok. Ők tudnillik ezen öszvetett betűkben az utolsó *y, s, f* éz *z* betűket méltán csak különböztető jeleknek veszik, és így csak egyszer írják, valahányszor amazokat megduplazzák: *ccz, ccs, ggy, lly, nny, tty, szz, zsz* ezek helyett: *czcz, ccs, gygy, lyly, ny'ny, tyty, szsz, zsz*. Ezt cselekszi az olasz is, mikor *ce, ci, ge, gi* betűit meg akarja duplázni: *cacciatore, ondeggiare* 's a' t. A' *gygy* helyett csak akkor írnak *dgy* betűket, mikor *d* betüből támad, mint: *nádgya*. Ezen alkalmatlanságnak azonban Őseink az *oka*, kik a' *dy* hangot *gy* betűvel fejezték ki, melly hiba közönségesebb lett, hogysem kiírtása egy filologusnak hatalmában állana. A' jottisták ezen ortografiának csak azt az egy tökéletlenséget vethetik szemére; még az ő ortografiájokban pözlögnek a' hibák, és a' belőlök származó alkalmatlanságok, ammint alább azonnal megmutatom. Szemrehányásokra én csak azt mondom még, hogy Grammatikámban, ammint már többször említettem, csak a' szokásban lévő ortografiák közül választottam azt, mellyben legkevesebb hibák vannak; mert a' közönséges szokás ellen a' leg-tökéletesebb ortografiát az egész nemzetnek parancsolni, nem csak nem egy filologusnak, hanem még a' régi és új Írók egész seregének hatalmában sem áll.

24. §. A' magyar *h* betűvel úgy bánnak sokan, még jelesebb Íróink közül is, mint lehellettel, és így valamint a' görögök és a' deákok, úgy ők is a' *h* előtt a' kétes silabát megrövidítik, és az articulussal élnek. Ezt én helyben nem hagyhatom, mivel mink *e'* betűt még meg is duplazzuk, mint *ahhoz*, *ehhez* 's a' *t.*, a' mi a' görögben és a' deákban a' lehellettel soha sem történik, 's nem is történhet. A' deák versben rögös volna a' metrum, ha a' *h* be.ü kimondatna: mert *et inhospita syrtis* így hangzik: *et inospita syrtis*. A' Magyar ellenben soha sem beszéll sem a' versben sem a' köz beszédben így: *az azdm*, *az ideglelés*; jele tehát, hogy a' *h* betű *e'* szókban *hazdm*, *hideglelés* valóságos consonans.

25. §. Legnagyobbat vétének a' fellyebb említett regulák ellen, a' kik a' birtokbéli és conjugatióbéli suffixumok előtt az utolsó betűnek megduplázása helyett *j* betűt írnak, és így ezen egy magyar betűnek többféle hangot adnak. Azt kívánnák ők tudniillik, hogy az említett suffixumok előtt *d* és *gy* után úgy hangozzon, mint *gy*: *nádja*, *tudja*, *hagyja*, *fagyja*; *l* és *ly* után mint *ly*: *aljuk*, *halljuk*, *bévalyja*, *átfolyjon*; *n* és *ny* után mint *ny*: *lenjek*, *szánják*; *anyja*, *hányja*; *t* és *ty* után mint *ty*: *áldozataik*, *tanítjátok*, *atyja*. Az egyik ok, mellyre ezen féltótos, félnémetes ortografiát építik, a' régi könyveknek tekintetéből áll, mellyeknek ortografiáját, akár helyes volt, akár helytelen, etimológiának nevezik. De azonkívül, hogy az első Értekezésnek 4-dik és következő §§-ai szerint, a' régi könyvek az újabbakkal együtt nem competens bírói a' nyelvbéli vetekedéseknek, mivel a' könyvfzerzőknek gyülekezete még akkor sem lehetne souverain fejedelme a' nyelvnek, ha egymással nem ellenkeznének; bizonyos

az

az is, hogy a' legrégebbi ortografiának tótos jottájától már egynehány régiebb könyvfzerzők is eltávoztak, mint Gyöngyösi, Murányi Vénussában, melly Kassánn a' 17-dik században adatott ki; és hogy e' helytelen ortografiának elevenítését a' 18-dik századbeli német könyvnyomtatóknak köszönhetjük. A' mi az etimológiát illeti, ez az első Értekezésnek 11-dik és követk. §§-ai szerínt semmit egyebet bizonyosan nem mondhat, hanem hogy a' j betű némelly suffixumok előtt és némelly szavakban epenthesis avvagy közbevetés gyanánt szolgál. Következhete ebből vallyon, hogy valamennyi suffixumokban és valamennyi szavakban közbevetésnek kell lennie? A' mi tovább a' régi könyveknek példáit illeti, mellyeket a' Magyar Litterat. Régiségeinek Auctora §. 164. öszvefzedett, úgymint: *szidalmazia*, *isziác*, *vezyewk* 's a' t. ezek helyett: *szidalmazza*, *iszzák*, *veffzük*, ezekről így okoskodok. Az akkori magyarok e' szókot vagy úgy ejtették ki, mint mink most ejtyük és írjuk, vagy úgy, ammint írták. Az első esetben ortografiájok rossz volt; a' másodikban pedig helyes, de nem olly tekintetű, hogy a' mostani nyelvnek és írásnak törvényt szabhasson. Maga az említett Auctor háromféle első személyt hoz elő: *én*, *ém*, *ék*, mellyek valaha szokásban voltak volna, (Elaboratio Grammat. hung. pag. 298.) jóllehet az *ék*, *dl*, és *ik* pronome-nekről, mellyekre Conjugatiójának harmadik formáját építi, csak azt meri mondani, hogy *hihetőkép*en voltak valaha különösen szokásban: *olim verosimiliter etiam separata*. Vallyon egy pronomen inkább tartozik-e a' nyelv' mivoltához, mint egy suffixum, vagy egy epenthetica betű, a' minő itt a' j? Ha tehát üdövel a' nemzet az *ém* és *ék* prætendáltt pronomeneket úgy megváltoztatta, hogy most már helyettek: *em*, *ëm*, *om*, *öm*, *am* és *ék*, *ök*, *ok*, *ak*,
ek

ek silabával él: *kezem, székeim, tagom, bőröm, házam, és szeretők, ülök, állók, vonnyak, vegyek 's a' t.*, és ha ezekre nézve azt kívánni, hogy a' régi praetendált pronomeneket vissza fogadgyuk, nevetséges volna; mennyivel inkább nevetségessé teszi magát az, a' ki az említett j iránt a' régi szokást és az etimológiát hányván szemünkre, azt sürgeti, hogy azzal a' d, l, n, t, gy, ly, ny, ty után szentül éljünk, de a' cs, cz, s, sz, z, z után az etimológiának hagyományát megvessük, és a' régi szokástól eltávolozunk. Hiszen ha az etimologia és a' régi szokás méltán arra kénytelenítik a' Jottistákat, hogy jottával írják e' szót: *tudja, látja, vonja, nádja, lenje 's a' t.* jóllehet másképp ejtik; szintolylan jussal kényteleníthetik őket arra is, hogy jottával írják e' szót is: *rázja, ifszják, szidalmazja, vefszük 's a' t.* de másképp ejtsék.

26. §. A' második ok, mellyre ezen ortografia építettik, ama' vélekedésből áll, melly azt vátattya, hogy a' j betű az említett suffixumoknak mivoltához tartozik, mint characteristikájok, bélyegbetűjök. Ámde nekem úgy látszik, hogy e' sükeretlen vélekedés csak párnája ama' röstségnek, melly az öfzvetett betűknek duplázásával bajlódni nem akarván, csak czégért akar utánnok akasztani, melly a' duplázást jelentse. Lássuk az okokat, mellyek meg nem engedik, hogy a' jottát e' suffixumok' bélyegbetűjének tartsuk, a' mit többször említett Auctorunk in Antiqu. Litt. hung. pag. 308. e' szókkal jelenteni látszik: *quæcunque accedunt verbis ad formandas eorundem personas; ea singula sunt sane pronomina, vel partes pronominum: — a' mit e' munkának 11-dik és követk. §§-ai untig elegendőképen megczáfolnak, 's a' mit magával az, a' ki Herdert az emberi nyelvnek eredetéről tanulta, soha el nem hitethet; — et* con-

consona j, non gy, non ly, non ny, non ty, consona j inquam, familiarissima verbis connectendi officio, jungit ea fidelissime; 's a' t.

A' bélyegbetűnek vagy egészen vagy legalább olly közönségesnek kell lenni, hogy nagyobb részében kerüllyön elő a' kérdés alatt lévő eseteknek. Ámde ezt a' jöttárúl az említett suffixumok előtt nem mondhattuk; mert

1) Magok a' jöttisták a' sziszegő betűk után *cz, cs, s, sz, z, zf* soha sem írnak jottát: *léccze, áccsaink, ássuk, ésszük, rázzátok, darázzsaink* 's a' t.

2) Az ínybetűk után *gy, ly, ny, ty* és a' nyelvbetűk után *d, l, n, t* magok a' Jöttisták soha sem adnak a' j betűnek olly hangot, mint e' szókban *írja, tudja*, ammint az előbbeni §búl kitetfzik; és ha adnának, fejekre esküdnék, hogy németek vagy tótok, nem pedig született magyarok.

3) Grammatikámbúl kitetfzik (I. Theil, XI. Kap. Von der Bildung der Possessiven), hogy még az ajakbetűk után *b, f, m, p, v*, és a' torokbetűk után *g, k, r, h* számtalan esetekben magok a' Jöttisták az említett suffixumok előtt jottát nem írnak: *hatalma, jófszágait* 's a' t.

4) A' vocálissal végződő szavak a' plurálisban a' jottát eggyáltallyában meg nem szenvedik: *fáim, fűid, fűi, fűink, fűitok, fűik*, nem pedig *fájaim, fűjaid* 's a' t. Ugyanezen jottát még a' consonánssal végződő polysyllabumoknak plurálissaiban is el lehet hagyni: *falatim, falatid, falati, falatink, falatitok*, ezek helyett: *falattyaim, falattyaid*, vagy ammint a' Jöttisták írják: *falatjaim, falatjaid* 's a' t. Lásd Grammatikámnak 67 és 68 oldalait.

5) A' t betűvel végződő verbumoknak imperativussai mind a' Két számban és mind a' három személyben a' jottátúl irtóznak: *vessen, fárasszon, ártson* 's

's a' t. Lásd Grammatikám. 115. old. Regeln der energischen Veränderung für den Imperativ.

6) A' vocálissal végződő nevek közül van egy-néhány még olyan is, melly a' j helyett v betűt kíván, mint *lova*, *köveink* 's a' t.

7) Igaz ugyan, hogy nyelvünkben három végzéssel több az olyan, melly az utolsó betűnek duplázása helyett jottát kíván, mint az olyan, melly a' kimondásban az utolsó betűt lágyítással vagy nélküle megduplázza. Jottát kívánnak ezek: a, e, i, o, ö, u, ü, b, f, m, n, p, v, g, h, k, r; duplázást pedig ezek: cz, cs, s, sz, z, zf, d, l, n, t, gy, ly, ny, ty. De én erre így felelek.

a) Ama' végzések is, mellyek egyébaránt jottát kívánnak, számtalan esetben sem a' jottát még nem szenvedik, sem a' duplázást. Lásd Grammatikám. I. Theil XI. Kap. Ha erre valaki azt viszonyolja, hogy ama' végzések is, mellyek egyébaránt duplázást kívánnak, számtalan esetben ezt meg nem szenvedik, annak én azt mondom: hogy itt csak arról van a' kérdés, ha vallyon a' jottát e' suffixumok bélyegbetűjének lehet-e tartani, vagy sem? és hogy én a' duplázást nem akarom olly szükséges characteristikának tenni, mint a' jottisták a' jottát.

b) De sokkal fontosabb itt az, hogy duplázást kívánó végzésekkel, noha ezek hárommal kevesebbek, hasonlíthatatlanúl több szavaink vannak még is, mint jottát kívánó végzésekkel. Ezen igazságot saját szemével átláthattya az Olvasó, ha e' munkácskának végénn lévő Cadentia-lajstromot meg akarja tekinteni. Amaz axioma szerint tehát, melly a' jó methodusban méltán megkívánnya, vt a' potiori fiat denominatio, a' jottát az említett suffixumok' bélyegbetűjének tartani nem lehet.

27. §. A' magyar litteratura' régiségeinek Aucto-
 ra nem győzi szemünkre hányni a' *d* végzés után-
 való *gy* betűt az efféle szókban: *nádgya*, *tudgyák* 's
 a' t.; szükségesnek tartom tehát, hogy ez iránt ma-
 gamot még egyszer világosabban kimagyarázzam. A'
 gy hang a' mi nyelvünkben a' g betüből nem ered-
 het. Mikor e' torokbetű' hangját formállyuk, nyelvün-
 köt fogainktól hátrább vonván, lefektettjük; mert
 egyébkép e' hangok *ga*, *ge*, *gi*, *go*, *gu* a' torokból ki
 sem üthetnének; mikor pedig e' hangokat ejtjük:
gya, *gye*, *gyi*, *gyo*, *gyu*, akkor nyelvünknek hegyét
 fogainkhoz értettjük, középső lapját pedig ínyünk'
 pallásához szorítottjuk, úgy hogy mellyünkből csak
 nagy nehezen jöhet ki *szintazon* hang; mellyet a' *d*
 betű jelent. A' *gy* hangot tehát a' francziák és a' cse-
 hek e' szókban: *dieu*, *diable*, *d'abel*, *lob'* helyesen fe-
 jezik ki *d* betűvel. Eleink erre a' *gy* jelt választották,
 és a' *szókás* olly közönségessé tette, hogy megjobbí-
 tása nem függhet többé a' Grammaticusoktól és a'
 többi könyvfizetőktől. Mink tehát csak következéseit
 gátollyuk meg e' bevett hibának, midőn *dydy* helyett,
 vagy rövidebben *ddy* helyett *dgy* betűköt írunk; ép-
 pen úgy, mint mikor az öszvevett betűköt: *cz*, *cs*,
gy, *ly*, *ny*, *ty*, *sz*, *zf* ortografiánkból ki nem írhat-
 ván, legalább a' duplázásnak alkalmatosságával meg-
 rövidítettjük: *ácsa*, *allya*, *taníttya* ezek helyett: *ács-*
csa, *alylya*, *taníttya*. A' középüdökbéliek a' mos-
 tani *dgy* helyett az efféle esetekben *gygy* betűköt ír-
 tak, ammint Gyöngyösinek említett Murányi Vénus-
 sából kitétfzik: *tügygyuk*, *nágygyai* 's a' t.; de ez
 valóban annyi volna, mint a' régi hibát új hibával
 szaporítani; mert *gygy* vagy rövidebben *ggy* betűköt
 csak akkor írhatunk, mikor a' *gy* betűt kell megdu-
 plázni, mint e' szókban: *nagygyaink*, *hagygyuk*, vagy
naggyaink, *haggyuk*. Ezt értyük minnk akkor, mikor

azt

azt mondgyuk, hogy az efféle esetekben a' *d* gyökérbetűt akarjuk fenntartani; a' mi valóban az etimológiának főbb hivatallyai közé tartozik. Olly epentheticát tolni ellenben a' szóba, mellynek öt vagy hat külömbféle esetben mindég más más hangja legyen, mint a' kérdésben-lévő jöttának, csak a' hasonlatosan és sükeretlen etimológiabéli elmesfuttatásokhoz illik, mellyek a' nyelvet, a' helyett hogy tisztogatnák, még jobban megzavarják, és semmi egyébbre nem valók, hanem hogy a' féltudósokat fel-fűván, hiábavaló vetekedéseket okozzanak, mellyeknek sem czéllyok az igazságnak kinyomozása, sem végek az eggyességnek felvirágzása nem lehet. Magok az ilyen enyelgések gondolom szerínt, minden állandó törvények nélkül, és olly könyvekből támadvan, mellyeknek tekintete kétséges és tétovázó, mit is gyümölcsözhetnének egyebet kétséges, és tétovázó hypothesisekenn kívül. Maga az említett Auctor elő-hoz in Antiq. Litt. hung. §. 166. a' legrégiebb halotti prédikációból egynehány szót, úgymint; *vimagguc*, *kegiggen*, *oggun* 's a' t., mellyekről megvallya, hogy imígy kell azokat kimondani: *vimágygyuk*, *kegyegygyen*, *agygyon*, 's mellyekből *argumento* ad hominem azt lehetne kihozni, hogy inkább az utólsó betűnek a' duplázása tartozik e' suffixumokhoz mint béllyeg, nem pedig a' jottá, mellyel ő e' szót így írja: *vimádjuk*, *kegyedjen*, *adjon*. Látni tudnillik mindenből, hogy az említett Auctor ifjabb korában, talán Otrokocsinak és Pázmándinak példái által, az efféle etimológiabéli enyelgésekre elragadtatott, azután pedig velek a' magyar grammatikának kidolgozására csak azért élt, hogy fáradságos enyelgéseinek a' világ előtt fontos tekintetet adgyon. Régen el van már az végezve az újjabb Bölcsék között, hogy az efféle etymon-felzegetések nem csak a' filológiában, ha-

hanem még a' históriában is, homályt okoznak inkább, hogysem világot gyújtanak. Ámde hogy ez iránt valaki meggyőződgyön, nem elegendő bizonyára, hogy csak a' görög, zsidó, és deák könyvekben legyen járatos. Meg kellett volna azonkívül Auctorunknak fontolni azt is, a' mit Plinius a' természetéről egyáltalában mond, 's a' mi az emberi művekről is tökéletesen igaz: *Naturæ rerum vis atque majestas in omnibus momentis fide caret, si quis modo partes ejus ac non totam complectatur animo.* Mert valamint az, a' ki az emberi nemzetnek históriáját egy tekintettel átlátni nem képes, és a' históriának egyikét különös részét úgy dolgozza ki, hogy ezeknek az egészzel való összefüggését tekintetbe se vegye, a' historicus' nevét meg nem érdemli; úgy azt valóságos filologusnak nem ösmerhetem, a' ki az egész nyelvnek járását nem veszi fő világító pontnak, melly ötet a' kisebb részeknek kidolgozásában igazgassa.

III. É r t e k e z é s.

A' magyar szóknak formalásáról általában.

28. §.

A' ki e' kis munkámot jól át akarja érteni, annak nagyon javaslom, hogy Grammatikámot előbb megolvassa; mert itt csak naggyából hozhatok elő sokat, a' mit ott bővebben megmagyaráztam, 's a' mire következendő értekezéseimben építeni fogok. Minden egyéb filologyiabéli nyomozásunk előtt szükséges tudni a' magyar betűknek clafsissait, és a' magyar eufonjának e' clafsisokra épített reguláit. A' betűk hatfélék, úgymint:

C

a' nyelvbetük: d, l, n, t.

az ínybetük: j, gy, ly, ny, ty.

a' fzfizsegő avvagy fogbetük: cz, cs, s, fz, z, zf,
(c, x).

az ajakbetük: b, f, m, n, p, v.

a' torokbetük: g, h, k, r, (q).

a' tüdőbetük avvagy vocálisok.

A' vocálisok megmég négyfélék, úgymint:

a' tompa hangúak: o, ó, u, ú, a, á. (basszus.)

a' középfzerűek: ö, ő, ü, ű. (ténor)

az élesek: e, é. (altus)

a' sívók: é, i, í. (discantus)

E' classisokra vannak építve az eufoniának következendő regulái.

1) Mikor a' szónak utolsó silabájában tompa vocális van, akkor ehhez tompa formatívát és inflexiót kell ragasztanunk: *tag, tagol, tagnak*.

2) Mikor az utolsó silabában középfzerű vagy éles vocális van, akkor a' formatívának és az inflexiónak is középfzerűnek kell lenni: *meleg, melegedik, melegnek; tör, török, törődik*.

3) Mikor az utolsó silabában sívó vocális van, akkor a' formatívákat és az inflexiókat az utolsó előtt lévő silabához kell alkalmaztatni, vagy ha ebben is sívó vocális volna, az előttevalóhoz: *haslt, hasltás, hasltok; fenylt, fenyítés, fenylték*.

Kivéven az őszvetett szókat; mert ezeknek, az utóbbika megtartya jussait, mellyekkel a' compositiónn kívül bir. Így mivel *szék* éles formatívákat és inflexiókat kíván: *széke, széket*, éleseknek kell neki adni akkor is, mikor e' szóval *kar* őszvetetik: *karfzék, karfzéke, karfzékét*. A' többi Exceptiókat Lásd a' 32. §. B) alatt.

4) Az olyan formatívák és inflexiók, mellyekben sívó vocális van, 's mellyeknek tompa párjok
ninc-

nincsen, mindennemű szókhöz ragasztatnak, mint *ért* e' szókbán: *tagért, melegért, hasadéért*, vagy *i* ezekben: *budai, egri, ősi*. Ellenben, mivel az *és* formatívának *ds* tömpa párja van, csak az éles, közép-szerű és sívó szavakhoz ragasztatik: *mérés, törés, enyelgés*, mellyeknek e' tompák feleknek meg: *trás, vágás*. Lásd *Grammatikám*. I. Kétt. IV. Kap. Die Regeln der Euphonie.

29. §. Szükséges tovább Grammatikámból tudni ama' szóknak, silabáknak és betűknek külömbféle classissait is, mellyekből a' magyar nyelv áll I. Kétt. V. Kap. a' 10. oldal.

1) Eleven gyökereknek avvagy törzsfőszóknak nevezem ama' természetes hangokat, mellyek nyelvünkben minden formatíva nélkül valamit tesznek, mint: *ház, fa, ver, nék, fél, le, még*. A' törzsfőszókhöz függesztetnek nyelvünkben minden lehetséges formatívák és inflexiók; mire nézve, valamint a' declinációkban előre tesszük mindenkor a' singularis nominativust, mint gyökeret, úgy a' conjugációkban és a' lexiconokban is előre kell tennünk törzsfőszó gyanánt az indicativus praesensnek egyenes formabéli singularis harmadik személyét: *ver, ír, ds, néz*, mert ehhez ragasztatnak a' conjugációnak mindennemű inflexiói.

2) Néma vagy holt gyökereknek nevezem azokat a' természetes hangokat, mellyek formatívák nélkül semmit sem tesznek, ezek által pedig eleven szavakká lesznek. Így *tan* és *írg* semmit sem tesznek magokban, de a' formatívák által ilyen szavak válnak belőlök: *taní, tanít, tanul, tandí* (most már *talál*), *írgalom*. Az efféle szót formáltt gyökereknek nevezem.

Jegyzés. A' néma gyökök között sok szendergő fekszik, mellyekkel a' középüdöbéli zab cultúra azért nem élt, mivel a' *stilus'* szépségét a' hosszú szavakban kereste. Illyenek *kégy* és *köny*, vagy Páriz Pápai szerint *göny*, mellyek helyett a' középüdöbéliek *kégyelēm*, *kégyelmesség* és *könyhullajtás* szavakkal éltek. Vigyáznunk kell azonban a' szendergő gyököknek a' némáktól való megválasztásában; mert *irg*, *ak*, *tan* 's több efféle néma gyökök soha sem voltak elevenek, és így velek formatívák nélkül most sem élhetünk: *irgalom*, *akad*, *tanú* 's a' t.

3. Formatíváknak nevezem ama' természetes hangokat, vagy magányos betűket, mellyek magokban semmit sem tesznek, de az eleven és néma gyökökhez ragasztatván, vagy a' származék szavakhoz függesztetvén, amazoknak határozott, ezeknek pedig új értelmet adnak. Így támad az *ít* formativa által *tan* néma gyökérből ezen eleven formáltt gyökér: *tanít*; *szép* eleven gyökérből pedig e' származék avvagy derivatum: *szépít*. A' származékot, mellyből új származék támad, *anyaszónak* nevezem. Így *szépít* anyaszó ezen új származékhoz képest: *szépítés*, melly belőle és formativa által származik.

A' formatívákról a' három következő jegyzést jól észre kell venni.

Első Jegyzés. A' formatívák az eufoniának regulai alá vannak vetve, (28. §.) és erre nézve négyfélék, úgymint:

a) *eggyűgyűek*, mellyek minden változás nélkül akár tompa és középfeszű, akár éles és sívó szókhoz ragasztathatnak. Illyen az *ít* e' szókban: *táglít*, *melegít*, *széplít*, *élésít*, *üdvözít*.

b) A' *kétágúak* kétkét vocálist változtatnak, de bizonyos rend szerint, mert öbennek a' tompa a' vocálisnak mindenkor az éles e' felel meg, mint:

háza,

háza, része; a' tompa á vocálisnak a' sívó é, mint: *porrá, nemessé*; a' tompa o vocálisnak az éles ë, mint: *tagol, bérél*; a' tompa ó vocálisnak a' középszerű ö, mint: *ásó, törő*; a' tompa ú vocálisnak a' középszerű ü, mint: *nagyórrú, kékszemü*.

c) A' *három, ágúak* e' három vocálist: o, ë, ö változtatták, azaz: a' tompa szavak után *o* vocálist, mint: *ásott*; a' középszerűek után *ö* vocálist, mint: *törött*; az élesek után pedig *é* (nem e) vocálist kívánnak, mint: *esett*.

d) Az *ötágúak* a' háromágúaktól csak abban különböznek, hogy némely szókban per exceptionem o helyett a vocálist, vagy é és ö helyett e vocálist kívánnak, mint a' plurális' formatívája e' szókban: *papok, székek, tőkák, házak, ébek*. A' két, három, és ötágúak közt sok van, melly minden vocalis nélkül is szolgál, mint *sutúl, fák* 's a' t.

Intés. A' vocálisok' szimmetriájá, mellyet imént b), c), és d) alatt előterjesztettem, meg nem kell nyelvünkben zavarni, ha azt akarjuk, hogy ama' különös szépség' hiával ne maradjon, melly a' hangoknak kellemetes harmoniájából áll. Az Erdélyiek o helyett felette sok szóban a vocálist, ö helyett pedig e vocálist írnak, *papak, tőkek*; a' Dunamellékiek ellenben az a helyett sokszor o vocálissal, az é és e helyett pedig ö vocálissal élnek: *hádom, székom*. En a' tiszamelléki dialectushoz tartottam magamot Grammatikámban; de mivel ez is sok szóban már az Erdélyieket, már a' Dunamellékieket látszik követni, a' kétséges esetekben az analogyiához folyamodtam. Így mivel e' származékok *papol, papos* közönséges szokásban vannak, e' szónak egyéb ötágúformatíváit is o vocálissal hagytam: *papok, papom, papod* 's a' t. Ellenben pedig, mivel e' szók *házas, házasodik* hasonlóképen szokottak, e' szónak minden egyéb

ötágú formatíváiba is *a* vocalist tettem: *házak, házam, házad's a' t.* Azonban még ezenn az úton is vigyázva kellett járnom, nehogy valamelly epenthetika betű el ne csábítson. Így *e'* szónak *társ* nem adhattam ötágú formatíváiban *a* vocalist, mivel *e'* szóban *társalkodik* az *al* sílaba csak kétágú epenthetika, melynek *e'* szókban: *bölcselkedik, bővelkedik*, megmeg epenthetika gyanánt, *el* sílaba felel meg. Ezen és több efféle jegyzéseim ellen-támaszthatnak talán némelly Tudósok kételkedéseket, melyek első tekintettel fontosoknak nézethetnek, de mihelyt az egészszel öszvetartatnak, szükségképen elenyésznek, *A'* nyelvnek különös részecskéi iránt, mihelyt azokat az egészszül elszakasztyuk, külömbféle vélekedéseket lehet koholni, melyeknek még ragyogó hihetőséget is adhatunk. De próbállyuk csak azután *e'* vélekedéseket az egészszre kiterjesztetni, vagy vele öszveeggyeztetni, azonnal megláttjuk bizonyára, hogy vélekedéseink' hihetőségének ragyogása csupa szemfényvesztés volt. Feltett methodusom képessé tett engem' arra, hogy *a'* nyelvnek minden részecskéit bizonyos regulák alá, és *e'* regulákat bizonyos fő principiumok alá vehessem, *a'* mivel senki azok közül, kik *a'* nyelvnek részeit az egészsznek tekintete nélkül akarják rendbe szedni, nem dűcsekedhet.

Második Jegyzés. *A'* változásokra nézve, melyeket némelly formatívák *ama'* szavakban okoznak, melyekhez függesztetnek, háromféle oszlanak.

a) Az *energyikák*, ha *a'* nyelvnek járását általában tekintjük, *a'* szónak utólsó betűjét szeretik, *a'* hol lehet; megduplázni, mint: *sassa, dssa, nézzük; porrd, 's a' t.* Ámde vannak betűink, melyek *a'* duplázást *e'* formatívák előtt fel nem veszik lágyulás nélkül, mint: *lálttyuk, lennye.* Vannak végtére még olyanok is, melyek *a'* duplázástúl ezen esetben

ben irtóznak, melly tehát j vagy v betűvel szokott kipótoltatni, mint: *rágja, szalmája, lovaink, köveitek.*

b) Az *epentetikák* azt kívánnák, hogy közöttök és a' szó között, mellyhez függesztetnek, bizonyos silabák vagy betűk állyanak, mellyek azonban az eufoniának regulái alá is legyenek vetve. Illyen az *am* és *em* silaba az *adik* és *edik* formatívák előtt e' szókban: *futamodik, élemedik.* Ide tartozik az is, hogy az *a* és *e* végzés majdnem mindennémű formatíva előtt accentust kíván: *fás, elmés.*

c) Az *apöcöpálók* a' szónak utolsó betűjét törik le, mint *kodik* és *kodik* e' szókban: *szomorkodik, gyönyörködik,* mellyeknek anyalzavaik *szomorú és gyönyörű.*

Harmadik Jegyzés. A' formatívák közül némelyek még elevenek, és így az új szavaknak formálására alkalmasak is, mit *ás, és,* melly mindennémű verbumból formálhat substantivumot: *díls, kérés.* Némelyek ellenben határozott értelmeiket vagy egészen, vagy legalább nagyrészt úgy elvesztették, hogy velek értelmes új szavakat többé formálni nem lehet. Illyenek *ag* és *ak* e' szókban: *csillag, ajak.* Régi és mostani könyvferzőink, és kivált poétáink zámталanszor és idomatlanúl hibáztak abban, hogy holt vagy félholt formatívákkal új szavakat csináltak, mellyeknek nagy részét csak magok értették. Ezekkel ők a' nyelvet meg nem gazdagították, hanem úgy megzavarták inkább, hogy hosszas fáradság nélkül meg sem tisztogathattuk. Ha a' józan ész akarjuk hallgatni, az új szavaknak olyanoknak kell lenni, hogy azoknak értelmét a' magyar, a' ki a' gyökérszót, mellyekből származnak, jól érti, azonnal átláthassa; a' mihez szükségképen megkívántatik, hogy a' hozzájuk ragasztandó formatíváknak értelmei határozottak és ösmeretesek legyenek. Vegyük például

dául e' szókat: *fúvatag* és *sokadalom*. A' jó magyar érti ugyan, mit tesz *fú*? mit *fúvat*? mit *sok*? de mivel az *ag* és *alom* formativáknak értelmeit át nem láthattya, a' *fúvatag* alatt *szelet*, és a' *sokadalom* alatt *vásárt* soha sem fog érteni, ha csak az Auctor jegyzést nem tesz alájuk ezen értelmeik iránt.

4) A' praefixumok szoros értelemben olly előhangok, mellyek magokban semmit sem tesznek, de a' szónak értelmét, ha elejébe tetetnek, megváltoztatják. Illyen a' magyarban csak kettő van, *leg*, melly a' superlativusokat formálja, mint: *legszebb*, és *még*, melly a' cselekvés-jelentő verbumokból cselekedet-jelentőköt csinál, mint: *öl*, *mégöl*. Tágasabb értelemben az adverbiumokat is, mellyek a' verbumoknak szolgálnak, praefixumoknak lehet nevezni. Ezek közül csak azokat kell, az én ítéletem szerint, a' verbumokkal öszeírni, mellyek nem származékok, úgymint: *át*, *be*, *el*, *fél*, *ki*, *le*, *öszve*, *szét*, *vissza*. Az első helyett a' postpositió *által* a' középküdbéli zab kultúrának a' maradéka: *által-megy*, a' rövidebb, jobb és szebb *átmegy* helyett. Azért hogy *szét* helyett némelyek *szélt* praefixumot írnak, nem következik, hogy *szét* e' szóból *szél* származik; mert a' *szélt* szóban az *é* csak emphatica betű, mint *át* helyett e' szóban *dek*, mellyből végtére a' postpositióhoz hasonló praefixum *által* tamadt. A' rövidebb, jobb és szebb *szét* helyett a' *szélttel* és *széjjel* praefixumokat hasonlóképen a' középküdböknél közhöndhetjük.

5) Az eufonika betűkkel a' szónak formálásában csak az eufonia' kedvéért élünk. Ezek háromfélék, úgymint:

a) Az *opentetikák*, mellyek a' szó és a' formatíva közé tetetnek, mint *am* e' szóban: *futamodik*.

b)

b) A' *paragogyikák*, melyek a' szó' végéhez ragasztatnak. Illyenek: *lan, len, an, en* e' szókban: *addiglan, méglen, majdan, viszén, hiszén, tézén, lé-szén*. A' *paragogyikák* természete azt hozza magával, hogy azokat tetfzésünk szerint elhagyhattuk. Csak az *ik* silaba lett szükséges egynehány verbumban, mikor velek impersonaliter, vagy quasi impersonaliter élünk, mint: *észik, esik, iszik*.

c) Az *omphatikák* a' középüdökrül maradtak reánk, és a' könyvekenn kívül nem igen van divattyok. Illyenek az *l, j, n* betűk e' szókban. *által, olt, ojt, dönt, döjt, fojt* ezek helyet: *által, ót, döt vagy düt és füt*.

6) Inflexióknak nevezem ama' betűköt vagy silabákat, melyek a' neveknek vagy a' verbumoknak törzsfőkeihez függesztetvén, amazokat declinállyák, ezeket pedig conjugállyák. Illyenek: *túl, hoz, fz, ok* e' szókban: *tagtúl, taghoz, trfz, trok*. A' formatívát az inflexióul jól meg kell különböztetni. A' formatíva a' nevekre nézve csak nominativusokat, a' verbumokra nézve pedig csak egyenes formabéli indicativus praesens singularis harmadik személyeket formál; mire nézve maga után új formatívát vagy legalább inflexiókat megfzenved, mint a' formatíva *hat* e' szókban *foghat*, mellyhez új formatívák ragasztathatnak, mint: *foghatatlan*, vagy legalább inflexiók, mint: *foghatfz*. Az inflexió ellenben maga után sem formatívát sem más inflexiót nem fzenved, mert e' szóhoz: *foghatfz* semmiféle betűt vagy silabát többé nem függeszthetünk. Értelme tökéletesen meg van határozva. Ez az oka, miért nem lehet az *e* betűt genitívusnak tartanunk.

30. §. Minekelőtte a' magyar szóformálásnak reguláit nyomozni kezdgyem, szükséges, hogy iránta egynehány fő jegyzést tegyek.

1)

1) Férfi korát, elérvén nyelvünk, 's többféle változásai után megállapodván, mink már gyarapodását nem igen mozdíthattuk egyébkép elő, hanem csak tisztogatásaink és csinosításaink által; szinte miként a' kertész a' meglett fának nem hajthattya többé tetőzése szerint amarra vagy erre ágait, hanem csak haszontalan csemetéit nyesheti le, hogy bővebb és kellemetesebb gyümölcsöt hozhasson. Mink már nyelvünk' számára sem természetes hangokból nem csinálhatunk többé új szót, kivéven talán egykét imitativumot olly tárgyokról, mellyek Öseleinknél ösmeretlenek voltak, sem a' néma gyökerekből nem formálhatunk új származékokot. E' név helyett *fa* nem fogadhattuk mink be ama' természetes hangot *múr*, mellyből magának a' deák valaha a' *murus* nevet csinálta; sem pedig, hogy még világosabb példát adgyak, e' hangot *lir*, vagy *pel* fel nem vállalhattyuk egy olyan új tárgynak jelentésére, mellynek nyelvünkben tulajdon neve nincsen. De még e' néma magyar gyökérből *ak* sem formálhattuk e' szót: *akalom* vagy *akadalom*, mivel nyelvünkben van már e' helyett más, úgymint *akadék* vagy *akadály*, mellyekkel, minekutánna közönséges szokásban vannak, szükségképen élnünk kell, ha azt akarjuk, hogy beszédünköt minden cultiváltt magyar megértse. Előnkbe vannak már tudniillik szabva még a' formatívák is, mellyekkel akár a' formáltt gyökereknek, akár a' derivátumoknak csinálásában élnünk kell, és újakat sem idegen nyelvekből kölcsönöznünk, sem kigondolnunk többé nem szabad. E' deák formatívakkal *atio* vagy *mentum*, annyival inkább e' silabával *ril* vagy *söm*, *süm* nem formálhattuk mink e' szót: *tratto*, *tramentum* a' szokott *írás* vagy *tromány* helyett, sem ezeket: *íraril*, *tagsöm*, vagy *falsüm*, a' nélkül hogy magunkot nevetségessé ne tegyük.

2)

2) Nekünk csak három kis módunk maradt, mellyel nyelvünköt gyarapíthattuk és csinosíthattuk.

a) Ki kell tudniillik tanulnunk a' szóformálás' járását és reguláit, hogy az olyan szót, mellyek a' középső és újabb üdőkben az analogyának törvényei ellen formáltattak, nyelvünköl kiirtsuk, 's helyettek jobbakot mutassunk, vagy ha szükséges, formálynunk is. Ebből áll legnagyobbbrézént, a' mit a' filologyia nyelv - cultivátiónak nevez.

b) Minekutánna a' régiebb helyes származékokot öszveszedtük, a' helyteleneket megjobbítottuk, és a' hol szükséges volt, az analogyának regulái szerínt formáltt újakkal megfzaporítottuk, akkor amaz új idéáknak kifejezésére, mellyeket a' nevededő cultura szül, élyünk öszvetett szavakkal, de a' compositiónak ama' törvényei szerínt, mellyeket alább előadandók.

c) A' hol a' compositumok nem elegendők arra, hogy a' nevededő culturának új idéáit tökéletesen kifejezhessék, tartjuk meg ott amaz idegen szót, mellyel egész Európa él, és magyarosítsuk meg annyiból, hogy képes legyen formatíváinkot és inflexióinkot felfogadni. Illyenek a' technicus terminusok a' tudományokban és a' mesterségekben, mint: *filozofia*, *fizika*, *firnájsz*, *grimájsz* 's a' t. Ide tartozik az is, hogy a' curiális stílusban a' deák terminusokat magyarra fordítani, nem csak felette nagy halfontalanság, hanem nagyrészt még lehetetlenség is. Miért ne lehessen megtartani e' stílusban az efféle szót: *archívum*, *protokollum*, *sententia*, *citatio* 's a' t., kivált ha új magyar neveik olyanok, hogy ezeket tökéletesen ki nem fejezik. Hiszen a' curiális stílusban nem az æstheticabéli szépség, nem a' csínosság a' fő cél, hanem az értelmesség. A' német for-

fordította ugyan már nyelvére ezeket, de olly értelmetlenül, hogy velek különös studium nélkül senki sem élhet.

3) A' magyar compositiónak regulái ezek :

a) Öszve lehet a' magyarban tenni két substantivumot, mint: *faszék, vasszék*; két adjectivumot, mint: *lágymeleg, setétkék*; substantivumot utánna következő adjectivummal, mint: *hófejer, libazöld*; verbumot praefixummal, mint: *lenéz, öszveszalad*; két verbumot; mint: *járkel, izogmozog*; adverbiumot utánna következő pronómenneel, mint *akárki, bármelly*; adverbiumot adverbiummal, mint: *mint-hogy*.

b) Az első szó a' compositióban a' határozó, az utolsó pedig határozott; a' miből az következik, hogy az első adjectivum gyanánt kell a' nevekben nézni, és csak az utólsót declinálni. Az adjectivum már magában határozó szó lévén, nem szükséges, azt az öszvefűglesztés által illyennek tenni. Ez az oka, miért nem lehet adjectivumot utánna következő substantivummal öszveragasztani.

Jegyzés. A' verbumok közt a' compositio nem valóságos, mivel közöttök a' copulativa és értetődik; *jár és kel, izog és mozog*. Innen van, hogy mind a' két verbum conjugáltatik: *járnakkelnek*, nem pedig *járkelnek*. Hasonló compositio az is, melly egy szót csak kétférez, mint: *kiki, eggyeggy*, mert ezen esetben is mindenike declináltatik: *kinekkinék, eggytűleggytűl*.

c) Az öszvetett substantivumnak vagy adjectivumnak két singuláris nominativusból kell allani, mire nézve *hal' héjja, bíró' kertye* igaz compositumok nem lehetnek. *Hal'* és *bíró'* itt a' genítivális dativus *halnak* és *bírónak* helyett állanak. A' deák nyelvből a' miénknek erre nézve regulákat szabni nem

nem lehet. Csak a' participiumok állhatnak obliquus casusokkal, mint *közbenjáró*. De még ezekre nézve is jobb, ha a' casust tőlök elkülönözzük, mint: *tűzet-óto*, *tűzet hányó*, *vízet lökő*, *sem mire kellő*, *mindennel bővelkedő*. Azonban az accusativus helyett a' nominativussal is lehet élni, és akkor a' szót jobb, ha összeírjuk: *tűzótó*, *tűzhányó*, *vízlökő*.

31. §. A' szó formálásnak, sőt még a' declinációnak és conjugációnak fő reguláihoz tartozik az is, hogy két vocálist, vagy két olyan consonanst, melly egy hangba nehezen tud összeolvadni, soha sem kell összevadásztani.

a) Mikor két vocális jön össze, akkor vagy a' szónak utolsó vocálissát kell elvetni, mint: *feketté*, *barnúl*, mellyek *fekete* és *barna* gyökerekből származnak; vagy a' formatívának első vocálissát, mint: *fás*, *üdös*, mellyeknek gyökerei *fa* és *üdö*; vagy a' két összeakadó vocális közé epentetikát tenni, mint: *fája*, *szövi*, mellyeknek gyökerei *fa* és *szö*.

b) Mikor két vagy három olyan consonans akad össze, mellyek egy hangba nem igen tudnak összeolvadni, akkor vocálist kell közébe vetni, de az eufoniának regulái szerint. Illyen epenthetikák az *a* és *e* vocálisok e' szókban, *irtanak*, *emésztenek*, *a'nak* és *nek* formatívák előtt. Mihelyt a' consonansok könnyen összeolvadnak, az epenthetika nem csak szükségtelen, hanem még tilalmas is, mint: *varnak*, *dlétnak*.

IV. É r t e k e z e s.

A' magyar neveknek formálásáról.

32. §.

A' magyar neveknek együgyű formatívái háromfélék.

A.) A' valóságos együgyű formatívák a' tompa, éles, közlépfzerű és sívó szókhoz egyaránt ragasztathatnak, és az utánuk függesztendő formatíváknak és inflexióknak választását az előttök lévő tompa vagy éles silabákra hagyják, ammint a' 28. §ban 3. és 4. alatt említettem. Illyen a' mi nyelvünkben csak hat van, úgymint: *é, ék, i, ik, né, nyi*.

é, mikor singuláris nominativushoz függesztetik, birtokot jelent, és a' deák genitivust csak akkor fejezi ki, mikor mellette per ellipsim titkos nominativus áll: ez a' ház a' *bíróé*: hæc domus est *judicis*, e' helyett: ez a' ház a' *bíró'* háza; hæc domus est domus *judicis*. Ha u'ánna tesszük a' plurális' formatíváját, az egész házat, avagy familiát jelenti, mint: *bíróék*, azaz: a' *bíró'* familiája. Ha ezen plurálishoz ismét *é* formatívát ragasztunk, azonnal megint csak birtokot jelent, mint *bíróéké*. E' három nominativus: *bíróé, bíróék, bíróéké* a' declinációnak mind a' tizen-nég inflexióját felveszi; mint: én a' te kertedből jövők, te pedig a' *bíróéből. Bíróéknál* voltunk. A' mi szözlönköt el nem verte a' jég, de *bíróékéban* nagy kárt tett. A' plurális' formatívájann és a' tizen-nég inflexiónn kívül más formatívát maga után nem szenved. Jól meg kell pedig különböztetni az adverbialis formatívátúl, melly *energyica* és kétágú lévén, a' tompa *é* formatívának felel meg, és a' szónak utolsó consonánssát megduplázza, vocálissát pedig *v* epen-
the.

thetikával magátúl elkülönözi, mint: *vérre* válik benne. a' bor; *porrá* tört; *szülővé*, *katonává* lett.

ék sok és jó régi szókot formál néma gyökerekből, mint: *fazék*, *derék*, *vidék*: eleven nevekből, mint: *dgyék*, *árnyék*, mellynek gyökere *erny*; *kerék*, mellynek gyökere *kör*; némelly verbumokból epenthesis nélkül, mint: *játék*, *hajlék*, *veríték*, *festék*, *vezeték*, *termék*, úgy szinte *ad* és *ed* végzésű neutrumokból is, mint: *akadék*, *sóppedék*. Más verbumoknál külömbféle epenthetikákat találni, úgymint: *ad* vagy *ed* silabát, mint ezekben: *fogyadék*, *menedék*, *nevedék* (nem nevendék); vagy *ál*, *el* silabát, mint: *ázalék*, *főzelék*; vagy *t* betűt, mint: *érték*, *mérték*. Némellyek az epenthetica silabának vocálissát vetik el, mint: *maoslék*, *nyomdek* a' regulárisabb *mosalék* és *nyomadek* helyett. Másokban az utolsó consonánst helyük ollyanná változtatva, mellyet *ék* előtt könnyebb kimondani, mint: *ajándék*, *faradék*, a' szokailan *ajánlek*, *faragek* helyett. Némellyekben a' köz nép az epenthetika *e* helyett *ö* vocálist mond, mint *esölék*, *kötölék* a' regulárisabb *eselék* és *kötelék* helyett. Vannak epenthetikák még nevek után is, mint: *morzsalék* ha csak ezt inkább a' *morzsol* verbumból nem akarjuk származtatni. Látni ezekből, hogy az *ék* silabával való formálásnak járása tétovázóbb, hogysem reguláit meg lehetne határozni. De azonkívül e' formatívának értelme is nem egészen világos, mivel származékai már mint substantivumok szolgálnak, már mint adjectivumok. Ha tehát nem tartjuk is egészen holttnak, legalabb nagyon vigyázva kell vele új formatiókra élnünk.

i adjectivumokat formál. A' következők jegyzéseket szükséges róla jól megfontolni. a) Általa formáltatnak többnyire a' magyar vezetékek nevek, mint: *Ejzterházi*, *Faludi's* a' t.; de ezen esetben helyette

y betűvel diplomatikabéli okokból örömeztőbb élünk. Mivel pedig a' *g*, *n*, *l*, *t* betűk y előtt meglágyúlnak, ezek után *h* betűt teszünk, mint *Sághy*. b) Általa formáltatnak amaz adjectivumok is, melyek üdőt vagy helyet jelentenek, mint: *tegnapi*, *holnapi*, *pesti*, *földi*. Csak *mennyei* kíván előtte *e* betűt, hogy magát a' *mennyi* pronomentül megkülömböztesse. c) A' magyar Lexiconokban felette sok másféle adjectivum is van *i* formatívával, melyekkel köz beszédben soha sem élhetünk. Illyenek azok, melyek a' materiát jelentik, mellyből valami készítve van, mint: *aranyi*, *ezüsti*, *fai*, 's a' t. Mink ezeket soha sem, hanem helyettek a' substantivumokat mondgyuk, mint: *aranyláncz*, *ezüstkanál*, *faszék*, vagy pedig *való* participiumból formáltt adjectivumokot: *aranybúlvaló*, *ezüsbúlvaló*, *fábúlvaló*. Az újjabb könyvekben is pózfögnek *e* formatívával a' rosz adjectivumok, mint: *férjfiúi*, *Ciceroi*, *könyvi*, 's a' t., melyeknek megválasztását kis Lexiconomra hagyom. d) Az idegen szókból és kivált a' technicus terminusokból sokkal jobb a' *béli* formatívával az olyan adjectivumokat csinálni, melyek valamihez vagy valamibe való tartozást jelentenek, mint: *filologyiabéli*, *fizikabéli*, *ásiabéli* 's a' t. e) Az *i* formativa előtt az *a* és *e* végzés accentust magánn nem szenved, mert nem mondgyuk *budai* és *cserei* helyett *buddái*, *csereí*; rosz tehát *mái* is *mai* helyett. f) Ezen *i* előtt tovább az *ö* végzés a' következő szókban rövid *e* betűvé változik: *üdei* vagy *idei*, *erdei*, *esztendei*, *mezei*. g) A' melly nevek a' plurálisban vocálissokot elvetik, ezt cselekszük ezen *i* előtt is, mint: *berki*, *egri*, *lelki*.

ik az osztó számszókhoz *másod*, *ötöd*, *heted* 's a' t. függőztetvén, rendszámzókat csinál belőlök: *második*, *ötödik*, *hetedik*, *tizeneggyedik*. A' comparativusokhoz, superlativusokhoz, és egynehány pro-

no.

nőmenekhez ragasztatván, rendet jelent, mint: add nekem a' *szebbiket*. Az *utóbbik* hétenn. A' *legjobbiket* vesztettem el. *Mellyiket* akarsz? *Egyiket* sem.

né a' *nő* substantívumból származik, melytől meg kell különböztetni. Az *utóbbik* soha sem szolgál formatíva gyanánt, és az *elsővel* soha sem kellene substantívum gyanánt élnünk, mert *varróné* annyit tesz, mint varró mesterember' felesége; *varró nő* pedig annyit, mint *varró asszony*, akár feleség legyen, akár nem. Azonkívül *uő* csak éles inflexiókkal él: *nőnek*, *nőben* 's a' t.; *né* pedig már tompákkal már élesekkel, ammint az elejébe függesztett szó kívánnya: *szabónétul*, *serfözönétul*. Az állatokról az Erdélyiek e' formatívát, mint *lőné*, talán csak tréfából mondják.

nyi mértéket jelent: hat *lábnyi*, két *ölnyi*. Az *u* és *e* végzés accentust kíván előtte: *morzsfányi*, *párányi*, (párányi helyett), *két icczényi*. Némelly pro-nomeneket is formál: *annyi*, *ennyi*, *mennyi*, melyeknek gyökerei az, ez, mi.

B.) Amphibiáknak nevezeim ezeket: *béli*, *évi*, *féle*, *fi*, mivel valóságos szavak, és még is formatívák gyanánt szolgálnak.

béli az *i* formatíva által *bél* vagy inkább *bel* szóból származott. Az *eggyügyű* formatíváknak egyik tulajdonságával bir, mivel tompa, középszerű, éles és sívó szókhoz egyaránt ragaszthatatik; de a' másikkal nem, mivel maga után tompa formatívákat és inflexiókat soha sem szenved; ammint a' 28. §. 3dik regul. szerint kellene. *Várasbélinek*, *várasbéliék*, nem pedig *várasbélinak*, *várasbéliak*. Kitelezik ebből, hogy valaha nyelvünk *béli* formatívával élt helyette.

évi a' régi *év* gyökekből támadt, mely, hihető, a' deák *aeuum* szóból származott és elzúgott jelent. Csak a' harmadik számtól fogva élünk vele: *har-*

D,

ma-

madévi, negyedévi, 's a' t. Az ifiabbakról azt mondjuk, hogy *üdei*, vagy *idei* és *tavalyi*. E' formatíva helyett így is beízlhetünk: *harmadik esztendőbéli 's a' t.* Valamint *béli*, úgy ez is mindennemű szókhöz ragasztathatik, de maga után tompa formatívákat és inflexiókat nem szenved: *harmadévinek, harmadéviak, nem pedig harmadévinak, harmadéviak.*

féle a' fél gyökérszóból támad, és tulajdonságra nézve a' két előbbenihez hasonlít: *kétféle, ötféle, százféle*, és *százféletől*, nem pedig *százféletől*.

fi- a' három előbbeniől abban különbözik, hogy magányos szó gyanánt is szolgál, mint: *derék fi!* A' deák *filius* *fiú* szóval jobban mondatik. Mint formatíva állhat *fi* mindennemű név után, mint *Pálfi, Péterfi*; de a' hozzá ragasztandó silabákra nézve illy regulát tart. Ha előtte tompa vocális áll, akkor mind a' singulárisban, mind a' plurálisban tompa silabákat kíván: *Pálfinak, Pálfiak*. Ha pedig előtte másféle vocális áll, akkor a' singulárisban kétféle inflexióval élhet: *férjfinek, egérfinek*, vagy *férjfinak, egérfinak*; de a' plurálisban szükségképen tompákat kíván: *férjfiak, egérfiak*, nem pedig *férjfiak, egérfiak*; kivéven a' familiabéli neveket, mellyek regulárisok: *Péterfinek, Péterfiak*.

C.) A' tágasabb értelemben vett együgyű formatívák: *fél, forma, fő, való*, mellyekből inkább compositumok válnak, mint származékok. Ide őket csak azért függesztém, mivel többféle szóhoz szoktak ragasztatni. Formatívákat és inflexiókat, mellyekkel a' compositión kívül élnek, akkor is megtartják, midőn más szókkal öszvetetnek. (Lásd a' 28. §. 3. Kivéven.)

fél az osztó számszókhoz ragasztatik, mint: *kétfél, harmadfél 's a' t.* Mikor *praesens participium* után

után áll, "állapotot jelent, mint: *dőlofélben van a' háza*. Éppen *halófélben* volt.

forma hasonlatosságot jelent, mint: *bikaforma* állat; *toronyforma* épület.

fő csak némelly állatokról mondatik, és esztendőket jelent, mikor a' osztó számszókhoz ragasztatik, mint: *harmadfő* csikó; *negyedfő* tinó, mellyek helyett azonban ezekkel is élhetünk: *három esztendő*s, *négy esztendő*s 's a' t. Az ifjabbakról azt mondgyuk, hogy *üdei* vagy *tavalyi*. A' köz beszédben némellyek *fő* szóval élnek helyette, de rosszúl. Innen támadt ama' helytelen etimologyizáció, hogy *harmadfőnek* azért neveztetik a' csikó, mivel a' harmadik fűvet eszi. Hát vallyon a' vasárnap után való nap is azért viseli-e a' *hetfő* nevet, mivel a' hetedik fűvet eszi? *Fő* nem csak annyit tesz, mint a' deák *caput*, hanem annyit is, mint *principium*, *origo*, ammint csak e' szóból is *kütfő* világosan kitetszik. Az állatokról is tehát életek' esztendeinek kezdetét jelenti.

váló, a' *van* verbumnak participiuma, nem csak casusokhoz, mint: *sommireváló*, *kutyánakváló*, és postpositiókhoz, mint: *utánnaváló*, *előtteváló*, hanem még infinitivusokhoz is ragasztatik, mint: *égetnivaló*. Lásd Grammatikám. II. Theil V. Kap. Vom Gebrauch der zusammengesetzten Verborter. Seite 203.

38. §. A' neveknek kétágú formatívái közül elevenek a' következők:

andó, *endó*, melly a' participium' futúrumát formállyá. Valamint a' deákos *and*, *end* futurum nélkül ellehetünk, úgy a' participiumban is a' futurum helyett præsenssel élhetünk, egynehány szót kivéven, mellyeknek a' közönséges szokás külömbféle értelmet ad, mint: *álló* víz, *állandó* egéfség. Deákos futurnak nevezem az *and*, *end* inflexiót azért, mivel

hihetőképen a' deák *andus*, *anda*, *andum*, *endus*, *enda*, *endum* inflexióból támadt. Accentussal megélesíteni rosznak tartom, mert e' szavak: *téend*, *viend*, *véend*, *iránd* 's a' t. valóban feletté nagyon kellemetlenek ezek helyett: *téend*, *viend*, *véend*, *irand*.

ás, és a' verbumokból substantivumokat formál, mint: *írás*, kérés. Az irreguláris verbumoknak nem törzsfőkeiből, hanem praesens participiumaiból kell e' formatívával a' substantivumokat csinálni, *írvs*, *szöves*, kivéven a' *van* verbumot, mellyből illy substantivum nem támadhat. Az *ás*, és substantivumok megtartják verbumaik' értelmét, mert mást tesz *zámlálás*, mást *számláltatás*.

at, *et* sokkal kevesebb verbumból formál substantivumokat, mint az előbbeni. De az értelemre nézve is van köztök különbség, mert *ás*, és cselekvést vagy szenvedést, *at*, *et* pedig cselekedetet vagy szenvedettet jelent, mint: *gondolás*, *gúndolat*, *indulás*, *indulat*, *ruházs*, *ruhdzat*, *eredés*, *eredst*, *épülés*, *épület* 's a' t. Sokakban mindazáltal e' különbség már elenyészett. Az olyan verbumokból, mellyeknek factitivumai *at*, *et* silabával formáltatnak, substantivumokat nem *at*, *et*, hanem *mány*, *mény* silabával kell csinálni, mint: *íromány*, *költemény*, mert *írat* és *köllet* verbumok lévén, substantivumok gyanánt nyelvzavarás nélkül nem szolgálhatnak. Ide tartoznak anyaszavai ezen és az efféle adverbiumoknak is: *jártomban*, *méntünkben*, *tudtomra*, *nevettedben* 's a' t., mellyek *at*, *et* helyett az eggy *t* betűvel vannak formálva: *járt*, *ment*, *tudt*, *nevet* ezek helyett: *járat*, *menet*, *tudat*, *nevetet*, mellyek közül csak a' két első talaltatik possessivum nélkül nyelvünkben. A' puszta *t* betűvel formált szavak *járt*, *ment* hasonló lévén a' perfectumnak singuláris harmadik személyéhez, okot adhattak arra, hogy hasonló szavak való.

valóságos perfectumokból is formáltassanak. Illyen jöttömben, jöttünkben 's a' t.

abb, ebb, bb, b comparativusokat formál ama regulák szerint, melyeket Grammatikám. I. Eset VI. Kap. Von den Bildungen der Namen a' 17. old. előadtam.

ka, ke iránt lásd alább a' *cska, cske* formatívát.

mány, mény és *vány, vénny* abban látszanak egymástól különbözni, hogy az első substantivumot, a' másik pedig adjectivumot formál, jóllehet jönni kell vallanom, hogy sok *mány, mény* végzésű substantívummal adjectíve, és sok *vány, vénny* végzésű adjectívummal substantíve élünk. Értelmek csak a' verbumok után világosak; járások pedig kíváltk a' másféle szavakból való formákban olly bizonytalan, hogy regulák alá venni lehetetlen. Kiteszik ez a' következő jegyzésekből.

a) Nyelvünknek járásából tudgyuk; hogy az *e* betűnek a' kétágú formatívákban és epenthetikákban *a* betű szokott megfelelni. (29. §. 3. *Első Jegyzés és Intés.*) De itt az *a* helyett *o* vocálist találunk: *ado-mány, tudomány, ingovány (inog, ing) oltovány, oltvány* vagy *ótvány* helyett; *lelemény, költemény, kelevény*. Csak *halavány* van *hal* verbumból helyes epenthetikával formálva. E' szóban *szövevény* az első *v* az irreguláris verbumok' epenthetikája.

b) Substantívumok után *e'* formatíva' értelme homályosabb, hogysem vele több illyen formációt lehetne csinálni: *hálvány, kormány, szármány, zűkmány*; sőt még a' *tör* verbum után is *e'* szóban: *törvény*. Eredetét *e'* szónak *sövény* talán a' *szövevény* származékban lehetne keresni, mellyből elejénte a' rövidítés által *szövény* támadhatott.

c) Némelly Grammaticiussaink azt vítattyák, hogy e' formatívával neutrumokból substantivumokat nem lehet csinálni. Én pedig azt javaslom, hogy szükség nélkül még activumokból se csinállyunk. De azért a' neutrumokból formáltt régi és most közönséges szokásban lévő szókat még sem vetem meg. Illyenek: *ingovány*, *halavány*, *maradvány*, *kelevény*, *jövevény*, 's a' t.

ó, ő participiumokat formál, melyek közül felette sok mint substantivum is szolgál: *szabó*, *törő*. Az irreguláris verbumok' participiumai többnyire e' epenthetikát kívánnak: *aluvó*, *ivó*, *szövő* 's a' t. Lásd Grammatikám. I. Theil. XVII. Kap. Von den unregelmäßigen Zeitwörtern, Seite 124. Vannak egynehány régi szavaink, melyekben az ó, ő nem participiális formatíva, mint *savó*, *erő*, *félhő*, melyeknek gyökerei *só*, *ér*, *fél*, de mivel o' formatívának értelme nem világos, hasonlókat vele többé nem formálhatunk. Sokakban az ó, ő csak végzés, mint: *bimbó*, *bácsó*.

ság, ség substantivumokat formál, melyek többnyire állapotot jelentenek, mint: *barátság*, *papaság*, *emberség*, *istenség*. Némelly szók után e' formatíva a vagy e epenthetikát kíván, vagy azért, mivel vele a' szónak végső consonánsa nem könnyen olvad össze, mint: *társaság*, vagy hogy az elvetett accentust kipótollyá, mint: *uráság*, vagy csak szokásból, mint *vigaság*, *vígsg* helyett. Némellyekben az epenthetika után s betűt találunk, mint *bölcsesség*, *békesség*, de ezek s nélkül is jók: *bölcseség*, *békeség*. Amazok a' szokatlan *bölcsös*, és *békes* adjectivumokból látszanak származni. Lehet e' formatívával substantivumokat csinálni substantivumokból, mint: *affzonság*, *vondégség*; adjectivumokból, mint: *tisztaság*, *úresség*; a' participiumok' perfectumaiból, mint:

mint: *romlottság, érettség*; egynehány verbumból, mint: *imádság, fáradság, gyűlölet, sietség*; és egynehány partikulából, mint: *vízontagság, ellenség, félség*. Az *a* és *e* végzés *e'* formatíva előtt accentussal meg nem élesítetik; *barnaság, görbeség*.

só, ső csak egynehány rendszót formál, mint: *alsó, hátúlsó, túlsó, külső, belső, felső, innesső, nem innesső, sem innesső*,

tlan, tlen, vagy *talán, telen*, vagy *atlan, etlen* fogyatkozást jelent és adjectivumokat formál. Szükséges erről a' következő jegyzéseket jól megfontolni,

1) A' vocálissal végződő szókban *e'* formatívával legkönnyebb az efféle adjectivumokat a' plurális nominativusból csinálni: *szoba, szobák, szobátlan* vagy *szobátalan*; *elme, elmék, elmétlen* vagy *elméttelen*. De az *i, u, ü* végzések a' *talán, telen*, és *atlan, etlen* formatívákat meg nem szenvedik, és magokra accentust nem vesznek, mint az *a* és *e* végzés: *kaputlan*, nem pedig *kaputalan* sem *kapuatlan*. A' melly szavak a' plurálisban *v* vagy *j* epenthetikát kívánnak, azok a' plurális *k* helyett csak a' *tlan* vagy *tlen* formatívát szenvedik meg: *ló, lovak, lovátlan, kő, kövek, követlen, fű, fűjek, fejetlen*.

2) A' consonával végződő szavak *talán, telen*, vagy *atlan, etlen* formatívát kívánnak a' következő regulák szerint;

a) Mivel *atlan, etlen* inkább a' verbumok' formatívájának látszik lenni, a' substantivumoknál éllyünk, ha lehet, a' *talán, telen* formatívával.

b) A' substantivumok, mellyeknek végső silabáiban rövid vocális van, jobban szeretik a' *talán, telen*, a' többiek pedig az *atlan, etlen* formatívát. Így *babátlan* jobb mint *babatlan*; ellenben pedig *látatlan* jobb mint *lábtalan*.

c)

c) Még a' két consonával végződők is jobban szeretik a' *talán, telen* formatívát, ha ez amazokkal könnyen öszveolvad. Így *dombtalan* jobb mint *dombatlan*..

d) Hogy az értelem kétségesnek ne tetessen, szükséges némelykor, hogy inkább az egyikkel éllyünk, mint a' másikkal. Így *dobtalan* annyit tesz, mint *dob nélkül való*, de *dobatlan* annyit, mint *nem dobott*.

e) Némely esetekben az egyik mást tesz, mintsem a' másik, mint: *szemetlen*, a' kinek *szeme* nincs; *szemtelen*, a' kinek *szemérme* nincs.

3. A' verbumok után csak *atlan, etlen* állhat, mint: *íratlan, veretlen*; kivéven *szüntelen* és *untalan*, mellyek helyét azonban a' reguláris *szünetlen* és *unatlan* is jó. A' neutrumokból az efféle adjectivumok nem olly járatosok, mint az activumokból; de azért a' régieket, ha egyébaránt közönséges szokásban vannak, mint *romtalan, süketlen*, még nem kell vetni. A' *hat* és *het* formativa után ezen adjectivumok lehetetlenséget jelentenek, mint; *megírhatatlan, türhetetlen*. Rossz ugyan de nagyon járatos a' *végzetlen* adjectivum, *végezhetetlen* vagy *végetlen* helyett. Az irregulárisokból a' formációk különösek: *hívatlan, ravatlan, fuvatlan, viatlan, szövetlen, fővetlen, lövetlen, nyövetlen, ivatlan, evetlen, vagy éielen vagy étlen, hivatlan, tetetlen, vetetlen, vitetlen, alutlan, eskütlen, alkuatlan vagy alkvatlan, látszatlan, nyugtalan, tetszetlen, metszetlen, menetlen*.

4) Adjectivumokból e' formatívával újjakot nem lehet csinálni; de azért a' régieket, ha közönséges szokásban vannak, még nem kell vetni. Ilyenek *méltatlan*, és *tisztátalan*, mellyeknek gyökerei *méltó* és *tiszta*.

5. a' substantivumokból csak akkor csinál adjectivumokat, ha elejekbe más adjectivum tötetik, mint:

mint, *nagyórrú*, *kékszemű*. Az effélékben az elől álló adjectivum comparátivát, mint: *legnagyobb órrú*, *kékebb szemű*. Számtalan substantívumból lehet ilyen adjectívumokat formálni, olly annyira, hogy azokat még a Lexiconban sem lehetne mind feljegyezni. Szükséges tehát, hogy formációjok reguláját tudgyuk, melly abból áll, hogy a plurális nominatívusokban *ok* és *ak* helyett tegyünk *ú* betűt, mint: *jószágot*, *jószágú*, *lábak*, *lábú*; *ők*, *ek*, *ek* helyett tegyünk *ü* vocálist, mint: *szőrök*, *szőrü*; a' vocálissal végződő szavakban pedig *k* helyett tompa vocális után *jú*, másféle után *jü* silabát, mint: *f'k*, *fájú*, *elmék*, *elméjü*; kivéyen azokat, mellyek a' plurálist *ak*, *ek* silabával formállyák, mert ezek az első felekezethez tartoznak: *lovak*, *lovú*, *kövek*, *kövü*, *fejek*, *fejü*. Vannak régi és jó szavaink, mellyek *ú* vagy *ü* vocálissal vannak csinálva, mellyet azonban az imént megírt *ú* és *ü* formatívával eggynek tartani nem lehet. En többnyire színtollan *utánhangnak* tartom, mint az *a* és *e* végzést az ollyan szókban, mellyek két consonával végződnek, mint *barna*, *szürke*. Találni *ú*, *ü* végzéssel szavakat néma gyökerekből, mint: *dornyú*, *fenyü*; szendergő gyökerekből, mint: *domború*, *gömbölyü*, *savanyú* 's a' t, mellyeknek törzsfőkével *dombor*, *gömböly*, *savany* mint substantívumokkal bízást élhetünk. A' rövid *u* és *ü* részént caupa végzés, mint ezekben: *daru*, *örü*, részént pedig megrövidített *ú*, *ü* formativa, mint ezekben: *áru*, *falu*, *böcsü*.

Jegyzés. Az *ú*, *ü*, és *u*, *ü* végzések nyelvünkben a' plurális nominativusra nézve legregulátlanabbak. Lásd Grammatikám. I. Theil. VII. Kap. Seite 31. Sokszor tehát *v* vagy *j* epenthetikát kívánnak, mint: *hüvek* *müvek*, *szüvek*, *csövek*, *levök*, *fejek* 's a' t. A' középcökbéliek a' *v* epenthetikát gyökerbetűnek nevezén, elvégre a' singuláris nominatívusokhoz is ragasz.

gafztották: *hűv*, *műv*, *szűv*, *csűv*, *lév*; *fej*, melyekből azután a' *hív*, *mív*, *szív*, *csév*, *lév*, 's több efféle kellemetlen szavak támadtak.

van, *ven* csak e' számszókot formállyá: *negyven*, *ötven*, *hatvan*, *hetven*, *nyolczvan*, *kilenczven*.

34. §. A' neveknek kétágú formatívai közül félholtak a' következők:

alom, *olēm*, melynek csak kevés származékai vannak egynehány néma gyökekből, mint: *irgalom*, *szerelēm*; egynehány verbumból, mint: *rágalom*, *értelēm*; és egynehány substantívumból, mint: *sérelēm*. Az epenthetikák rend nélkül változnak. Találni magányos *d* betűt, mint: *fájdalom*; *ad* vagy *ed* silabát, mint: *lakadalom*, *győzedelēm*; *od* silabát, melynek párját *ed* sehol sem lelhetem, mint: *birodalom*. Látni ezekből, hogy e' formatívával, melynek azonnkívül értelme is homályos, új szókat csinálni nem tanácsos. Azonban régi és mindenütt szokott származékait meg nem kell vetni. Csak az ifiabban tűrhetetlenek, kivált adjectívumokból és pronomenekből, mint: *rútalom*, *sokadalom* a' szokott *rútság* és *sokaság* helyett.

ár, *ér* formatívával találni sok régi szókat néma gyökerekből, mint; *agár*, *fejér*; sőt még eleven szókból is, mint: *abár* (*habár* helyett) *bogár*, *tündér*, *fűzér*, melyek közül csak *tündérben* van *d* epenthetika. Az újabb szavakban, melyek többnyire idegen nyelvekből vannak kölcsönözve, az *ár* és *ér* silaba csak végzés, mint; *szamár* (olaszúl; somaro) *kaszár* (deákul: casnar) *fullajtár* (németül: Borreiter); *molnár* (tótul: mlinar); *pintér* (németül: Binder); *vinczellér* (németül: Binger). Némelyekben az *ár* silaba eleven szó, mint *vásár* a' régi *vasár* helyett, melyből még *vasárnap* is eredett.

dőz, ész formál szókat néma gyökökből, mint: *kalász, egész*, és eleven szókból, mint: *halász, révész, fűrés, férész* helyett, melynek gyökere *fér*.

ékony, ékény olly adjectivumokat formál, melyek hajlandóságot jelentenek, de többnyire csak verbumokból, mint *hajlékony* vagy epenthetikával *hajladékony, esékény* vagy *esedékény*.

nok defectiva, mert *nők* silabával formáltt szót, nem találók, ha csak *szövetnek* helyett *szövetnőket* nem akarunk mondani. Vannak származékai egynehány néma gyökérből, mint: *csónok, esernok*, és eleven szókból, mint: *tálnok, bajnok*.

35. §. A' többi kétágú formatívák olly avúltak, hogy inkább csak végzéseknek kell néznünk, mint formatíváknak. Új szavaknak formálására tehát tellyességgel alkalmatlanok.

a, e sokakban csak utánhang, mivel egybékép két consonánssal végződnenek, mint: *otromba, lenese*; az idegenekben pedig már idegen végzés, mint *penna*, már magyaros, mint ezekben: *hárfa, páva, csuklya, fülemile, eréklye*, melyeknek anyaszavaik: *Harfe, pavo, cucullus, philomela, reliquia*.

ad, éd csak néma gyökök után taláztatik, mint: *galád, beszéd*.

ág, ég hasonló az előbbenihez: *világ, vendég*. E' szóban *virág* az *ág* nem végzés, hanem eleven szó, mert *virág* e' szókból *verő* vagy *verítő* *ág* van ölszvetéve. Némelyekben a' *szág* végzés *ság* formativa helyett áll, mint: *jószág, ország*.

ak, ék hasonló az előbbenihez: *szulák, priéék*. Van vele egynehány idegen szavunk is, mint: *iszak* (Sag) *tubák, terjék*. Némelyek *fanék* helyett *fonák* szóval is élnek.

al,

dl, el csak egynehány szót formál néma gyökérből. mint: *csandl, levél*; vagy eleven szókból. mint: *fondl, kötel*. Vannak vele idegen izavaink is, mint: *korál, aczél*.

dly, ély is csak keveset formál néma gyökérből, mint: *homály, kevély*; eleven szókból, mint: *akaddly, személy*; és idegenekből, mint: *fortály* (Biertel) *fortély* (Borthell).

án, én csupa végzés, melly a' polysilabumokban y által többnyire meglágyítatik, egynehányat kivévén, mint: *tallán, tehén*.

ány, ény sok szót formál néma gyökerekből, mint: *arány, edény*; eleven szókból; mint: *artány, cserény*, és többnyire idegenekből, mint: *dékány, örmény*.

Jegyzés. Nagy kérdés volt egyszer a' tudósok között, mellyik van e' két szó közül: *kerefstény*, és *kerefsztyén* jobban mondvá és írva? E' kicsinységet könnyű megfejteni. A' kik így írják: *kerefsztyén*, egészen megtartják a' tót szót, mellyből csinállyák: *frst'an*, kivévén az a' vocalist a' végső silabában. A' kik pedig így írják: *kerefstény*, azok a' *kerefst* szóból származtatták, és a' magyar *ány* formatívával megmagyarosították; mert *kerefst* is a' tót *frst* szóból van véve, de nálunk legalább mást tesz. Én ezekhez ragaszkodok csak azért is, mivel *kerefsty* nem magyar végzésű szó, és az *én* silaba felette terméketlen és puffta végzés, azalatt hogy *ény* valóságos és természetny formatíva, ammint a' Cadentiák' lajstromából látni. Hogy *kerefsztyén* vagy *kerefstény* egyenesen a' deák *christianus* szóból származott, hihetetlen; mert Őseink hamarabb társalkodtak a' megigázott tótokkal, mint a' hozzájuk későbben érkezett deák papokkal. A' mit némellyek a' deák nevekből való formatiókról mondanak, nagyon süketlen, mert *Sebastianus*

ius névből sokkal magyarosabb végzésű a' *Sebestény*, mint a' *Sebestyén*.

36. §. Háromágú formatíva a' nevek' számára csak egy van, úgymint *ott*, *étt*, *ött*, melly sokakban még vocális nélkül is szolgál, és a' participium' perfectumát formállyá: *írott*, *égett*, *törött*. Ha az indicativus' perfectumának singuláris harmadik személye két *t* betűvel van formálva, akkor a' participium' perfectumától nem különbözik; ha pedig csak egy *t* betűvel van formálva, akkor a' participium perfectum még egy *t* betűt vet hozzá, mint: *vont*, *vontt*. Lásd Grammatikám. I. Theil. XV. Kap. Cite 114.

37. §. A' neveknek ötágú formatívái közül elevenek a' következők:

cska, *cske*, vagy *ká*, *ke*, melly diminutivumokat formál. Az utóbbik csak kétágú: *angyalka*, *evétké*; de az első ötágú: *ocska*, *écske*, *öcske*, *acska*, *ecske*, azonnkívül hogy vocális nélkül is szolgál: *tagocska*, *székécske*, *bőröcske*, *házacska*, *begyecske*, *fácska*, *görbécske*. Formációjának reguláit lásd Grammatikám. I. Theil. VI. Kap. Von den Bildungen der Namen. a' 20. oldal. A) alatt.

d és *dik*. Az első osztó számszót formál, mint: *harmad*, *negyed*, *hatod*, *ötöd*, mellyekből az *ik* sílaba által rendszámszavak tamadnak: *harmadik*, *negyedik* 's a' *t*.

s adjectivumokat formál, mellyek többnyire tulajdonságot jelentenek. Vocális után magányosan szokott állani, mint *fás*, *elmés*; consonáns után pedig a' szokott öt vocálist változtattya, mint: *zsfros*, *mézes*, *vérés*, *bőrös*, *labas*. Formációjának regulája az, hogy a' plurális *k* betű helyett *s* betűt tegyünk, mint:

mint: *lovak*, *lovak*. Csak substantívumokból, adjectívumokból és participiumokból lehet e' formatívával adjectívumokat csinálni. A' mellyek adjectívumokból származnak, kisebbedést jelentenek, mint: *sárgás*, *feketes*. A' nemzeteknek és státusoknak neveiből e' formatíva olly adjectívumokat formál, mellyek a' franczia *à la mode* idiotismusnak felelnek meg, minti *franciás*: *à la françoise*. A' számszókából különös adjectívumok támadnak belőlök, mint: *eggyes*, *kettős*, *hármás*, *hetes*, *húszas*. Sok adjectívum, melly által formáltatik, substantívum gyanánt is szolgál, mint: *ágas*, *jegyes*.

38. §. A' neveknek ötágú formatívái közül holtak, és így új szavaknak formálására alkalmatlanok a' következők.

og, *ög*, *ög*, *ag*, *eg* nem csak néma gyökerekből formál szót, mint: *horog*, *délezög*, *üszög*, *harag*, *beteg*, hanem egynehány elevenen szóból is, mint: *balog*, *átalag*. Amde mivel miatta az eleven szóknak értelmei többnyire nagyon elváltoznak, mint ezekben: *agyag*, *nyerég*, lehetetlen, hogy azok közé ne számlállyuk, mellyekkel új szót formálni tellyességgel nem lehet. Vannak azonnkivül vele régi nagyon regulátban formációk is, mint: *kalpag*, *szönyeg*, mellyeknek gyökerei *kalap* és *sző* lehetnek.

ok, *ök*, *ök*, *ak*, *ek* hasonló az előbbenihez. Vannak általa egynehány szavaink néma gyökerekből, mint: *patak*, *ének*, *remék*, és eleven szóból, mellyeknek értelmei hasonlóképen elváltoztak, mint: *ajak*, *átak*, *árok*, *lélek*, *üstök*, mellyeknek gyökerei: *aj*, *al*, *ár*, *lehel*, *üst*. Vannak vele idegen szavaink is, mint *ablak* a' rótból; *salak* és *erék* vagy *erk* a' németből, (*Schlacke*, *Erker*); *eretnek* a' deákból: *heretious*.

ol,

ol, el, ol, al, el hasonló az előbbienekhez. Lettek általa szavak néma gyökerekből, mint: *fátyol, kéczel, kebel, öböl, kancsal*, és egynehány eleven szóból, melyeknek értelmei annyira elváltoztak, hogy allig meri az ember e' formatíva előtt egyebeknek tartani, hanem csak saját árnyékaiknak, mint: *fagyál, hajnal*. Csak az irreguláris 'verbumokból vannak e' formatívával rend szerínt való és közönségesen bevett formációink, mint: *hivatal, viadal, ital, létel, étel, hitel, vitel, tétel, vétel, jövetel, menetel*. Más verbumokból az efféle formációk szokatlanok; mire nézve *hozatal* és több efféle, *hozás* helyett, felette rossz szó. Vannak l végzéssel idegen szavaink is, mint: *angyal, asztal*. Jegyzésem nélkül tudgya az Olvasó, hogy az efféle szavak: *penzel, szeczel, vekszel* 's a' t. melyek. Lexiconnyainkban gyalázatunkra ragyognak, a' nemzetesítést *öcset, szék* és *váltólevél* helyett meg nem érdemlik.

oly, ély, oly, aly, ely silabákkal vannak szavaink néma gyökerekből, mint: *tavaly, tengély, kesely*; egynehány eleven szóból, mint: *fogoly*, és egynehány idegenből, mint: *bívaly, tégely, csikkely*, melyeknek törzfokei: *bubalus, Ziegel, Zwidel*. Előbbeni jegyzésem ide is illik; mert *stempely* nagyon hasonlatosan a' magyar *dögöny* vagy *vány* helyett.

om, em, om, am, em silabákkal vannak szavaink néma gyökerekből, mint: *barom, selyem, körom*; egynehány elevenből, mint: *halom, szemérem, ér* szokatlan epenthetikával; és sok idegenből, mint *templom, czintérem*, (templum, coemeterium). Az *am* és *em* végzést csak idegenekben találni, mint *balsam*; és egynehány rosszúl formált szóban, mint: *úszam, futam, kellelem*, melyekben az *am* és *em* az anyafzőkből: *úszamodik, futamodik, kellemet* helytelenül megtartott epenthetica; mire nézve formatívának nézni

sem-

semmikép sem lehet. Illyen az *ám* epenthetica is e' roffz szóban: *villám*, melly a' hasonlóképen roffz verbumból *villamodik* eredett. Epentheticával *villamodik* accentus nélkül jobb; de epenthetica nélkül *villamodik* a' szokott *villan* verbumból még jobb. Ebből származik azután a' léghelyesebb *villanás* és *villanat*.

on, ön, ön, an en csak keveset formál egynehány néma gyökekből, mint: *haszon*, *szígyen*; eggykét elevenből, mint: *józan*, *eleven*, és eggynehány idegen szóból, mint: *káptalan*, *kappan*, *szappan*, *szerecsen*, mellyeknek törzsfői: *capitulum*, *capo*, *sapo*, *saracenus*.

ony, ény, öny, any, eny hasonló az előbbbenihez. Van vele egynehány szó néma gyökekből, mint: *arany*, *főveny*, *börtöny*, *vöröny* (nem *vörhöny*); és eggykét elevenből, mint: *porony* (nem *porhöny*); *vizeny*, *verseny*, *savany*, *heveny*.

or, ér, ör, ar, er inkább csak puszta végzések, mivel eleven szókból nem talállok veleek származékokot, ha csak e' szókat: *agyar*, és *sódar* az *agy* és *só* gyökerekből nem akarjuk származtatni. Idegen szavaink is vannak e' végzéssel, mint: *sógor*, *pájtör*, *mester*, *csöbör*.

ofz, efz, őfz, afz, efz formál egynehány szót néma gyökerekből, mint: *arafz*, *gonofz*; elevenekből, mint: *erofz*, és idegenekből, mint: *csimafz*, *cserkefz*, *abrofz*, mellyeknek törzsfői: *cimex*, *circassius*, *Abtfs*.

39. §. Találni Lexiconnyainkban sok idegen szót, mellyeket könnyű volt volna magyarul kifejezni, vagy mellyeket nem kellett volna legalább úgy megrongálni, ammint azokat Lexicografussaink megrontották. Kicsoda ne átallyon, nem mondom æsthetikabeli munkáiban, hanem még a' conversatióban

is e' szókkal élni: *Idrmonya*, *lémonya*, mellyek Páriz Pápai' Vocabuláriumjában olvastatnak, *harmonia* és *ezitrom* helyett, melly a' németnél *lemoni* nevet visel? Tartsuk meg tehát az idegen szókra nézve a' következendő regulákat.

a) Ha könnyen és értelmesen lehet az idegen szót magyarra fordítani, mondjuk azt magyarul. Így Páriz Pápainak e' szavai helyett, *tzejjház*, *spék*, *spitz*, *spindätz* éllyünk e' magyarokkal: *fegyverház*, *szalonna*, *hegy* vagy *vrom* vagy *tető*, és *paraj*. A' katonáknál sok ilyen szót találni, mint: *tóding* (*La-bung*), *töltés* helyett, mellyektől nyelvünköt, méltó hogy megöjjük.

b) Az olyan idegen szót, kivált ha technicusok, mellyeket értelmesen és röviden ki nem lehet tenni magyarul, tartsuk meg, ammint vannak, ha egyébaránt betűi a' magyarban is úgy hangzanak, mint az idegen nyelvben, és ha végzéseik a' magyar inflexiókkal és formatívákkal való öszveakasztásra alkalmatosak. Illyen a' deák szó: *pompa*.

c) De ha az idegen szónak betűi a' magyarban másképp hangzanak, mint az idegen nyelvben, akkor jónak tartom, azokat magyar betűkkel úgy írni, ammint nyelveikben hangzanak, mint: *fizika*, *filozofia*, *sapó* ezek helyett: *physica*, *philosophia*, *chapeau*. Csak a' tulajdon nevekben szükséges az idegen betűköt mindég megtartani, mint: *Cicero*, *Xerxes*, *Young*, *Beauvais*. Azt azonban, hogy a' magyar az idegen szókban az *s* betűt megtartja ugyan némellykor, de magyarosan ejti, nem tartom véteknek, mint: *Socrates*, *Kalamos* 's a' t. Mit nem csinál a' franczia és az anglus a' deák szókkal? E' szót *justificatio* a' franczia így ejti: *zjusztifikaszión*, az anglus pedig így: *adzfosztifikeetsn*.

d) Ha az idegen szónak végzése alkalmatlan a' magyar inflexiókkal és formatívákval való öfzveolvadásra, akkor azt, a' mennyire szükséges, megváltoztatni jónak állítom. Így lett a' *kapitány* az olasz *capitano* szóból. Így lehet a' *grimász* is e' francia szóból: *grimace*.

e) Egyébaránt mink az idegen diftongusokat szerettyük öfzvevonni, mint: *czéger*: *Zeiger*; ha két consonans van egymás mellett, vocálist teszünk közőkbe, mint: *palánta*, *plánta* helyett, vagy elejekbe, mint: *oskola*, *Istvány*; mellyeknek törzsfökei *Schola*, *Stephanus*; egygyáltallyában pedig a' szónak külömbféle vocalissait a' magyar eufoniának regulájhoz alkalmaztattuk, mint: *angyal*, *ángyel* helyett, (*angelus*).

f) Az idegen néma *e* vocálist, mikor utolsó betű, elhagyhattuk ugyan mink is, de mikor consonans jön az utolsó silabában utánna, akkor kimondgyuk, mint: *práter*. Szükségesnek tartom tehát, hogy akkor, mikor kimondgyuk, a' magyar inflexiókat és formatívákat is hozzá alkalmaztassuk: *praterben*, *praterbül*, nem pedig *praterban*, *praterbül*.

V. É r t e k e z é s.

A' magyar verbumok' formálásáról.

40. §.

Minekelötte a' verbumok' formálásának járását előterjeßzem, szükségesnek állítom, az Olvasót két fő igazságra megemlékeztetni.

1) A' köz nép, valamint más nyelvekben, úgy a' miénkben is, számtalan szót csinált, és még most is csinál, mellyeknek formatiói helytelenek, azaz: mellyek.

mellyekben vagy a' formátiva, vagy az epenthetika, vagy maga a' törzsfőkéző nagyon meg van rongálva. Csinált azonnkivül és még most is csinál' helyes vagy helytelen formatívákkal és epenthetikákkal új szókat oly néma gyökerekből is, mellyek nyelvünkben szokatlanok, és így még a' legelevenebb formatívákkal is értelmetlenek. A' régi Írók nem voltak oly kényesek, hogy az efféle salakot az aranytúl megválasztották volna, és a' mostani könyvfzerzők közül csak kevés van, a' ki ebben a' régiekhez ne hasonlítana. Lássuk az efféle helytelen formációknak egykét példáját.

a) Páriz Pápai' Vocabuláriumjában találom e' szót, deák significátumával együtt: *megmezzgél*: racemat; azután *mezzgérlek*: racemo, mellynek törzsfőke tehát *mezzgérrel* volna; azután *mezzgérles*: racematio. Tiszt. *Baróti Szabó Dávid Úr*, ki a' szokatlanabb magyar szókat azoknak könnyebbségére, kik valaha Lexicont akarnának csinálni, csak öszveszedni akarta, nem pedig megválasztani, 's ki tőlünk csak e' kis munkájával is örök háladatosságot és tiszteletet érdemlett, *Kisdéd Szótárának* második kiadásában a' 151. oldalonn így szól: *mezge*, fának édes leve, nedve. *Mezzgél*ni: fát hámtani édes levéért. *Mezzgéhántók*: mezzgérők. *Mezzgérle*ni: bengézni 's a' t. En a' *mezge* és *mezzgél* szókat helyeseknek tartom, de azt, hogy *mezzgérrel* és *mezzgél*, egyet tesz, magammal el nem hitethetem. *Mezzgérrel* tudnillik a' köz népnek helytelen formációja által támadt *metzdegél* verbumból, mellyből elejente az igen szokott rövidítés által *metzsgél*, azután pedig a' hibás szóejtés által *mezzgél* lett. Sokaknak a' dupla *l* nem tetszett; közébe tehát *e* vocálist tettek, melly az utolsó *l* betűvel *mezzgélél* már más formatívához hasonlított. Végre az első *l* helyett még az *r* is becsúszott, és így a' köz nép'

nép' nyelvében egy új szó támadt, melyet Lexicon nélkül a' legmagyarabb tudós sem érthet, jóllehet gyökerét *met/sz* minden gyermek első tekintettel át nézi.

b) A' másik esetre szolgállyanak példák gyanánt e' szavak: *füremedik*, *enyetskesedik*, *epetzkél*, *epecsel*, *pepecsel*, melyeknek törzfökei: *für*, (nem *für*), *enyetske*, *epetz*, *epecs*, *pepecs* tellyességgel ösmeretlenek. Senkitül sem lehet tehát kívánni, hogy *füremedik* alatt *elevenedik*, vagy *epetzkél* alatt *baktat*, vagy *enyetskesedik* alatt *nyúlasodik*, *stkül*, vagy *epes* alatt *gesticulatur*, vagy *pepecsel* alatt *gyermeke*. *Kedik* szót értsen. Az efféle szókkal a' tisztá 'Magyar csak akkor él, ha közönséges szokásban vannak, vagy legfellyebb, ha helyettek más jobb és szokotabb szókat nem talál. Megrostálom majd én ezeket Szabó Dávidunknak Szótárában, minekelötte kis Lexiconomba befogadgyam; és ha benne egy szót többféleképen talállok, azt fogom közülök választani, melyet az Olvasó legálabb etimológiájából könnyen megérthessen. Így e' szók közül: *gemberedik*, *gibercdik*, *gömbörödik* minden kétkedés nélkül az utólsóhoz állok, mivel *gömb* vagy *gömbör* gyökereibül könnyebben magyarnak ösmerhetem, mint a' többeket.

2. Ha Íróinknak meg nem lehet bocsátani, hogy a' köz népnek helytelen formációval gondatlanul élnek, mikép bocsáthassuk meg nekik azt, hogy magok is hasonlókra vetemednek? A' poéták kiváltkép azok, a' kik nyelvünköt kézfakartva rongállyák; a' poéták, mondom, kiknek fő kötelességeik közé tartozik, hogy a' nyelvet a' tökéletességnek legfőbb pontyára emellyék. Semmiféle nyelvben nem áll a' *licentia poetica* abbül, hogy a' poéta barbarizmusokkal, soloecismusokkal, syntacticusokkal, sőt még gram-

grammatikabéli hibákkal is élhessen. Egyik verse a Ritmistának *feküszik* szóval végződik. Cadentiának egész nyelvünkben nem talál mást, hanem csak *es-küszik*. De ennek hasznát nem veheti. Nofszá megpö-döríti tehát *Rikóti* módgyára bajúlszát, és oda írja e' szót *vénhüszik* a' helyesen formáltt és mindenütt szokott *vénül* helyett. Vagy a' metricus Poéta hoszfú-nak látván e' szót, *magasztal*, melly közönségesen be van véve, tefzése szerínt megrövidíti és *magaszt* verbumot csinál belőlle, mellyet senki sem ért. Ha efféle formációkat minden embernek szabad csinálni, végtére mindenik Író koholhat magának egy újdon-nan új magyar nyelvet, ammint szája' íze, vagy pöé-zisbéli ihletése megkívánnya.

41. §. A' verbumoknak egygyü formatívái *ít* és *sz* vagy *szik*.

ít az előtte való silabára hagyván a' formatí-váknak és inflexióknak választását, és mindennemű szókhoz ragasztathatván, valóságos egygyü forma-tíva. (28. §. 3. és 4.) Formál verbumokat

a) néma gyökerekből, mint: *tanít*, *feszít*, és szendergőkből, mint: *hunyorít*, *szenderít*.

b) felette sok adjectivumból, mint: *bátorít*, *épit*. Az adjectivumoknak végső vocálissai *ít* előtt elesnek, mint: *apró*, *aprít*; *keserű*, *keserít*. Különö-sek *ó* és *jó* adjectivumokból az *avít* és *javit* száрма-zékok.

c) substantívumokból, mellyeknek értelmeitől azonban a' származékok többnyire messze távoznak, mint: *szárít*, *öblít*, mellyeknek gyökerei *szár* és *öbl*. Errevalónézve *ít* silabával substantívumokból nem tanácsos, eddig szokatlan verbumokat formálni.

d) egynehány verbumból, mint: *állít*, *verít*, melly helyett *virít* is mondatik. Egynehány irregulá-ris

ris. verbum itt is megkívánnyá szokott *v* epenthetikáját, mint: *sívt*. Ama' verbumokból, mellyek *g*, *og*, *ög*, *ög* formatívával vannak csinálva, *ít* inchoatívumokat formál, mint: *förog* vagy *forg*: *fordít*; *peneg* vagy *peng*: *pendít*. Valamint az ilyenekben, úgy a' *ránt* verbumban is a' *t* végzés *d* betűvé változik: *rándít*.

e) Particulákból is van vele egykét verbumunk, mint: *ámít*, *közellt*.

Jegyzés. Az *egyelt* verbumban *el* nem epenthetica, hanem praefixum, melly per metathesim a' szó' közepébe jutott *elegyít* helyett. Némelylek *ét* helyett *ét* formatívával élnek: *ámét*, *rándét* 's a' t. Egynehány verbumban az *ít* vagy *ét* formatívában *n* epenthetica van, mint: *emellt*, *ért*, *csapít*, mellyek helyett *emellt*, *érit*, *csapít* sem rossz. Csak *tekint* és *tapít* helyett nem mernék *tekit* és *tapít* verbumokkal élni; talán mivel az első néma gyökekből, a' másik pedig a' német tappt verbumból származik. E' formatívában a' *j* epenthetica, mint *simít* vagy *siméjt* csak a' köz néptől hallatik *simít* helyett.

fz vagy *fzik* csak annyiból együgyű formatíva, mivel különbféle szókhoz ragasztatik. (28. §. 4.) Sokakban inkább gyökebetűnek lehetne tartani, mintsem formatívának. Gyökebetű ezekben: *mász*, *afzik*, *csúszik*, *úszik*, *vesz*, mikor deakúl annyit tesz, mint: *perit*. Változó gyökebetűnek tartom ezekben: *íszik*, *hísz* 's a' t. Mint formatíva a' többiekben már *d* helyett áll, mint: *aluszik*, már *z* helyett, mint: *láfzik*, *ügyeszik*. Lásd ezeknek bővebb megfejtését Grammatikám. I. Theil, XVII. Kap, a' 124 oldal. Találni vele jó és közönségesen szokott verbumokat néma gyökekből, mint: *nyugszik*, *cselekszik*; és egynehány eleven szóból, mint: *alkuszik*, *melegszik*. Hogy a' jókot a' rosszaktól könnyebben megválaszthassuk, szükség.

ges-

gesnek állítom, magunkot e' fő regulához tartani, hogy az sz betűvel formáltt verbumokat helyteleneknek nézzük, mihelyt közönséges szokásban nincsenek, 's helyettek más reguláris verbumaink vannak. Utálatos formációk valóban az effélék: *ősz, tántoroszik, munkálkoszik, munkáloszik, fejérszik, kérkeszik, terméfszik, vénhefszik* vagy *vénhüszik, dühöfszik, szélhüszik* 's a' t. e' szokottabb és helyesebb verbumok helyett: *ó, tántorodik, munkálkodik, fejérlík, kérkedik, terem, vénül, dühödik, szédül.*

Jegyzés. Ezen irreguláris verbumoknak imperatívussajból: *igyd, idd, higgyél, hidd, 's a' t. világosan kitetszik, a' mit a' 27. §ban mondottam, hogy a' gy hang a' d betüből cred.*

42. §. A' verbumoknak kétágú formatívái ezek: *ad, ed*, melly holt formativa, és néma gyöke-rekből csak kevés neutrumot formál, mint: *akad, ébred*, elevenekből pedig még kevesebbeket, mint *árad, düled*. Nekem úgy látszik, hogy a' háromágú *odik, edik, ödik* formatívához tartozik, mint ennek negyedik és ötödik ága, azzal a' különbséggel, hogy az *ik* silabát meg nem szenvedí, Vannak vele activumok is, mint: *tagad, fogad*, és olyanok, mellyek eggyik értelemben activumok, a' másokban pedig neutrumok, mint: *ragad, enged*. Ha más formatívával szokottabb verbumaink vannak, *ad, ed* silabával mellynek értelme nem világos, újjakot ne csinállyunk. Rosszak az efféle verbumok: *avad, lázzad, lappad, enyhed, feled, görbed, csöpped*, ha mindgyárt régi könyvekben találatnak is, a' következők helyett, mellyek jobbak és szokottabbak: *avúl, lázúl, lapúl, enyhül, felejt, görbül, csöppen*. Némeltyekben a' h epenthetica a' gyökérbetű helyett nagyon helytelen, mint ezekben: *poshad, roshad, szélhed*, mellyek imígy

tör-

törvényesebbek: *poskad*; *roskad*, *szélled*, ammint az analogyia világosan megmutattya, 'Némellyek csak rövidített verbumok látszanak lenni, mint: *húllad*, *omlad*, *gyúllad*, mellyekben az *ad* silaba inkább csak epenthetika, melly a' *húll*, *omlik*, *gyúl* gyökökhez a' következő származékokból: *húlladozik*, *omladozik*, *gyúlladozik*, helytelenül ragadt.

ál, *él* holt formatíva, és csak kevés származékai vannak néma gyökökből, mint: *sajnál*, *itél* és elevenekből, mint: *zabál*. Meg kell e' formatívát különböztetni az ötágú *l* formatívától, mikor ez vocális nélkül az *a* és *e* végzésű substantívumokhoz ragasztatik mint: *tréfál*, *cserél*, mellyekben a' végzések az *l* előtt accentust kívánnak. Némellyekben *áll* és *éll* formatívát találunk, mellynek más értelme is van, mint: *ócsáll*, *drágál*. Vannak ilyenek néma gyökökből is, mint: *befszél*, *tökéll*. Külömbiséget kellene tennünk *használ*, azaz: *hasznot hoz*, és *használ* vagy *hasznol* között, a' mi annyit tesz, mint a' deák *utitur*. Elzméll a' szokatlan *m* epenthetika miatt rossz szó; de szükségtelen is, mivel nálánál szokottabb szavaink vannak, úgymint: *elmélkedik*, *meggondol*, *megfontol* 's a' t.

Jegyzés. Nyelvünkben nagyon különös az, hogy azonban, még magyar szavainkot szorosán szabjuk az eufoniának reguláihoz, mellyeket a' 28. §ban előadtam, a' deák verbumokat, akár tompa akár élész vocális legyen végső silabájokban, mind csak *ál* formatívával szoktuk megmagyarosítani: *diktál*, *repetál*. Így bánunk a' francziákkal is, ha a' deákból erednek. A' németeket ellenben és az eredeti francziákat az silabával nemzetiessítjük meg, ismét a' nélkül, hogy az eufoniának reguláira vigyáznánk, mint: *melíroz*: *mélér*. Jegyzésem nélkül átláttya az Olvasó, hogy az ilyen formációk csak akkor lehetnek helyesek,

sek, mikor a' deák, franczia és német verbumokat tökéletesen és röviden nem lehet magyarra fordítani.

an., *en* holt formatíva, és majdnem csak az egy *g*, *og*, *ég*, *ög* végzésű neutrumokból formál imminutívumokat, mellyek hasonlóképen neutrumok, mint: *csattog*, *csattan*, *retteg*, *retten*. A' néma gyökérnek végső betűit, ha *g* előtt nem dupla is, többnyire megduplázza, mint: *zokog*, *zokkan*; *sziszeg*, *szisszen*, *röfög*, *röffen*. Csak *mozog* verbumból származik *moccan*. Más verbumokból csak az egy *fo-* *gan* látszik járatos lenni.

Jegyzés. Az *án*, *én*, *ön* silabák csupa végzések, mint: *klván*, *történik*, *köszön*. Az *on* és *en* silabák pedig paragogikák a' következő verbumokban: *vagyon*, *lészén*, *mégyén*, *híjzen*, *víjzen*, *tejzen*, *vejzen*, mellyek nélkül a' verbumok ellehetnek: *van*, *lesz*, *mégy*, *híjz*, *víjz*, *tejz*, *vejz*, 's mellyek tőlök azonnal elesnek, mihelyt hozzájuk conjugatióbéli inflexio ragasztatik, mint: *vagyok*, *leszel*, *megyünk*, *híjznek* 's a' t. Illyen az *ik* silaba is, mellyet még az olyan verbumokban is, mellyek nála nélkül szokatlanok, végzésnek venni soha sem lehet. Valahányszor tehát a' verbumok' formatiójáról vagy conjugatiójokról szólván, a' verbumok' végzését említem, annyiszor az *ik* előtt lévő betűt kell az igaz végzésnek venni. Így e' verbumban *történik* az *n* betű a' végzés, mellyhez a' formatívák, mint: *történhet*, és az inflexiók, mint: *történt*, ragasztatni szoktak. És egy ilyen silabára építhetnek Grammatikussaink a' conjugatióban egy harmadik formát, melly az inflexióknak értelmeit, és így nyelvünköt is rendetlenül megzavarja?

ant, *ent* az előbbenitől csak a' *t* betűvel különbözik, melly belőle actívumokat formál: *csattan*,
csat-

csattant, retten, reitent. Némellyekkel csak reciproce lehet élni, mint: *elfziffzenti magát; elröffenti magát.*

dz, éz, holt formatíva, és csak kevés származékai vannak egynehány eleven szóból, mint: *vaddz, egeréz.* Formál substantívumokat is, mire nézve nagyon hihető, hogy a 'verbumok' formatívája inkább *dz, éz*, mintsem *dz, éz: vaddz, egeréz.* Ha ezeket így akarjuk írni, akkor meg kell *dz, éz* formatívájokat az ötágú *z* formatívától különböztetni, mikor ez vocális nélkül az *a* és *e* végzésű substantívumokhoz ragasztatik, mint: *defzkáz, ígéz*, melyekben az *a* és *e* végzések a' *z* formatíva előtt accentust kívánnak.

aszt, észt holt formatíva, és többnyire csak *ad, ed* végzésű neutrumokból csinál actívumokat, mint: *árad, áraszt, cred, ereaszt.* De még ezek között is vannak, melyek actívumaikat más formatívákkal jobban formálják, mint: *hasad, hasít; enged, engesztel.* Némellyeknek kétféle actívumaik vannak, mint: *szakad, szakaszt* vagy *szakajt.*

at, et, és *tat, tet* eleven formatívák, melyeknek járását nagyon szükséges tudnunk.

Először neutrumokból actívumokat formálnak, ha egyébaránt az aktivitást felvenni képesek. Ezt azonban nem úgy kell érteni, mintha neutrumokból actívumokat csak ezen formatívák által lehetne csinálni. Vannak erre való több formatíváink is, mint: *hül, hüt, esik, ejt* 's a' t.

a) Az *at, et* silaba csak egynehány monosilabumból formál actívumokat, mint: *lóg, lógat, ég, éget.*

b) A' *kodik, kédik, ködök, és kozik, kézik, közik* végzésű neutrumokból *tat, tet* silabával actívumok támadnak, mint: *káromkodik, háromkódtat, gyümölcsözik, gyümölcsöztet.*

c)

c) Sok eleven gyökerekből és származékokból, mint: *kaczag, kacagtat, szünik, szüntet*,

d) A' *g, og, ég, ög* végzésű neutrumokból, mint: *morog, morogtat, zeng, zengtet*,

Jegyzés. Jól észre kell venni, hogy a' frequentatívumok formatívája *gat, get, vagy ogat, eget, öget* ugyanazon néma gyökerekből sok actívumot csinál, melyekből a' *g* formativa imitativumokat formál, melyek többnyire neutrumok. Az ilyen frequentatívumok' értelme nagyon közelít amaz actívumokéhoz, melyek a' *g* végzésű verbumokból *tat, tet* silabával formáltatnak; de csak van még is közöttök különbség, melyet a' nyelvnek zavarása nélkül el nem mellőzhetünk. Példának okáért: A' néma *moz* és a' szendergő *hempely* gyökerekből nem csak a' neutrumok támadnak: *mozg* vagy *mozog*, és *hempelyeg*, hanem e' frequentatívumok is: *mozgat*, és *hempelyget*, melyektől meg kell a' *tat, tet* silabával formált actívumokat: *mozogtat*, és *hempelygettet* különböztetni.

Másodszor. Ugyanezen formatívák majdnem valamennyi actívumból factitivumokat csinálnak, mint: *ír, írat; olvas, olvastat; kér, kéret; keres, kerestet*. Neutrumból factitivumot csinálni nem lehet, ha csak előbb actívummá nem tesszük, mint: *ég, eget, égettet*. Ha a' factitivumokhoz *ik* silaba ragasztatik, passivumokká lesznek, mint: *íratik, olvastatik, kéretik, kerestetik*. A' passivumok' conjugációja a' factitivumokétól csak kevésben különbözik ugyan, ammint Grammatikámban a' 115. oldal. megmutattam; de a' beszédben könnyű őket még is egymástól megkülönböztetni, A' factitivumoknak és így a' passivumoknak formációja is a' következő regulák szerint vitetik végre;

1) Az egy silabából álló activumok *at*, *et* silabát kívánnak, hogy factitivumokká legyenek, mint: *vág*, *vágot*, *kér*, *kéret*. Kivéven:

a) a' következők irregulárisok: *hivat*, *rovat*, *szövet*, *nyövet*, *lövet*, *szívat*, *óvat*, *hitet*, *vitet*, *vétet*, *tétet* vagy némelyek szerint *tétet*, *vétet*.

b) A' következő öt rövid verbum *tat*, *tet* silabát kíván: *vet*, *vettet*, *nyit*, *nyittat*, *köt*, *köttet*, *süt*, *süttet*, *út*, *úttet*.

2) A' több silabából álló verbumok *tat*, *tet* formatívát kívánnak, mint: *olvas*, *olvastat*, *üldöz*, *üldöztet*.

Kivéven az *ant*, *ont*, *ont*, *önt*, *önt*, *aszt*, *aszt*, *ajt*, *emt*, *aszt*, *ért* végzéseket, melyekhez oda lehet tenni az *it* formatívát is, mint: *csattant*, *csattantat*, *ébrezt*, *ébreztet*, *fordít*, *fordítat*.

Jegyzés. Sok activum van, melyekből factitivumokat és passivumokat csinálni nem lehet. Ilyenek azok, melyek a' *odik*, *kedik*, *kodik*, *kozik*, *kézik*, *közik*, *ozik*, *ezik*, *özik*, *g*, *og*, *ég*, *ög* neutrumokból formáltatnak, mint: *barátkoztat*, *küzködtet*, *adóztat*. A' *dogál*, *dégél*, *dögél* végzésű activumokból sem lehet egyébkép factitivumokat csinálni, ha csak e' formatívájok meg nem rövidítetik, mint *szúrdogál*, *szurkál*, *szurkáltat*, *szurkáltatik*.

atik, *etik* és *tatik*, *tetik* a' passivumokat formálják, ammint csak imént *at*, *et* és *tat*, *tet* alatt megírtam. Legrégiebb könyveink és kézírásaink sokkal ifiabban, hogysem belőlök meg lehetne mutatni, hogy nemzetünk a' passivumot nem a' deáktúl vagy tóttúl tanulta. De ha bizonyos is, hogy tőlök tanulta, ez nyelvünknek kisebbségére semmikép sem válhat. Bár hajlandóbbak volnánk cultiváltt szomszédgyainktól több jót tanulni, mintsem tanulunk! Az *at*, *et* vagy *tat*, *tet* formatívát a' passivumokban

me g.

megduplázni, felette nagy haszontalanság, ammint e' közönségesen bevett passivumokból: *mondatik, hallatik* az analogia is világosan megmutattya. Azok pedig, a' kik azt vélik, hogy annyi *agens causā* fekszik a' passivumban, valahány *at, et, vagy tat, tet* találtatik benne, mint: *íratattatik, kérettettetett 's* a' t. *íratik és kéretett* helyett, nevetségesebbeknek tefszik magokat, hogysem czáfolást érdemélhetnének.

gat, get, melly a' keményebb hangú consonák után epenthetikát kívánván, háromágúvá lesz: *ogat, eget, öget*, frequentatívumokat formál sok néma gyökből, mint: *rángat, fészéget*; számtalan verbumból, mint: *bontogat, intéget, hívogat*, mellyben a' *v* az irregulárisok' epenthetikája; egynehány substantívumból és adjectívumból, mint: *csinogat, tisztogat, hitéget*. Neutrumokból e' formatíva nem csinál frequentatívumokat; ha csak azokat előbb actívumokká nem változtattuk. Erre való nézve *húllogat* nagyon rossz szó. A' *húll* gyökből előbb *hullaajt* actívumot kell csinálni, és ebből azután *hullaajtgat* frequentatívumot. A' *húll* neutrumból más formatívakkal kell e' frequentatívumokat csinálni: *húlldogál, húllóg* vagy *húllong*. Némelly néma és eleven gyökekben a' végső *k* e' formatíva előtt *g* betűvé változik, mint: *fakad, akad, fuggat, aggat*.

hat, het potentialis verbumokot formál mindennemű verbumból, az *eggy van* verbumot kivéven. Regulái ezek:

a) A' *hat, het* silaba minden egyéb formatíva után tetetik, mint: *fojtogattathat*.

b) Az *ik* paragogicát eltöri, mint: *esik, eshet, fázik, fázhat*, nem pedig *esketik, fázhatik*. Kivéven a' passivumokat, mint: *olvastathatik, jelentethetik*.

c)

c) Az *sz* és *szik* formatívák is elesnek előre az irregulárisokból, mint: *ihat*, *ehet*, *nyughat*, *cselekedhet*, *alhat*, *fekhet*, *vehe*, *tehet*.

ödik, *ödik* formatíváról szükséges észre venni a' következő igazságokat.

a) Többnyire olyan neutrumokat formál, melyek szenvedést tesznek, de nem olyat, mely külső ágenstől származik. Ez által különböznek a' de. k passivumoktól, melyekkel kifejeztetni szokták: *tródik*, *ütődik*. Ilyen neutrumokat majdnem valamennyi activumból lehet csinálni.

b) Formál activumokból egynehány olyan neutrumot is, melyek cselekvést jelentenek, mint: *átmozódik*, *szegődik*. Az ilyen neutrumok többnyire mellzé távoznak törzökeiknek értelmétől, mire nézve formációikat követni nem tanácsos.

c) Néma gyökerekből, substantívumokból és adjectívumokból csak kevés verbum van, mely közösleges szokásban és helyesen formáltt volna: *tozódik* vagy *dobzódik*, talán a' *dobzó* törzökből; *kínlődik*, *bajlődik*, melyekben ha az *l* epenthetika-e? vagy a' szokatlan *kínol* verbumnak formatívája *kínoz* helyett? nehéz meghatározni. Az olyanokat tehát, melyek helyett jobbakkal és szokottabbakkal élhetünk, méltán megvethettyük, mint: *dolgozódik*, *munkálódik*, *lassódik*, melyeknél sokkal helyesebbek: *dolgozik*, *munkálkodik*, *lassul*.

d) Egynehány szokott verbumban, melyek monosilabum verbumokból származnak, *ol*, *el*, *öl* epenthetikát találok, mint: *forgolódik*, *kötölódik*, *sürgölódik*, melyeknek törzökei, *forg*, *köt*, *sürg*, ha csak itt is formatívának nem akarjuk nézni, mint a' *kínlődik* verbumban. A' *h* vagy *g* epentika e' verbumban *verhődik* vagy *vergődik* nagyon haszontalan, a' természetes *verődik* helyett.

él,

ül, ül felette sok verbumot formál, és többnyire neutrumokat:

a) néma gyökerekből, mint: *borúl, fészül*; egynehány substantívumból, mint: *drúl, fájúl, dücsül* vagy *dücsöül, üdül*; egynehány verbumból, mint: *járúl, térül*; egynehány particulából, mint: *ámúl* és per prothesim *bámúl*, és *djúl*, az *ám!* és *dh!* interjectiókból. *Hódúl* vagy *hóldúl* nem a' *hold* szóból ered, hanem e' német szókból: *hulb, hold, huldigen*. A' g végzésű verbumokból imminutívumok támadnak általa, mellyekben a' g formativa d betüvé változik: *forog, fordul, zeng, zendül*. Ezeket követi *rándúl* is, *ránt* verbumból.

b) Sok olyan adjectivumból, mellyek adverbiumaikot nem *ül, ül* silabával formálják, 's mellyekből verbumokat *odik, edik, ödik* formatívával csinálni nem lehet, mint: *búsúl, bolondúl, épül*. E' regulának vannak ugyan exceptiói; de azt ellenben fő törvénynek tehetjük, hogy adjectivumokból ne csinállyunk *ül, ül* silabával neutrumokat, mihelyt ilyeneket belőlök a' közönséges szokás *odik, edik, ödik* silabával örömeőbb formál. Rosszak valóban az efféle verbumok, *parlagúl, hajasúl, büdösül, édesül* 's a' t. ezek helyett: *parlagodik* vagy *parlagosodik, hajasodik, büdösodik, édesedik*. Ellenben pedig az olyan verbumok helyett, mellyek *úl, ül* silabával szokásban vannak, ne csinállyunk üdötleneket *odik, edik, ödik* formatívával, mint: *aggodik, avodik, lassodik, elegyedik, vénedik*, vagy szokatlan *h* epenthetikával *vénhedik* ' a' t. ezek helyett: *aggúl, avúl, lassúl, elegyül, vénül*. Az *a* és *e* végzések az *ül, ül* formativa előtt elenyésznek, mint: *barna, barnúl, görbe, görbül*.

43. §. A' verbumoknak háromágú formatívái ezek:

do.

dogál, dögél, dögél, mely egynehány activumból és neutruból, kivált ha monosilabumok, frequentativumokat csinál, mint: *áldogál, szegdégél, üldögél*. Az irregulárisokból különösek a' származékok: *hiddégél, viddégél, téddégél, véddegél, éddégél, iddogál, aluddogál, fekdégél*. E' formatívának meg rövidítéséből támadnak a' következő végsilabák: *kál, kél*, mint: *irkál, mérkél*.

gál, gél, mint: *vahargál, keresgél*, mely előtt némely anyafőkből még a' t betű is elesik, mint: *hagyigál, rongál*, ezek helyett: *hagyitgál, rongtál*.

dal, del, mint: *vagdal, furdal*, melyek még az accentust is elvesztik: *vágdogál, fúrdogál*. Van *dál* végzés is, mint: *hárapdál*.

ál, él, mint: *ugrál, számlál, metél, vetél* ezekből: *ugordogál, számoldogál, metszdégél, vetdegél*.

Ezeknél sokkal szokatlanabb a' rövidítés, melyből az *érdékél* és *csdékél* vagy *csdék ik* verbumok támadtak ezek helyett: *érdégél, és csdégél*. A' többi rövidítések alacsonyabbak és helytelenebbek, hogysem azoknak cultiváltt nyelvben helyt adni lehetne. Ilyenek: *nyirbál, ránczigál, vakarcsál*, hol a' *cs* a' substantivumok' diminutívumából felette üdötlenül áll; *jövéél, nézél 's* a' t. melyek az imperfectumnak második személlyei lévén, frequentativumok nem is lehetnek. Egy általánosan még a' szokott rövidítésekre nézve is jó, megtartani azt a' törvényt, hogy a' mely verbumokból közönségesen szokott és helyes formatívával csinálhatunk frequentativumokat, azoknál az efféle rövidítésekkel ne éllyünk. Az efféle üdötlen frequentativumok helyett tehát, mint: *tekintél, tekintgél, szökél*, vagy *szökel* vagy *szököll, segél* vagy *segítgél, őrizél, mércsikél, meritgél, követgél, vakarcsál, sántikál, ránczigál, kandicsál 's* a' t. mondgyuk és kivált írjuk e' jobbakot és szebbeket: *tekintget, szökh-*

szökdös, vagy *szökdögél*, *örizget*, *méréget*, *merítget*, *követget*, *vakargat*, *sántítgat*, *rántogat*, *kandítgat*.

dos, *dös*, *dös* csak egynehány frequentativumot csinál, mint: *fogdos*, *csipdös*, *pökdös*, és néma gyökérből: *repdös*. A' formatívának *d* betűje vagy elmarad vagy *k* betűvé változik a' *futos* vagy *futkos* verbumban. Csupa végzés ebben: *tápos*. Holtt formatíva lévén, ammint ezen jegyzésekből látszik, jobb, ha frequentativumokat másokkal csinálunk, azokat kivéven, mellyek közönséges szokásban vannak.

doz, *déz*, *döz* hasonló az előbbenihez: *kendőz*, *vondoz*, *öldöz*, most már *üldöz*, mellyeknek gyökerei: *ken*, *von*, *öl*.

kodik, *kedik*, *kodik* számtalan neutromot formál, mellyek cselekvést jelentenek.

a) egynehány néma gyökérből, mint: *iparkodik*, *küzködik*, ha csak ezt a' *köz* szóból nem akarjuk származtatni. Vannak egynehány szokott verbumaink, mellyek szokatlan törzsfökökből, vagy legalább olyanokból eredtek, mellyek helytelen vagy fonák epenthetikákkal úgy meg vannak rongálva, hogy allig lehet őket megösmerni; mint: *álmélikodik*, *fohászkodik*, *ólmélikodik*, mellyeknek anyaszavai hihetőképén: *elme*, a' szokatlan imitativum *foház*, és *ól*. Az efféle formációkat követni nem tanácsos.

b) Számtalan substantivumból, mint: *kapitányodik*, *emberkedik*, *kocsiskodik*, *agyarkodik*, *elmélikedik*. Az olyanok, mellyeknek végső betűik keményebbek, hogyses a' formatívának első *k* betűjével könnyen összeolvadhassanak, az *s* formatíva által előbb adjectivumokká változnak, mint: *bájnokoskodik*, *parasztoskodik*, *szentéskedik*, a' következők helyetti: *bájnokkodik*, *parasztkodik*, *szentkedik*.

c) Egynehány verbumból, mint: *bánkodik*, *emékedik*, *költözkedik*. Az *ong*, *eng*, *öng* végzésűek el-

vesztik a' g betűt, az *aszt*, *eszt* végződésűek pedig a' t betűt, mint: *bosszong*, *bosszonkodik*, *exeszt*, *ereszkedik*. Néhelyekben az *asz* és *esz* silaba *az*, *oz*, *ez*, *öz* helyett áll, mint: *kapaszzkodik*, melyeknek formációját követni nem tanácsos. A' vocálissal végződő szókban kettő az epenthetica, úgymint az irregulárisoké, melly *v*, és a' jelenlévő formatíváé, mint: *st*, *sivalkodik*, *no*, *nevelkedik*, *bö*, *bövelkedik*.

d) Számtalan adjectivumból, mint: *bátorkodik*, *fényeskedik*, *dühösködik*, és igen kevés particulából, mint: *átalkodik*, vagy *l* emfatikával: *általkodik*, *vißzálkodik*.

Találatnak itt is sok helytelen formációk, rész szerint, mivel az Írók némelly verbumokat, mellyek *kozik*, *kézik*, *közik* formatívával járatosabbak, mint: *csudálkozik*, *tanácskozik*, minden ok nélkül *kodik*, *kedik*, *kodik* formatívával írják: *csudálkodik*, rész szerint pedig, mivel helytelen epenthetikákkal élnek, mellyekről jó lesz a' következő jegyzéseket megfontolni.

a) Találok egy silabából álló verbumokat, mellyekhez e' formatíva minden epenthetika nélkül ragasztatik, mint: *bödnkodik*, *rázkodik*, *kérkedik*, mivel végső betűik a' formatívának első *k* betűjével könnyen öfzveolvadnak. Az ellenkező okra nézve mások *a* vagy *e* epenthetikát kívánnak, mint: *bíza-kodik*, *leselkedik*. A' vocálissal végződőkben az *l* epenthetikát szükségtelennek, és az *a* vagy *e* vocálist elegendőnek tartom, mint: *sivakodik*, *rivakodik*, *nevekedik*; de azért a' *sivalkodik*, *rtvalkodik*, *nevelkedik* verbumokat meg nem vetem. Csak az *e* az epenthetika *pörlekedik* verbumban, mivel a' *pöröl* vagy megzövidítve a' *pöröl* anyaszóból származik.

b) A' substantívumok és adjectívumok után, mellyek csak egy silabából állanak, majdnem mindenütt
al

al vagy *el* epenthetikát találok, mint: *társalkodik*, *bölcselkedik*. A' *'szükkölkodik* verbumban *öl* ugyan az epenthetika; de a' többi középszerűekben az *el* szokottabb, mint: *röstelkedik*. Mivel *les* verbum is, név is, jó belőle mind *leselkedik*, mind *lesékedik*. A' *gyanakodik* verbumban az *a* epenthetika az *ú* gyökérbetűt e' szóból *gyanú* elüti. Ha a' név a' plurálisban *v* epenthetikát kíván, azt itt is megtartja, mint: *bövelkedik*; sőt feltalálni ezt többekben is, melyek vocalissal végződnek, mint: *hivalkodik*.

c) Az *a* vagy *e* végzésű nevek csak *l* epenthetikát, és ez előtt magokra accentust kívánnak, mint: *alamizsnálkodik*, *elmélkedik*. A' köz ember ezen *l* epenthetikát többnyire elhaggya, a' miből csak emfatikának lehetne gyanítani. Azonban hihetősebbnek tartom, hogy valamint a' monosilabumoknál, úgy itt is az *al*, *el*, *öl* silabáknak az a' hivatallja, hogy a' substantivumokból és adjectivumokból előbb szokatlan verbumokat csinállyon, melyekhez azután a' *kodik*, *kedik*, *kodik* formatívát sokkal természetesebben lehessen ragasztani. Így e' szóból: *gazda*, *elme* előbb e' szokatlan verbumok támadnak: *gazddl*, *elmél*, azután pedig e' szokottak: *gazdálkodik*, *elmélkedik*. Ez annyival hihetősebb, mivel *l* betűvel járatos verbumaink is vannak, mint: *dajka*, *dajkál*, *dajkalkodik*. Az efféle verbumokat *l* epenthetikával jól meg kell különböztetni azoktól, melyek *kodik*, *kedik*, *kodik* formatívával *s* végzésű adjectivumokból támadnak. Mást tesz *munkálkodik*, és *elmélkedik*, és megmeg mást *munkáskodik* és *elméskedik*.

d) Az *om* és *am* epenthetikák itt szokatlanok; azért e' verbumokat *káromkodik* és *iszamkodik* inkább így íróm: *káronkodik*, *károng* szokatlan anyafszóból, és *iszamodik*.

kozik, kézik, közik hasonlóképen olyan neutrumokat formál, mellyek cselekvést jelentenek, csak hogy nem olly termékeny, mint az előbbeni. Vannak vele verbumaink egynehány substantívumból, mint: *tanácskozik, fegyverkézik*; verbumokból: mint: *imádkozik, nevetkézik, ütközik*; egynehány particulából, mint: *ellenkézik*. A' monosilabumok után, mellyeknek végső betűjük e' formatívának első *k* betűjével könnyen öszveolvad, nem találni epenthetikát, mint: *zárkozik, férkézik*; kivéven eggykettőt, mint: *várakozik*; egyébkép pedig *a* vagy *e* után az epenthetica, mint: *adakozik, gyülekezik*. Találni egynehány szokott verbumot *at* és *án* epenthetikával, mellyeknek formációját követni nem tanácsos, mint: *csalathozik, fogyathozik, nyilatkozik*, és *strong, botrong* verbumokból: *síránkozik, botránkozik*.

odik, edik, ödik olly neutrumokat formál, mellyek a' tulajdonságok változását jelentik, sok néma és szendergő gyökekből, mint: *sompolyodik, telepődik*; adjectivumokból, mint: *bátorodik, fergesedik, bősödik*; egynehány substantívumból, mellyeknek származékai már cselekvést jelentenek, mint: *álmodik, alkonyodik*; egynehány verbumból, mint: *zavarodik, vetemődik*. Az *ú, ü* végzés az adjectivumokból elesik, mint: *domború, domborodik, keserű, keserődik*. Az epenthetikák itt többnyire régiek, de olly tétovázók, hogy új formációkban allig lehet vele bizodalmasan élni, ammint a' következő jegyzésekből az Olvasó könnyen átláthattya.

am, em, epenthetika gyanánt, némelly gyökekek után szolgál, mint: *ficzomodik*, és egynehány verbum után, mint: *folyamodik, élemedik*. Némellyekben ezen epentetika accentussal táltatik, mint: *villámodik, vídámodik*. Ezekből támadt a' helytelen
vil-

villám és *vidám*, melyek közül az utolsó járatosabb szó az elsőnél. En e' verbumok helyett ezeket javaslom: *villanodik*, *vidamodik*, melyek közül az első *villan* verbumból támad, a' másik pedig *am* epentetikával *vid* adjectivumból. *Villám* helyett *villanat*; *villanás* jobb substantivumok.

ap, *ep* csak e' két szóban találhatók: *állapodik* és *ülepedik*, melyekhez talán *telepedik* is tartozhat. *Ülep* ugyan járatos név; de *állap* és *telep* nem; mire nézve bizonytalan, ha az *ap*, *ep* silabá epentetika-e, vagy régi formatíva?

al, *el* silabát ezekben találók: *égyelődik*, *nappalodik*, *éjjelődik*, *éstelődik*, vagy *estvelődik*; de az első per metathesim mondatik *elegyedik* helyett, a' többiek pedig a' *nappal*, *éjjel*, *estel* adverbiumokból származnak. Az utolsó helyett regulárisabb volna ugyan *esttel*, de most már *estve* sokkal járatosabb.

h rosz epentetika, melly csak ama' helytelen formációkban találhatók, melyekkel nyelvünköt a' köz nép, vagy a' poéták befzemetetették. Micsoda monstrumok ezek: *hírhődik*, *vénhődik*, *bűnhődik*, *bűzhődik* vagy *bűszhődik* e' reguláris verbumok helyett: *híresedik*, *vénnül*, *bűnösödik*, *bűzösödik*? Substantivumból e' formatívával csak cselekvést jelentő neutrumokat lehet csinálni, mint: *dlmodik*; a' monosilabum adjectivumból pedig tulajdonság változást jelentő neutrumok nem evvel, hanem az *ül*, *ül* formatívával támadnak, mint: *ldgyül*, *frissül*, *drágül*, *lassúl*, *sűrül*, mert *ldgyodik*, *frissedik*, *drágodik*, *lassodik*, *sűrődik* nagyon üdötlen formációk. A' fellyebb megírtt verbumok tehát *h* epentetikával az analogia szerint nem tehetnének egyebet, hanem *hírré leffz*, *bűnné leffz*, *bűzzé leffz* vagy *változik*, a' mit józan észszel az olyan tárgyakról nem mondhatni, melyek csak *híresedhetnek*, *bűnösödhetnek*, *bűzösödhetnek*.

Ha az adjectivumokhoz s formativa függesztetik, kisebbedést jelent, ammint tudgyuk. Ezen értelem tehát megmarad a' belölők származó verbumokban is, mint: *barnásodik*, *frissesedik*. *Szélhűdik* nem csak a' *h* miatt, hanem még gyökere miatt is, *bolondul* helyett, a' poéták' filológiájának böcsületére éppen nem válik. *Merevedik*, melly a' *merő* szóból *ev* helytelen epentekivával támadt, *mered* helyett nagyon járatos.

dik csak az eggy *mosdik* verbumban igaz formatíva; a' többiek *dik* végzéssel többnyire helytelen verbumok. *Okádkik* helyett jobb *okád*; *hazudik* helyett pedig *hazud* is jó. *Huddik* (s. r.) nagyon helytelen *hugyozik* vagy *huggyozik* helyett, mellyek *ik* nélkül is helyesek. *Száguldik* vagy *szágúdik* nem csak nem járatos szó, hanem még bizonytalan eredetű is. *Vajjudik* vagy *vajuszik* helyett jobb a' *bajlódik* verbum, mellyből származott. *Vágyoldik* kitekerett nyakú szó *vágyódik* helyett. *Ugordik* minden ok és regula nélkül koholt csinálmány *ugrik* helyett. A' többieket *dik* silabával könnyen helyteleneknek ösmerheti, a' ki a' formátólórád eddig tett jegyzéseimet figyelmelesen olvasta.

og, *eg*, *ög* sok neutrumot formál, és többnyire imitativumokat. Ha a' törzököknek végső betűje a' *g* betűvel könnyen öszveolvad, akkor ez utánna vocalis nélkül áll; mint: *bolyg*, *zeng*, *pörg*. Némelyekben pedig még a' formatíva is *n* epentetikát kíván, mint: *szállong*, *eseng*. Vannak vele verbumok sok néma gyökérből, mint: *barczog*, *fecség*, *röfög*; sok szendergő gyökérből, mint: *szomorog*, *szenderég*, *könyörög*; egynehány substantívumból, mint: *zajog*, *verseng*; egynehány adjectívumból, mint: *búsong*, *pelypég*; egynehány verbumból, mint: *csuszog*, (nem *csusztoz*) *tekerég*, *emelég*, melly helyett járatosb az *emelyég*.

élmelyég. Van egynehány verbumunk *ag* és *ang* végzéssel, mint: *farag*, *lappang*; de mivel sehol sem találtam *eg* és *eng* végzést, melly ezeknek megfelelne, e' formatívát az ötágúak közé nem tehettem,

44. §. A' verbumoknak ötágú formatívái a' következők:

ol, *él*, *öl*, *al*, *el* és vocális nélkül *l* sok verbumot formál, mellyek többnyire activumok, néma gyökerekből, mint: *apol*, *csiripél*, *szürcsöl*; sok substantivumból, mint: *ácsol*, *ingerél*, *bőjtöl*, és egynehány adjectivumból, mint: *vakol*, *tarol*. E' formatívánál szükséges a' következő igazságokat jól megfontolni.

a) A' substantivumok, mellyek a' plurálist *ak* vagy *ek* silabával formállyák, itt *al* vagy *el* formatívát kívánnak, mint: *tálat*, *ölel*. Némelleyek dupla *l* betűvel vannak formálva, mint: *sarkall*, *kedvell*.

b) Egynehány adjectivumból különös értelmű verbumok támadnak, mint: *javal*, *kevesél*. Hasonlók ezek azokhoz, mellyek *áll*, *éll* silabával formálatnak. Lásd a' 42. §. *ál*, *él* alatt. Dupla *l* betűvel is vannak adjectivumokból, mint: *röstöll*.

c) Epentetikákat itt nem találni. Ezekben: *müvel*, *büvöl*, *nevel* 's a' t. a' *v* betű [az irregulárisok] epentetikája. Lásd *Grammatikám*. 32. és 128. old. Az egy *lovagol* verbumban lelni *ag* epentetikát, és erre nézve *lovag* rosz fő *lovas* helyett.

d) Némelleyek *lal*, *lel* vagy *tol*, *tel* silabával vannak formálva, mellyekben, hogyha nem különös formatívák, az *l* és *t* betűket epentetikáknak kell nézni, mint: *hizlal*, *kérlel*, *hazudtol*, *neheztel*. Ezeknek formációját követni nem tanácsos. *Rovától* helyett jobb a' *rovásol*.

e)

e) Egynehány *aszt*, *eszt* végzésű járatlan verbumból *al*, *el* újjakat csinál, mint: *mogasztal*, *engesztel*. Járatosokból az effélék helytelenek, mint: *akasztal* a' szokottabb és jobb *akasztgat* vagy *aggat* helyett. Egyáltalában nem jó, *l* formatívával verbumokból újjakat csinálni, és *szökel*, *hatol*, *nézel*, *vonzol* 's a' t. nagyon helytelenek a' *szökik*, *hat*, *néz*, *vonz* törzsfökök helyett. Azok, a' melyek verbumokból látszanak származni, csak romlott frequentatívumok, mint: *faldokol* vagy *faldoklik*, *éredkel*, *nyeldékel*, *szökdécsél*, *körömfőb* a' helyes: *faldogál*, *éredgél*, *nyeldégél*, *szökdögél*, és *körmöl* helyett.

Az olyan substantívumok, melyek vocálissal végződnek, az *l* betűt vocális nélkül veszik magokhoz, mint: *forma*, *formál*; *osere*, *cserél*; *fész*, *fészül*, *boffzú*, *boffzúl*. Sokakban a' formativa' vocálissa még consonans utána is elenyésczik, mint: *szidyént*, *ajánt* ezek helyett, *szígyénél*, *ajánol*, melyekről lásd *Grammatikám I. Fhett. XVI. Kap. a' 120. old.*

g) Vannak a' régi és mostani könyvekben verbumok, melyek más formatívakkal sokkal helyesebbek és járatosabbak. Így ezek helyett: *botol*, *hangol*, *sövényél*, *világol*, *frissél*, 's a' t. én inkább maradok ezeknél: *botoz*, *hangzik*, *sövényez*, *világít*, *frissít*.

lik sok impersonális verbumot formál. Ha vocális áll előtte, akkor az *l* gyökerbetű, és a' verbum regulakövető neutrum, mint, *múlik*, *telek*. Ha pedig *lik* előtt consonans áll, akkor az *l* formatíva, és a' verbum többnyire impersonale. Vannak ilyenek néma gyökerekből, mint: *bomlik*, *rémlik*; egynehány substantívumból és adjectívumból, mint: *hajnallik*, *döglik*; egynehány verbumból, mint: *nyilamlík*, *félemlík*, *am* és *em* epentetikával; és egykét particulából, mint: *hanyatlík*. E' verbumokban: *iramlik*, *háramlik*, *csillamlík* az *am* epentetika, mely némelyek-

lyekben accentussal is mondatik, mint: *csillámlík*, *villámlík*. *Háramlik* helyett jobb *hárúl*, a' *hár* gyökérből, melly helyett most már per *aphæresim* *ár* vagy *drváz* mondatik. *Váslik* 'rossz szó, *vásik* helyett. *Hásonlik* verbumban az *on* szokatlan epentetika, *Vaklik* és *világlik* a' járatosb *vakoskodik* és *világoskodik* helyett nagyon helytelenek. De a' reguláris *vetlik* helyett járatosabb ellenben a' *vodlik*. *Hallik* csak impersonaliter járatos ezen egy személyben, *hallatik* helyett. Számtalan egyébaránt itt is a' rossz formatio, mint: *öcsell*, *bujdoklik*, *bukdoklik*, *hatlik*, *késlik*, *vonaglik* 's a' t. e' jobbak és járatosabbak helyett: *öcsétel*, *búdogál* vagy *bújdogál*, vagy *bújos*, *bukdogál* vagy *bukdos*, *hat*, *kés*, *vonog* 's a' t.

oz, *öz*, *öz*, *az*, *ez*, és vocális nélkül *z* sok actívumot és egynehány neutrumot formál néma gyökekből, mint: *motoz*, *évez*; sok substantívumból, mint: *aranyoz*, *hëgyöz*, *ezüstöz*, *dgyaz*, *szögez*; egynehány verbumból, mint: *öldöz*, *éröz*, *kötöz*; egynehány particulából, mint: *aláz* és per *prothesim* *gyaláz*, *ellenöz* vagy *ellenz*. Az olyan nevek, mellyek a' plurálist *ak*, *ek* silabával formállyák, itt *az*, *ez* formatívát kívánnak, mint: *oltalmaz*, *kedvez*, *kövez*, *fejez*. A' vocálissal végződökhöz többnyire csak az egy *z* ragasztatik, mint: *söz*, *előz*. A' franczia és német verbumok' magyarosításárúl az silabával *lásd* a' 42. §. *ál*, *él* alatt a' jegyzést.

szik, *szik*, *szik*, *szik*, *szik* sok neutrumot formál egynehány néma gyökérből, mint: *távozik*, *származik*; substantívumokból, mint: *dohányozik*, *gyökerezik*; sok verbumból, mint: *akadozik*, *repedezik*, *öltözik*. Az olyan nevek, mellyek a' plurálist *ak*, *ek* silabával formállyák, itt *szik*, *szik* formatívát kívánnak, mint: *ágazik*, *gyökerezik*. Azoknak, a' kik az *ik* paragogyikával végződö verbumok' számára har-

harmadik conjugatióbéli formát akarnak nyelvünkben lábra állítani, hasznos volna itt meggondolni, hogy sok neutrumunk van, kivált e' formatívával, melyek *ik* nélkül olly jók, hogyha nem jobbak, mint *ik* paragogyikával. Illyenek: *távoz*, *dohányoz*, *gyökerez*, *akadoz*, *repedez*, *öltöz*, *ágaz* 's a' t. Epentetikát e' formatíva előtt keveset és többnyire csak helytelent találni, mint: *kárhozik*, *szomjúhozik*, melyek helyett *kározik* jobb, *szomjazik* pedig még járatosabb is. *Magvazik* verbumban a' *va* epentetika szükségtelen, mert *magzik* helyes és járatos verbum. Azokrúl, melyekben a' formatíva' 'vocálissa elenyésczik, mint: *virágzik*, *habzik*, lásd *Grammatikám. I. Ehell. XVI. Kap. a' 116. és köv. old.*

zik egynehány impersonális verbumot és sok neutrumot formál. Itt is, ha a' *zik* előtt vocális áll, a' z gyökérbetű, és a' verbum a' regulát követi, mint: *ázik*; a' többiekben a' z betű formatíva. Formál verbumokat egynehány substantivumból, mint: *ágzik*, *szēmzik*, *rögzik*. A' szenvedést jelentő neutrumokból, melyek *odik*, *odik* silabákkal formáltatnak, cselekvést jelentő neutrumokat csinál, mint: *takaródik*, *takaródczik*, *dörgölődik*, *dörgölödczik*. Nagyon hibáznak tehát némely Grammaticusok, a' kik az efféle verbumokban a' *dz* betűket, melyek *doz*, *dēz*, *döz* silabák helyett állanak, öszvetett betűnek veszik. Az eggy *övedzik* verbumban találunk *od* szokatlan epenteticát.

VI. É r t e k e z é s.

A' particulák' formálásáról.

45. §.

Eggyügyű formatíváknak lehet nézni a' közetkezendőket:

e' a' kérdés jele, melly némellyektől accentussal szokott megélesíttetni. A' rövid e' szebb és jobb. A' musikának principiumai szerint tudnillik annál kellemetesebb a' hang, mennél alacsonyabb; mivel ebben többfélék az oscillációk, mellyek ugyanannyi-féle accordokat okoznak. Eggy nagy harang' hangjában értelmesen meg lehet különböztetni a' sextát, octávát, tertiát, duodecimát 's a' t. Lásd *Sulzert: Allgemeine Theorie der schönen Künste Klang*. De azonkívül a' sok hosszú silaba csúszónak máfzónak is teszi a' nyelvet; mire nézve már a' régi üdőkben javasolta egy deák filologus, hogy valahányszor valamelyik silabáról kételkedünk, ha hosszú-e? vagy rövid? vegyük azt inkább rövidnek, mint hosszúnak.

kép vagy paragogyikával *képen* többnyire pronomenekhez ragasztatik, mint: *akképen*, *illyképen*; adjectivumokhoz, mint: *hasonlóképen*, *hihetőképen*; és egynéhány adverbiumhoz, mint: *kiváltkép*.

kor substantívumokból formál adverbiumokat, mint: *éjféلكor*, *pünkösdkor*; és pronomenekből, mint: *olyankor*, *mindenkor*. Némellykor a' paragogyikát is megfzenvedí, mint: *akkoron*.

óta vagy emphaticával *olta* csak egykét pronomen után találtatik, mint: *azóta*, *mióta*. Az egyéb-féle formációk e' néma szóval járatlanok, mert *rég-től fogva*, *tegnaptól fogva* 's a' t. szokottabb, mint: *régóta*, *tegnapóta*.

táj.

tájban csak az üdörül mondatik, mint: *déltájban*. A' helyről *tájék* járatosabb.

46. §. A' particuláknak kétágú formatívái ezek:

d, é, melyly egynehány postpositiót formál, mint: *ald, felé*; egykét pronoment, mint: *hozzá, réá* vagy *rá, belé*; egynehány adverbiumot, mint: *hová, soká, többé, kevesé*. A' három utolsó helyett járatosak ezek is: *sokáig, többet, keveset* vagy *kevésig*.

* *d, * é* a' szónak utolsó consonáját megduplázza, vocalissát pedig magátul *v* epentetikával elkülönözi, mint: *porrá* tört; *vérré* vált; *katonává* lett; *kővé* változott. Mikor a' szó két consonával végződik, akkor az utolsónak a' duplázása az eleven beszédben nem igen értelmes. Innen történt, hogy Grammaticussaink e' mondásban: föld vagy és *földdé* lesz, a' *földdé* szót hibásan deák genitívussal fordították. Lehet némellykor helyette nominatívussal vagy datívussal is élni, mint: *katona* lett; *bolondnak* tette. Némellyekben más értelmet szül, mint: *örökké*.

* *al, * el* declinációbéli inflexióval sok adverbiumunk van, mint: *reggel, éjjel, nappal, bizonynal*. Az egy *közel* szóban nem duplicáltatik meg a' végső betű. A' régi *esttel* vagy *estvel* és *átal* helyett most már *estve* és *délal* járatosabb.

bb még az adverbiumokban is comparativusokot csinál, mint: *alább, tovább, utóbb*. Az egy *inkább* eredeti comparativus.

ba, be, ban, ben declinációbéli inflexiók, melyekkel sok adverbiumunk van, mint: *hiában, ellenben; jártomban, méntünkben*.

lag, leg csak egynehány adverbiumot formál, mint: *újjolag, váltólág, vegyesleg, közösleg*.

nál,

nál, nél és ra, re declinációbeli inflexiók, mint: *annál, mennél vagy minél; arra, amarra, többnyire, végtére.*

fza, fze inkább csak expletiva silaba, és csak az imperatívusokhoz ragasztatik, mint: *lássukfza! hadd nézzemfze meg! kivéven a' noffza* interjectiót, melly nem verbumbúl támad:

ta, te egynehány eleven szóból is formál adverbiumokat, mint: *ifianta, gyakorta, elejénte, szinto szérte.* A' *szor, szér, ször* végzésű adverbiumok után paragogyikának tartom: *százszorta, tízszerte.*

ül, ül sok és többféle particulát formál egynehány néma gyökérből, mint: *távúl, mellül;* eleven szókból, mint: *hátúl, belül, körül;* a' nemzetek' neveiből, mint: *magyarúl;* *némétül;* az állatok' neveiből, mint: *kutyádúl, ebül;* egyéb substantivumból, mint: *ajándékúl, kötelességül;* sok adjectivumból, mint: *csalárdúl, rendetlenül.* Adjectivumból e' formatívával sok rossz adverbiumot találunk a' könyvekben, mire nézve magunkot a' következő regulákhoz tartani, tanácsosnak itélem.

A' nyelvnek járása szerint substantivumból adverbiumokat *ül, ül* silabával kellene formálnunk, adjectivumból pedig az ötágú *n* formatívával. Amde mivel sok substantivummal adjective, és sok adjectivummal substantíve is élünk, e' fő regulát az ellenkező szokás sokakban megsérti. Szükséges tehát, hogy regulákért a' végzésekhez folyamodjunk.

1) Az *a, e, os, cz, d, gy, g, h, j, ly, ny, ó, ő, p, r, s, u, ü, z, zt* végzések *n* formatívát kívánnak, mint: *tisztán, gyöngén, szabadon, széllden, aprón, későn, mélyen, nagyon.*

Kivéven az *a, e* végzésű trisilabumokat, mint: *gorombáúl;* azután: *csúnyáúl, visszaúl, vadúl, morádúl, bolondúl, galádúl, csalárdúl, balgatagúl, boldo.*

dogúl, szilajúl, és a' participiumnak futúrumait: állandóul, illendőul, melyek helyett azonban jobbak ezek: állandóképen, illendőképen.

2) Az *f, k, l, sz, t, n* végzések az *úl, ül* formatívát szerezik, mint: *csúfúl, álnokúl, kancsalúl, gonoszúl, rútúl, szentúl, okatlanúl, rendetlenül.*

Kivévéen a' *k* végzésű élesek, mint: *kereken*, melyekhez *vakon* is tartozik; azután *külön*, és az *n* végzésű élesek, mint: *egészten*; úgy szinte e' kettőt is: *rösten, sötéten.*

Jegyzés. Az *i* végzés adverbiumokért a' *képen* formatívához folyamodik, mint: *földiképen*, vagy a *módon és módra* postpositiókhoz, mint: *földi módon.*

Ván, va, és vén, ve gerundiumokat formálnak, melyekről lásd Grammatikám. I. Theil. XIV. Kap. a' 89. old. és II. Theil. XIII. Kap. a' 256. old.

47. §. A' particuláknak háromágú formatívái ezek:

onkint, énkint, önkint, és vocális nélkül *nkint*, mint: *tagonkint, vitézénkint, bőrönkint, almánkint, elménkint.* Ilyen adverbiumok csak substantívumokból támadnak.

szor, szér, ször a' számnevekből csinál adverbiumokat, mint: *háromszor, hétszer, ötször, többször, negyedszer.*

ton, tén, tön csak némely verbumokhoz ragasztatik, mint: *adton adni, folyton folyt, nőstön nőző* vén menyecske, ammint Falúdi mondgya.

48. §. A' particuláknak ötágú formatívái ezek: *on, ön, ön, an, en*, és vocális nélkül *n*, melyről már fellyebb a' 46 §ban *úl, ül* alatt szóllottam. A' plurálisból legkönnyebben lehet az efféle adverbiumokat formálni, mikor az adjectivum vocálissal végződik; mert ezekben csak a' *k* helyett *keH n* be-

tät

tűt tenni, mint: *tompák, tompán, bővek, bőven*. De mikor a' szó consonával végződik, akkor e' formatívát a' singularis nominativushoz, kell függeszteni; a' tompákhoz tudnillik *an*, a' többiekhez pedig *en* silabát, kivéven a' következőket, melyek e' formatívát ötágúnak teszik.

nagyon, mohon, titkon, szabadon, vastagon, szárazon, hidegön, melegön, részegön, özvegyön, éhön, külön; 's mind azok, melyekben a' *ded* szó közbevetés gyanánt találtatik, mint: gyöngédeden.

A' számnevekből a' kétágú *an*, *en* plurális adverbiumokat formál, mint: *hatan, heten, öten*.

stúl, stál a' vocálisok után, egyébkép pedig *ostúl, estúl, östúl, ástúl, estúl* a' substantivumból csinál adverbiumokat, mint: *fástúl, elméstúl, házastúl, egerestúl, szöröstúl, bőröstúl* 's a' t. melyek helyett járatosabb már most a' postpositio *együtt* az instrumentalis cásussal, mint: *fával együtt, az elmével, a' házzal együtt* 's a' t. mivel az előbbeniek a' *fás, elmés, házas, egeres, szörös, bőrös* adjectivumoknak ablativussai is lehetnek.

t és *tt*, akár magányosan, akár a' szokott *o, é, ő, a, e* vocálisokkal sok adverbiumot formálnak néma és eleven gyökerekből, mint: *méggett, mellett, hanyatt, alatt, mihelyt, együtt, (együtt helyett) fent*, 's a' t.

Jegyzés. Az adverbiumoknál paragogyikák gyanánt szolgálnak: *an, en*, és *lan, len*, mint: *mostan, tünan, itten, addiglan, méglen*, 's a' t.

VII. É r t e k e z é s.

A' magyar conjugátiónak pretendáltt harmadik formájáról.

49. §.

A' magyar litteratúrának régiségeiből világosan kitétfzik, hogy nyelvünknek formatíváiban, declinációbéli inflexióiban, és conjugációbéli suffixumaiban sok és nagy változások történtek, ammint már a' 9. §ban említettem. Az ott előadott példákhoz ragaszkodunk itt e' verbumokat is: *terumteve*, *jeledeve*, *tilu o*, *hallava*, *írnája*, *írnájak*, *kérnéje*, *kérnéjek*, mellyek helyett már most közönségesen ezekkel élünk: *teremté*, *feledé*, *tíltá*, *hallá*, *írná*, *írnák*, *kérné*, *kérnék*. Némmelly Grammaticussaink, bármelly csalhatatlanoknak tartják is a' régi magyar Írókat, 's bármelly tisztának imádják a' régi magyarságot, helyben hagyják még is az efféle változásokat, egynehányat kivéven, mellyek a' conjugátiónak kétféle formáját 's a' harmadik és első személyeknek suffixumait összevezetjük, 's mellyekre ők a' magyar conjugátiónak harmadik formáját építik. Ifjú koromban engem' is elragadtott példájok; de minekutánna e' harmadik formában az írás között számtalanszor megütköztem, a' régi és újjabb könyvekben az írántavaló tévovázást észrevettem, 's egygy általlyában magomat a' filologiaibéli nyomozásokra adtam, úgy néztem e' pretendáltt harmadik formát, mint a' közönségesen uralkodo analogiának méltatlan sérelmét, melly bízhetőképen a' tót nemzettel való közlődséből már régen támadt, és a' könyvfzerzőknek gondatlansága által nagyon elterjedt. A' tótoknál tudnillik az első singuláris személyek többnyire *m* betűvel formáltatnak. Mink eze-

ket

ket az egyenes formában *k* betűvel formállyuk, az egy präteritumot kivévén, mint; *vonok, szereték, vonék, szereték, vonnék, szeretnék, vonnyak, szeressek*; a' mutató formában pedig *m* betűvel, mint: *vonom, szeretém, vonám, szeretém, vonnám, szeretném, vonnyam, szeressem*. A' tótok meg nem tudván elegendőképen e' két magyar formát különböztetni, inkább választották még az egyenes formában is, mikor magyarul beszéllettek, az *m* betűt, melly náluk az első személyt formállyá, mint a' törvényes *k* inflexiót. Így beszéllenek ők magyarul többnyire még most is: én is *tudom* magyarul; *adnám* én az Úrnak egy lovat; én *írjam* az Úrnak levelet? *tudok, adnék, írok* helyett. Hogy az efféle hibákat a' velek élő magyarok könnyen felkaphatták, kiki átláttya, kivált ha meggondoltya azt is, a' mit ez iránt a' 10. §ban mondtam. Nem csuda tehát, hogy még a' régi könyvekben is elterjedtek, mellyeknek szerzői, amint az 5dik és követk. §ból kitetszik, filologusok nem lehettek. A' mostaniak közül sokan még etimológiabéli enyelgésekhez is folyamodnak, hogy e' harmadik formát lábra állíthassák; mintha efféle enyelgésekkel meg nem lehetne még ama' suffixumoknak helyességét is mutatni, mellyekkel már most senki sem él, mint *terumteve, hallava, írása, kérejek*; sőt azokat, a' kik a' régi könyveknek tekintetét, mellytől ők minden egyéb esetben magok is elállanak, a' harmadik formára nézve megvetik, irtoztató hevességgel, melly maga elegendő volna vélekedéseket abba a' gyanúba hozni, hogy nincsenek a' józán észre építve, melly a' csendes nybmozást szereti, pártütőknek, háborgó lelkeknek kiáltják, mintha az ő kezekbe tette volna a' Nemzet a' nyelv iránt való souverenitást.

50. §. Az egyik hiba a' másikat szokta szülni. Öfvezavarván egyszer az első személyekben a' két-féle formát, könnyű volt a' régi magyaroknak, kik idegen nemzetekkel öfzevegyültek, a' harmadik személyeket is *k* betűvel megrontani, melly az egyenes formában az elsőket formállya. Az Írók, legalább némelly verbumokban, mellyekkel a' köz nép gyakrabban élt, e' hibát is könnyen elterjeszthették, csak hírerül sem ösmervén a' filológiát, melly az efféle fogyatkozásokat a' még akkor mindenkép idomatlan anyanyelvben meggátolhatta volna. Az újabb könyvszerzők, hogy a' harmadik formát lábra állithassák, e' hibát is befogadgyák, és azzal szépítik, hogy az *ik* paragogyika miatt sok verbumban a' harmadik személyeket úgy kell formálni, ammint a' reguláris verbumokban az elsőket az egész nemzet formállya. De akármikép támadtak e' hibák, lássuk előbb e' harmadik formának külömbégeit a' regulárisoktól; mert az Olvasónak nehéz megítélni az efféle veteke-
déseket, ha csak előbb a' kérdésben lévő tárgyat mi-voltaképen át nem láttya.

51. §. Eleven példákban e' külömbégeket előadni, legjobbnak itélem azért, mivel így a' harmadik formának rész szerínt tótos, rész szerínt pedig logica-sértő hibái annyival jobban szembe tűnnek.

*A' közönségesen uralkodó
analogyia így beszéll:*

En errül sokat gondol-
kozok; és a' mutató for-
mában: ha agyon gondol-
kozom is magamot.

En errül sokat gondol-
kozek; és a' mutató for-
má-

*A' pretendáltt harmadik
forma így beszéll:*

En errül sokat gondol-
kozom; és a' mutató for-
mában: ha agyon gondol-
kozom is magamot.

En errül sokat gondol-
kozáom; és a' mutató for-
má-

mában: majd agyon *gondolkozám* magamot.

Ő erről sokat *gondolkoza*; és a' mutató formában: majd agyon *gondolkozá* magát.

Ha én erről sokat *gondolkoznék*; és a' mutató formában: ha én erről agyon *gondolkozndám* is magamot.

Ha ő erről sokat *gondolkozna*, és a' mutató formában: ha ő erről agyon *gondolkozna* is magát.

Hogy kívánhatod, hogy én erről sokat *gondolkozzak*; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy én erről magamot agyon *gondolkozzam*.

Ne kívánd, hogy ő erről sokat *gondolkozzon*; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy ő erről magát agyon *gondolkozza*.

Én nála szép fejeér kenyeret *eszek*; és a' mutató formában: én saját kenyereimet *eszem*.

Én nála szép kenyeret *evék*, és a' mutató formában: én akkor saját kenyereimet *evém*.

Ő otthon szép kenyeret *eve*; és a' mutató formában: ő akkor saját kenyerejét *evé*.

Ha én nála szép kenyeret *ennék*; és a' mutató formában: ha én saját kenyereimet *enném*.

mában: majd agyon *gondolkozám* magamot.

Ő erről sokat *gondolkozék*; és a' mutató formában: majd agyon *gondolkozá* magát.

Ha én erről sokat *gondolkozndám*; és a' mutató formában: ha én erről agyon *gondolkozndám* is magamot.

Ha ő erről sokat *gondolkoznék*; és a' mutató formában: ha ő erről agyon *gondolkozna* is magát.

Hogy kívánhatod, hogy én erről sokat *gondolkozzam*; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy én erről magamot agyon *gondolkozzam*.

Ne kívánd, hogy ő erről sokat *gondolkozzék*; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy ő erről magát agyon *gondolkozza*.

Én nála szép fejeér kenyeret *eszem*; és a' mutató formában: én saját kenyereimet *eszem*.

Én nála szép kenyeret *evém*; és a' mutató formában: én akkor saját kenyereimet *evém*.

Ő otthon szép kenyeret *evék*; és a' mutató formában: ő akkor saját kenyerejét *evé*.

Ha én nála szép kenyeret *enném*; és a' mutató formában: ha én saját kenyereimet *enném*.

Ha ő otthon szép kenyeret *enne*; és a' mutató formában: ha ő saját kenyerét *enne*.

Hadd *egyek* egy kevés kenyeret; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy kenyeredet *egyem*.

Hadd *egyen* egy kevés kenyeret; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy kenyeredet *egyé*.

Ha ő otthon szép kenyeret *ennek*; és a' mutató formában: ha ő saját kenyerét *enne*.

Hadd *egyem* egy kevés kenyeret; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy kenyeredet *egyem*.

Hadd *egyék* egy kevés kenyeret; és a' mutató formában: ne kívánd, hogy kenyeredet *egyé*.

A' futúrumokban, melyek a' nélkül is nem igen járatosak, hasonlók a' különbségek. A' reguláris: én habzandok, ő habzand; én habzandanék, ő habzandana; én habzandgyak, ő habzandgyon helyett a' harmadik forma így beáll: én habzandom, ő habzandik; én habzandanám, ő habzandanék; én habzandgyam, ő habzandgyék.

52. §. Látni e' példákbul nem csak az első és harmadik személyeknek felcserélését, hanem még a' kétféle formának öfvezavarását is. Azt mondgyák ugyan erre a' harmadik formának pártfogói, hogy a' személyeknek és formáknak öfvezavarásában nem kell szörfzálhasogatónak lennünk, mivel a' személyeket és a' formákat az eleven beállédnek öfvefűggésből könnyen meg lehet különböztetni; de én e' felelettel meg nem elégedhetek. Hogy a' perfectum' első személyének inflexiója mind a' két formában *m: vontam, lettem*; és hogy az *ék* silaba a' reguláris verbumokban nem csak első singuláris személyt jelent, mint: *én lelek*, hanem harmadik plurálist is, mint: *ők lelek*; csak azért tartom tűrhetőnek, mivel e' vegyítés közönséges szokásban van, a' mit a' harmadik formáról mondani nem lehet. Amazoknak egyike.

eggyike helyett új inflexiót kellene választanunk, a' mi már most hatalmunkban nincsen, mivel nyelvünk féjfiikorára jutván, megállapodott; de arra, hogy a' harmadik formában, járatos vegyítéseket eltávoztassuk, nem szükséges, hogy új inflexiókat kigondoljunk. Egyébaránt, ha szabad volna az Írók' kedvéért vagy még a' három közül két egész magyar dialectus' kedvéért is egynehány inflexióban a' kétféle formát vagy két külömbféle személyt öszvevegyíteni, méltán kívánhatnák végtére tőlünk az európai nemzetek azt is, hogy az ő kedvekért a' mutató formát egészen elhaggyuk, 's nyelvünköt a' napnyugoti nyelvekhez alkalmaztassuk; méltán kívánhatnák még azt is amaz Anglusokkal, a' kik universalis nyelvről álmodoznak, hogy a' conjugátióbéli inflexiókat nyelvünkül kiirtván, és csak segítő ígékkel conjugálván, mint ők, imígy beszéllünk: *én vagyok mond, te vagy mond, ő van mond, mink vagyunk mond* 's a' t. ezek helyett: *mondok, mondasz, monl, mondunk* 's a' t. Nagyon szép tulajdonság az a' mi nyelvünkben, hogy a' conjugátióban minden módnak, üdöne, számnak, személynek, egyetkettőt kivéven, különös inflexiója van, mint a' deákban, görögben, és nagyrészt az olaszban is. Ezt a' szépséget tehát nem kell az inflexióknak öszvezavarásával megrontanunk. Szép tulajdonság benne, sőt mivoltához tartozó napkeleti *characteristica* az is, hogy a' conjugátióban kétféle formával él, mellyek közül a' mutatónak olly különös ereje van, hogy a' verbumnak accusativussát magában foglalja, ammint Grammatikámban (II. Theil X. Kap. Von der Verhellung des Accusativs, d) Seite 249.) megmutattam, és az említett Auctor is megvallya in Antiqu. Litt. hung. §. 91. A' neutrumok tehát; ha csak velek active vagy reciproce nem élünk, a' mutató formát meg sem szenvedik, mivel accusa-

tivussok nem lehet, és a' mutató formával neutraliter élni, mint a' harmadik formának pártfogói az első személyekben szoktak: *gondolkodom, gondolkodám, gondolkodnám, gondolkodgyam*, annyi bizonyára, mint nyelvünköt egyik fő szépségétül és napkeleti tulajdonságátul megfosztani, és a' tótos magyarok' kedvéért a' napnyugoti nyelvekhez hasonlóbbá tenni.

53. §. A' kétféle formát nyelvünkül ki nem irthatván, különböztessük meg azokat hűven nem csak az activumokban hanem még a' neutrumokban is, akár *ik* paragogyikával végződgyenek, akár nem. Mert

1) Sok neutrumaink vannak, még *ik* silabával is, mellyekkel, kivált ha elejekbe praefixumokat teszünk, active is élhetünk, és valóban élünk is. Mihelyt pedig velek active élünk, szintúgy a' kétféle formának törvénnyei alá vannak vetve, mint az activumok. Illyenek: *eszik, iszik, kétlik, alszik, múlik, szopik, játszik, mászik, nyugszik, úszik, cselekszik, nőszik, vérzik, áldozik, dolgozik* 's a' t. A' többi neutrumok között, mellyek *ik* paragogyikával végződnek, számtalan van, mellyekkel reciproce, és így egyfersmind active is élhetünk, melly esetben ezek is megmeg a' kétféle formának törvénnyei alatt vannak. Illyenek: *fohászkodik, háromkodik, sivalkodik* 's a' t. Lássuk ezt egynéhány eleven példában: te az én kenyéremet *eszed*; naponkint *megíssza* ő, a' mit munkájával szerez; *elaludtuk* az ebédet; ezt ők nem *kétlik*; *felmúllya* bátyját; *megszapta* tehenét a' kígyó; *megjátszottad* ellenségedet; *megmássza* ő a' legmagasabb fát is; *kinyugodtat* magát; *dtúszta* a' dunát; ezt mink nem *cselekedtük*; *megvérzette* a' bátyját; *feládozta* mindenét; jól *kidolgozta* poémáját; *elfohászkodtat* magát; *elháromkodta* magát; *elsivalkodtak* magokat 's a' t. Az előitéletektől és az indulatoktól

mentt

mentt Olvasó könnyen átlattya, hogy az ilyen verbumoknál a' kétféle formának felcserélése a' nyelvben nagy zavarodást okoz, és hogy a' harmadik formának pártfogói bezzemetezik inkább nyelvünköt, a' helyett hogy tisztogatnák és tökéletességre segítenék.

2) Magok a' harmadik formának bajnoki nem tudgyák számtalan verbum iránt meghatározni, ha *ik* paragogyikával kell-e azokat mondani, vagy nélküle? a' mi ökö't még nevetségessé is teszi. Az imént említett verbumok közül *ik* nélkül is járatosak ezek: *megejsz, felisz, megisz, felmúl, szop, mász, úsz, hazud, nősz, vérz, áldoz*. A' *zik* végzésű verbumok között sok van, melly *ik* nélkül ellehet, mint: *haboz, rajoz, ágaz, sarnyaz, thagvaz, szomjaz, tollaz, dohánnyoz, pípáz, bardtkoz, távoz, ofztöz, hadakoz, tajtékoz, csirdz, virágoz, vétkez, ellenkez, értékez, gyülekez, novetkez, esedez, meredez, hűtöz, költöz, gyümölcsöz* 's a' t. A' *hat, het* formatíva után a' neutrumokban némellyek tesznek, némellyek nem tesznek *ik* silabát, mikor *ik* végzésű verbumokból potentialisokot formál. Az egyik felekezet tehát így beszél: *ehetik, ihatik, alhatik, bardtkozhatik, aggódhatik, incselkedhetik, hízelkedhetik* 's a' t. a' másik pedig így: *ehet, ihat, alhat, bardtkozhat, aggódhat, incselkedhet, hízelkedhet*. Micsoda zavarodásoknak kell tehát nyelvünkben támadni, ha némellyek az efféle verbumokat a' regula szerint, a' többiek pedig a' pretendáltt harmadik forma szerint conjugálják? És nem jobb-e, az efféle kétséges végzésű verbumokat már *ik* paragogyikával írni és mondani, már nélküle, ammint a' külömbféle körülállások talán megkívánhatnák, de valamennyieket, minden kivétel nélkül, úgy conjugálni azokkal, a' kik a' harmadik formáról vármegyékben méltán semmit sem

sem tudnak, mint a' regulárisokat az egész nemzet conjugálni szokta?

54. §. Megmutattam már az első Értekezésben, hogy bírónak a' nyelvbéli vetekedésekben sem a' dialectusokat nem lehet ösmernünk, sem a' régi és újabb könyvfzerzőknek egymással a' nélkül is ellenkező csoportyát. Ámde hogy az olyan tudósok' gyengeségének is engedgyek valamit, a' kik e' véltt bírónak tekintetétől el nem tudnak távozni, megmutatom én itt rövideden azt is, hogy a' harmadik formát sem a' dialectusokra nem lehet építeni, sem a' régi könyvekre.

a) Mondgyák ugyan Magyarországnak némelly részeiben a' harmadik forma szerint: *tessék* letltni; ne *aggódgyék* kend ezenn; *iggyék* kend egy pohár bort, 's a' t. de más helyekenn ezeket így mondgyák: *tessén*, *aggódgyon*, *igyon*. Születésem' helyénn a' Tisza mellett, Szolnokban, és egész környékében nem hallani a' *dicsírtessék* verbumot, hanem *dicsírtessen*, a' Jézus Krisztus; jóllehet e' verbumnak, mivel passivum, még nagyobb jussa volna azok szerint, a' kikkel itt vetekedek, a' harmadik formához. Hallani hasonlóképen némelly vidékekben, kivált a' hol tótok is laknak, az efféle mondásokat: sokat *eszem*, sokat *iszom*, sokat *alszom*, senkivel sem *barátkozom*, sokat *gondolkodom* 's a' t. de több vidékekben hallani ezek helyett az egyenes formát: *eszék*, *iszók*, *alszók*, *barátkozók*, *gondolkozók*, kivéven, ha a' regula megkívánnya, hogy a' mutató formában legyenek, mint: az ő kenyerét *eszem*, a' te borodot *iszom*. Ezre kell azonnkivül itt venni azt is, hogy a' hol az *ik* végzésű verbumoknak imperatívussait a' harmadik személyben *ék* silabával formáallyák, ott e' helytelen suffixummal még a' reguláris verbumokban

is.

is élnek, mint: *vigyázzék* kend, hogy a' kerék a' fába meg ne *akadgyék*; *adgyék* kend egy kis kenyeret; *üllyék* le kend nálunk; a' mit még a' harmadik formának bajnoki sem hagynak helyben. A' dialectusok' tekintetére tehát a' harmadik formát nem lehet építeni.

b) Ha mindgyárt igaznak engednénk is, rövidségnek okáért, a' mit a' legrégiebb kézírásoknak és nyomtatott könyveknek imádói hirdetnek, hogy ezekben a' harmadik forma pontosan és állandóképen feltaláltatik; az legalább bizonyos, hogy a' középüdübéliek e' régi nyelvtől, valamint sok egyéb formatívára és inflexióra nézve, úgy e' harmadik formára nézve is eltávoztak. A' harmadik forma szerint az *ik* végzésű verbumoknak első személlye az indicativus praesensnek singulárisában soha sem lehet *k* betűvel, ammint e' formának bajnoki vitétták, hanem mindég *m* suffixummal. Ámde Molnár' Lexiconnyában, melly Norinbergában 1708. bocsáttatott közre, és Páriz 'Pápai' Dictionáriumjában, melly Nagyszombatban 1762. jött ki, számtalan *ik* végzésű verbumokat talál az ember az említett első személyben *k* betűvel, mint: *akadozok*, alá *hajlok*, alá *úszok*, *álmodok*, *álmodozok*, *átalúszok*, *aszok*, *befolyok*, *bemáshok*, *betsúshok*, *bomlok*, *dagadozok*, *elfolyok*, *elhajlok*, *elomlok*, *elofszok*, *elromlok*, *elöl úszok*, *elől máshok*, *fáradozok*, *folyok*, *futározzok*, *hajlok*, 's a' t. Igaz ugyan, hogy ők ezen első személyt sok más *ik* végzésű verbumokban *m* betűvel formállyák, még ismét másoknak csak infinitivussait jegyzik fel; ámde ebből az legalább világosan kitetszik, hogy a' 16dik és 17dik századbéli könyvekben, mellyekből a' lexiconyaikba való szókat, öszvefűzték, a' harmadik forma nem volt már olly állandó, a' minőnek pártfogói a' legrégiebb halotti beszédekben és imádságos könyvek.

könyvekben találni akarják. Szintazon okokra nézve tehát, melyeket a' 8. és követk. §§ban az Olvasó' velejébe terjesztettem, a' régi könyvekre sem lehet a' harmadik formát építeni.

55. §. De azt mondgyák ők ezekre, hogy a' leg-
régiebb harmadik formát a' középvüdbélieknek sem
kellett volna elhagyni, mivel az etimológiára van
építve. Az *ik* silaba tudnillik, az ő vélekedések sze-
rint, pronomen lévén, és annyit tévén, mint *ö*, meg-
kell azt tartani a' többi harmadik személyekben is.
Ámde hiszen az ő vélekedések szerint, a' régi végzé-
sek ezekben: *terunteve*, *feledeve*, *tilutva*, *mundoa*,
hallava, *kérnéje*, *kérnéjek*, *irnája*, *irnájok* 's a' t. ha-
sonlóképen pronomenek voltak, ammint a' Magyar
Literatura' Régiségeinek Auctora az 51. és követ,
§§ban nagy tüzzel vitéttya, és a' Grammatika szerint
igen is helyes conjugatióbéli inflexiók, ammint ugyan-
azon Auctor a' 43. §ban mondgya. Ha tehát ezeket
és a' hozzájuk hasonló suffixumokat az' újjabb üdők
megváltoztatták, és a' harmadik formának pártfogói
a' velek történt változásokat helyben haggyák és
követik, mi okra nézve vethetik meg nyelvünkben
azt a' jobbítást, mely az említett *ik* silabára nem
vigyázván, az *ik* végzésű verbumokat a' reguláris
conjugationak közönséges törvénytjei alá vetik? De
lássuk azonban sikeretlenségét is ama' vélekedésnek,
melly az *ik* paragogyikát pronomenek akarja tenni.

56. §. Megmutattam már én a' 12dik és követk.
§§ban, hogy a' gyökérfzőknak eredeteit nyomozni, és
a' formatíváknak vagy inflexióknak származásait fe-
lszegetni, nem egyéb etimológiabéli enyelgésnél,
melly csupán csak tétovázó hypothesiseket, és tud-
hatatlan dolgokról való haszontalan vetekedéseket
szül.

szülhet. Megemlékeztettem az Olvasót a' 15dik §ban arra is, hogy az efféle enyelgéseknek bajnoki minden törvény nélkül hánnyák, vetik és metamorfizálják, ammint ezekbe jut, a' betűköt, hogy a' tűzből vizet, a' tevéből lovat deriválhassanak. Ide tartozik kiváltkép, a' mit a' 12dik és 15dik §§ban az *ek* inflexiónak származásáról mondtam, melyet a' Magyar Litteratúra' Régiségeinek Auctora már az *ek* silabából, melly az ő vélekedése szerint valaha *én* helyett vagy evvel együtt mint pronomen primæ personæ szolgált, már az *ök* pronomenből származtat, mivel vannak vele conjugációnkban nem csak singuláris első, hanem plurális harmadik személyek is, mint: *én lelek, ő lelek, én lenék, ök lenék*; s mellyet végtére, mikor a' harmadik formát akarja lábra állítani, kénytelen még az *ik* paragogyikából is származtatni, hogy vele az *ik* végzésű verbumokban még singuláris harmadik személyeket is formálhasson, mint: Ádám almát *evék*; ő almát *ennék*; Éva is almát *egyek*. Csak az' marad tehát még hátra, a' mi nevezet szerint az *ik* silabát illeti, melly a' harmadik formának fő fundamentuma.

57. §. Erről az *ik* silabáról a' fellyebb említett Auctor in Antiq. Litter. hung. §. 84. világosan megvallya, hogy paragogyika. Én e' vallással megelégedhetnék; mert ki látott valaha akármelly nyelvben e' világonn paragogyikát, melly egyszersmind pronomen is volna? ki mutathat, nem mondom, pronomen, hanem csak egy csekély adverbiumot is, mellyel úgy lehetne bánni, mint paragogyikával? De lássuk tovább, melly lappangva jár czéllya felé, hogy eszünköt vélekedésével meglephesse. Azt állítja ő tudnillik merészen, hogy a' conjugationnak végzései mind pronomenek, vagy legalább ezeknek részei; a'

mit

mit én már a' 14dik és 15dik §§ban untig megczáfoltam, 's a' mit ő. az etimológiabéli enyelgéseknek átnézhetetlen tengerével sem tehet soha olly hihetőnek, hogy bizonytalan sőt süketlen hypothesis ne maradjon. E' izemfönyvelztő ál világocskával félre akarván vezetni bennünköt, elejénte csak azt mondgya: in comperto est, idem *ik* pariter pronomen *spirare*; azután pedig véletlenül akarván a' nyelv őt nyakunkba vetni, ezt teszi utánna: imo ipsum pronomen *esse*; mintha a' *spirare* és *esse* között semmi különbség sem volna. Erre a' fundamentumra bátran felépíti azután a' tótos harmadik formát, és diadalmat fű. De úgy látszik azonban, hogy Elaborator Grammatikájában (Voluminis primi pag. 299.) csak elfelejti még is képzelni diadalmát, mikor ezekről a' pretendáltt pronomenekről: *ék*, *ál*, *ik*, *ük* azt mondgya: olim verosimiliter etiam separata; mert e' szó *verosimiliter* azt mutattya, hogy a' mit annyi munkával fő igazság gyanánt felállított, maga is csak bizonytalan hypothesisnek nézi.

58. §. Kiváltkép diadalmaskodik ő a' Magyar Litterat. Régiség. 86dik §ában az *ázik* verbum iránt, mellyről, ha azt, a' mit Proludiumomban mondtam, jól átlátta volna, úgy valóban nem befészélhetne, ammint befészell. Jól meg kell tudnillik különböztetni mindennemű nyelvben a' formatívákat az inflexióktúl. A' formatívák a' gyökerekből csinálnak származék szót, az inflexiók pedig a' gyökeket és származékokot declinállyák és conjugállyák. *Lásd ezt bővebben a' 29. §ban 6. alatt.* Mikor többször említett Auctorunk azt vitattya, hogy az *ik* silaba az efféle verbumokban: *eszik*, *iszik*, *ázik*, *bardtkozik* 's a' t. valóságos pronomen, és azt kívánja, hogy miatta az imperfectumnak, optatívusnak, és impera-

rativusnak harmadik személyei *ék* silabával formál-
tassanak, akkor *ö* az *ik* silabát *a'* gyöker vagy szár-
mazék verbumnak mivoltához tartozni állítja, és
ollyan formatívának vallyá, *a'* minők azok, mellye-
ket az V. Értekezésben *a'* verbumok' formálásáról
előadtam, úgymint: *ít, ad, ed, dl, el, an, en 's a'*
t. Mert valamint *ö* azt pretendállyá, hogy *dzik* non
est solum *madescit*, verum amplius isto, *madescit*
ille; (Antiqu. Litt. hung. pag. 174.) úgy én méltán
azt állithatom, hogy ezen ígék: *széplt, gyullad, ered*
nem csak annyit tesznek, mint: *decorat, ardescit, ori-*
tur, hanem amplius isto: *decorat ille, ardescit ille,*
oritur ille; *a'* mi *a'* verbumoknak mindennemű egyéb
formatíváira is illik, mellyeket az V. Értekezésben
előadtam. Ámde ebből az *ö* principiumai szerínt két
irtóztató képtelenség következik.

Elsőször, hogy *a'* verbumoknak valamennyi
egyéb formatívái is: *ít, ad, ed, dl, el 's a'* t. am-
mint az V. Értekezésben rendre fekszenek, mind va-
lóságos harmadik singularis személyt jelentő prono-
menek, és hogy valaha hihetőképén még verbumaik
nélkül is mint ilyen pronomenek szolgáltak; valamint
az *ö* vitéatása szerínt az *ik* végzés valóságos prono-
men, és valaha hihetőképén, ammint Grammatiká-
jában mondgya; magányosan is, mint pronomen
szolgált.

Következik *másodszor* az is, hogy valamint *a'*
többi formatívákhoz ragasztjuk *a'* conjugatióbéli in-
flexiókat: *szépltész, széplték, széptenek, széptették,*
széptünk, gyulladsz, gyulladok, gyulladnak, gyul-
ladtok, gyulladnak 's a' t. úgy az *ik* silabát sem kel-
lene *a'* conjugatióban elvetnünk, hanem inkább az
inflexiókat hozzá ragasztanunk, mint pronomen
jelentő formatívához: *áziksz, ázikok, áziknak, áziktok,*
dzi-

dzikunk 's a' t. ezek helyett: *dzol*, *dzok*, *dznak*, *dztok*, *dzunk*, 's a' t.

Elhültem, mikor Auctorunk e' 86dik §ban a' 174. oldal. azt veti felelete után fontos okoskodás gyanánt: *adok* terminatio est, ergo, analogia poscente, etiamne *adoksz*, *adokok*, *adoknak*, *adoktak*, *adokunk*? Ha ő a' magyar filológiában olly járatlan, hogy a' conjugációbéli inflexiókat az első személyből formállyá, mint a' deákok, nem csudálom, hogy mindent öfzvezavar, és elmefuttatásait nem tartom méltóknak arra, hogy velek próbakőre tett és állandó principiumok szerint gondolkodó ember czáfolásnak okaért sokat bajlódgyon. Micsoda analogyiát ért ő lenni az *adok* első személy közt, és az egyenes formabéli indicativusnak singularis harmadik személye között? Azt talán, hogy mind a' kettő terminatio? Illyen analogyiára még akkor sem építhettem volna Proludiumomban (§. 100.) okoskodásomat, ha iskolagyermeknél semmi egyéb nem voltam volna. Ha e' deák munkácskámot figyelmetesen olvasta volna az említett Auctor, könnyen átlátta volna, hogy én már akkor az *adok* első személynek végzését nem egyébnek tartottam inflexiónál, az egyenes formabéli indicativusnak singularis harmadik személlyét pedig gyökernek vagy anyafzónak, mellyhez mindennemű conjugációbéli inflexiók ragasztának. Így szóllok én ott a' 65. §ban. Illa denique præceptorum latini sermonis imitatio, quæ in conjugatione tertiam personam singularem ultimo loco ponit, pari ratione nimis erronea est. Nam 1) tertia persona singularis in indicativo ipsa radix, et omnium reliquarum inflexionum mater est. 2) In reliquis modis solum temporis et modi formativam recipit, atque omnes alias sui temporis personas gignit, vt adeo respectu harum primigenæ, ac mater non immerito dici possit. Ordo per-

personarum, qui tertiam primo, et primam ultimo loco ponit; orientalis est, atque non solum in conjugatione, sed in ipsis etiam Lexicis, vbi radices ac matres, non vero derivationes aut inflexiones primo collocari recta ratio postulat, sancte observari debet. Mikor tehát az említett Auctor az *adok* első személyről az egyenes formabéli indicativusnak singuláris harmadik személyére következtetést csinált, ha ad hominem akart okoskodni, a' cél mellett lőtt el; ha pedig saját principiumai szerint okoskodott, a' filológiában irtóztató nagy bakot ütött.

59. §. De végezzük ezen unalmas vetekedést! Még az *ik* silaba nélkül is harmadik személyt tesz akármeddig gyökér vagy származék verbum. Valamint *hídogdl* és *éget* nem csak annyi, mint: *vocitat*, *cremat*, hanem, hogy ad hominem szóllyak, annyi is, mint *vocitat ille*, *cremat ille*; úgy valóban e' verbumok is: *esz*, *isz*, *áz*, *alúsz*, *alkusz*, *feküsz*, *hazud*, *virágos*, *barátkoz* 's a' t. akár hozzájuk ragasztatik az *ik* silaba, akárnem, annyit tesznek, mint, *comedit ille*, *bibit illo*, *madescit ille*, *dormit ille*, *contrahit ille*, *jacet ille*, *mentitur ille*, *floret ille*, *conuersatur ille* 's a' t. Az egész különbség csak abból áll, hogy ezekkel a' közönséges szokás némely esetekben *ik* silaba nélkül nem él. Némely esetekben, mondom; mert egynehányhoz, mikor velek active élünk, *ik* silabát nem függesztünk, mint: sokat *hazud*; sokatúl az *ik* silabát elvettyük, mihelyt elejekbe praefixumokat teszünk, mint: *szaladgy*, mert *megesz* a' farkas: a' föld sok essővizet *felisz*; egyáltalában pedig az *ik* verbumokat e' silabátúl azonnal megfosztjuk, mihelyt hozzájuk más formatívát függesztünk, mint: *eshet*, *alhat*, *ázhat*. Az *ik* tehát purista paragogyika, melly magában csupán csak imperso-

na-

nalitást jelent, 's mellyel már most a' szokás sok neutrumban még akkor is él, mikor personaliter be-
 széll. El kell azt vetni mindennémű inflexió után
 és mindennémű új formativa után, kivévén az egy-
 passivumoknak törzsfőszavait. Az inflexiók után
 még a' passivumoktól is elesik. Tökéletesen hasonló
 egy szóval e' silaba az *én* és *on* paragogyikákhoz,
 mellyek e' verbumok' végén találtnak: *híszéi*, *lé-
 szén*, *téfszén*, *viszén*, *vagyon*. Elesnek ezek minden
 inflexió és minden formativa után: *híszék*, *lehet 's*
 a' t. és senkinek mindeddig ezébe nem jutott, hogy
 e' verbumoknak harmadik személyeit az imperfectum-
 ban és optativusban a' paragogyika miatt *n* betűvel
 kell formálni: *híven*, *hinnen* a' szokott *híve*, *hinne*
 helyett. Hogy az imperativusban a' harmadik sze-
 mély e' verbumokban *én* silabával formáltatik, ez
 valóban nem a' paragogyika' kedvéért történik; mert
 az *én* még az olyan verbumokban is közönségesen
 formállyá e' személyt, mellyek paragogyikával soha
 sem mondatnak, mint: *szeressén*, *lellyén*. Mikép kí-
 vánhatták tehát azt tőlünk a' harmadik formának
 pártfogói, hogy mink az *ik* paragogyika miatt az im-
 perfectumnak, optativusnak és imperativusnak har-
 madik személyét *ek* silabával formállyuk: *ő aluvék*,
ő aludnék, *ő aludgyék* e' reguláris inflexiók helyett:
ő aluva, *ő aludna*, *ő aludgyon*? Elhagyom én azt,
 hogy ha az *ik* silaba miatt az említett harmadik sze-
 mélyeket *k* betűvel kellene formálni, erre a' perfe-
 ctum harmadik személyének is tökéletesen hasonló
 jussa volna, a' miből végtére az következne, hogy
 az *ik* végzésű verbumokban az *evett*, *aludt*, *feküdt*,
virágzott perfectumok is helytelenek, mivel végzé-
 seik *k* nélkül szűkölködnek.

60. §. Azokból, a' miket a' jelenvaló munkában az ortografiáról, és a' magyar szóknak formálásáról mondtam, a' tiszta magyarságnak csak elementomát lehet megtanulni. Szükséges ezekenn kívül annak, a' ki magyarul tisztán akar írni és beszélni, Grammatikából nem csak az etimológiával, azaz: a' declinációkkal és conjugációkkal, hanem még a' syntaxissal is jól megismerkedni. Ezeknek figyelmes olvasása által képessé teheti magát a' magyar író arra, hogy ama' nyelvbéli hibákat, melyekhez talán gyermekkorától fogva szokott, lassankint mind megjobbíthassa. Itt még csak két fő regulát akarok előadni, mellyeknek egyike a' suffixumokot, a' másika pedig a' syntaxist illeti.

a) A' suffixumoknak, akár formatívák legyenek, akár inflexiók, olyanoknak kell lenni, hogy azokat ne csak a' fül könnyen megválaszthassa, hanem az ész is tisztán megérthesse. Hisz a' nyelv tulajdonképen nem arravaló, hogy írjuk, hanem hogy beszélljük; írunk azt csak azokhoz kell, a' kikkel nem beszéllhetünk. Képtelenül vétének e' törvény ellen, a' kik a' conjugációban az indicativus praesens singularis második személyének még akkor is *sz* inflexiót adnak, mikor a' verbum sziszegő betűvel végződik, mint: *dsz*, *olvasz*, *razsz* a' reguláris *ásol*, *olvasol*, *rázol* helyett. Az *sz* betűt tudnillik s vagy s urán lehetetlen a' fülnek megválasztani, és így az észnek is megérteni. Az írásban a' megválasztás és a' megértés könnyebb ugyan, de nem elegendő, mivel, ha egyébaránt Olvasóink nem némák, nem csak szemeiknek hanem nyelveiknek is írunk. Úgy kell tehát írunk, hogy azt, a' mit szemeikkel látnak, nyelveikkel is tisztán és értelmesen kimondhassák. Ide tartozik az is, a' mit a' 29. §ban 3. alatt a' harmadik jegyzésben a' holt formatívákról, és ezen VII. Érte-

kezésben a' két conjugatióbéli formának és a' személyeknek felcseréléséről mondtam.

b) A' syntaxisra nézve tegyük azt fő törvényünknek, hogy ne vessük meg azonnal a' magyar idiotizmusokat, mihelyt azokat a' deák vagy más egyéb nyelvnek beszédmódgyaival ellenkezni láttuk. A' syntaxisbéli figurákkal és kivált az elipsissel a' nyelvek különbféleképen élnek. Elliptica beszéd az a' mi nyelvünkben, a' mit a' Magyar Litterat. Régiségeinek Auctora, a' régi deákos magyar Íróknak nyomdoka utána indulván, csak azért vet meg, mivel a' deákban hasonlót nem talál. Helytelen syntaxisnak kiáltya ő ezt: *magyarok' királlyá*, és azt kívánja, hogy ezt imígy mondjuk: *a' magyarok' királlyok*, mivel a' két szónak, az ő ítélete szerínt, a' numerusban meg kell egyyezni. Ámde mink így beszéllvén: *a' magyarok' királlyá*, elhagyjuk per ellipsim e' szót *nemzetének*, és még csinosan is szólunk. Lásd Grammatikám. II. Ehetl. IV. Kap. Vom Gebrauch der Hauptwörter, Fünftens, Seite 174. Számtalan az efféle elliptica beszéd a' nyelvekben, számtalan még az olyan is, mellyekben a' numerus, a' nélkül talán, hogy a' szokáson kívül egyéb okát adhatnánk, szembetűnőképen discordál, mint e' franczia mondásokban: *il arriva hiér cent cinquante hommes de recrues; il a été tué plus de dix-huit cents hommes; il y a des difficultés; il peut mourir beaucoup de gens; est-ce elles qui le disent? est-ce vos livres?* 's a' t. vagy emez anglus propositiókban: *there are people that say; the senate are assembled; the mob were got together: the assembly were very numerous*, 's a' t. A' deák, ha e' mondásokat nyelvére fordíttya, a' numerust pontoson concordállyá: *heri centum quinquaginta noviti milites aduenerunt* 's a' t.

A'

A' Cadentiák' Lajstroma.

A' filologus e' lajstrom nélkül a' magyar nyelv' járását a' szóknaak formálására, a' declinációkra és a' conjugációkra nézve soha voltaképen ki nem tanulhattya. Mivel az *ik* végzésű verbumokhoz úgy függesztjük a' formativákat és a' conjugációbéli inflexiókat, mintha nélküle szükölködnének, azaz: mivel végeiktől az *ik* silabát, akár conjugálljuk e' verbumokat, akár új szókat csinállyunk belőlök, mindenkor elvettük, mint: *esik*, *esel*, *ések*, *estem*; *eshet*, *ejt*, *esölék*, *esedézik* 's a' t. 's mivel tovább az efféle verbumok ama' betűk szerint oszlanak fel külömbféle classisokra, mellyek bennük az *ik* silaba előtt állanak; azaz: mivel a' *dik*, *lik*, *zik* végzésű verbumokban a' *d*, *l* és *z* betűkkel szintűgy bánunk, mint a' *d*, *l*, *z* végzésűekben: *takarodgyunk*, *villámllyon*, *barátkozzak*, mellyekben a' *d* és *l* szintűgy meglágyúl, és a' *z* szintűgy megdupláztatik, mint ezekben: *akad*, *akadgyunk*, *áll*, *álllyon*, *ráz*, *rázszak*, jóllehet ama' zoknak anyafzavai *ik* silabával végződgyenek: *takarodik*, *villámlík*, *barátkozik*; egyáltallyában szükösnek tartottam, az *ik* silabát e' lajstromban is nem úgy nézni, mint végzést. A' poéta tehát megbocsásson, hogy az *ik* terminációt a' *d*, *l*, *sz*, *z* végzésekre felosztva találly. A' többi végzések alatt csak szemenkint állanak. Egyébaránt még a' poéta is, kivéven azt az egy esetét, mikor a' gyökerekből vagy anyafzókbul akar cadentiát csinálni, az így elrendeltt lajstromnak sokkal nagyobb hasznát veheti, mintsem ha az *ik* végzés a' terminatio alatt állana. Szinte a' filologusok' kedvéért fel is kellett a' magyar szókat e' lajstromban a' nevekre, verbumokra, és partikulákra osztanom, a' mi a' poétának ismét csak

kevés alkalmatlanságot okozhat a' csidentiáknak felkeresésében.

A' nevek, avvagy a' substantívumok és adjectívumok.

A végzés.			
aba.	barkócza.	árénda.	iga.
baba.	galócza.	barázda.	vizsga.
bába.	kalincza.	garázda.	észtrénga.
bomba.	muharcza.	garmada.	ofztriga.
gomba.	muzlicza.	gérénda.	taliga.
guba.	piócza.	kaloda.	nyakcsiga.
hiba.	ízamócza.	laboda.	irha.
kaba.	torboncza.	micsoda.	kályha.
kába.	rakoncza.	kicsoda.	konyha.
liba.	garaboncza.	hangya.	koha.
próba.	habarnyicza.	ragya.	mirha.
suba.	rábcza.	trágya.	málha.
szoba.	furcsa.	gárgya.	marha.
csaba.	harcsa.	rigya.	nátha.
turba.	kacsa.	kalangya.	puha.
zaba.	láncsa.	hebehurgya.	ruha.
bamba.	szártsa.	fa.	turha.
csába.	tócsa.	bufa.	csuha.
csorba.	pogácsa.	hárfa.	bolha.
goromba.	bóda.	kofa.	észterha.
otromba.	borda.	pofa.	szérha.
galiba.	dada.	tréfa.	mostoha.
huruba.	dárda.	karfa.	szajha.
kuliba.	dzsida.	csalfa.	línia.
ostoba.	gazda.	aláfa.	spongyia.
rába.	korda.	donga.	dalia.
karcza.	láda.	dorga.	bagaria.
kapcza.	pélida.	drága.	bágazia.
lócza.	préda.	hanga.	andívia.
orcza.	rozfida.	maga.	kredenczia.
pálcza.	szérda.	sárga.	sententia.
apácza.	csorda.	spárga.	czikória.
	csuda.	szolga.	buja.
	zajda.	csiga.	héjja.
	orda.	varga.	kopja.
			sája.

sája.	szarka.	tégla.	nyofszolya.
saja.	szécska.	tézfia.	nyavalya.
vissza.	tarka.	czékla.	soroglya.
hoporja.	táska.	czélla.	skaraplya.
lajtorja.	téka.	czula.	csormolya.
pozdorja.	tóka.	vizfia.	csorózfilya.
barka.	toka.	vitla.	turbolya.
bárka.	csonka.	villa.	nadragulya.
babka.	csuka.	zabla.	ma.
béka.	csutka.	szikla.	alma.
bika.	véka.	skatula.	bérma.
birka.	szálka.	kaczola.	dézfma.
boka.	czirka.	makuta.	duzma.
bóka.	csóka.	mazfola.	forma.
bocska.	árticsóka.	matula.	hagyma.
dajka.	domika.	mandula.	koma.
dézfka.	haczuca.	motóla.	korcsma.
duska.	kamuka.	oskola.	kozma.
falka.	karika.	regula.	pálma.
hurka.	katika.	czédula.	pézfma.
káka.	krónika.	viola.	ráma.
koczka.	lapoczka.	vitorla.	somma.
laska.	momordika.	ostábla.	szalma.
mátka.	musika.	levendula.	tukma.
macska.	onoka.	dupla.	torma.
munka.	pántlika.	boglya.	csizfma.
muska.	paloczka.	fáklya.	csima.
muszka.	paróka.	gállya.	páfzma.
nyalka.	portéka.	gólya.	néma.
oka.	patika.	gulya.	sima.
pizfka.	porofzka.	kolya.	karima.
potyka.	praktika.	csuklya.	solyozfma.
pulyka.	puliczka.	pólya.	akna.
puska.	tatárka.	sólya.	dunna.
ritka.	uborka.	szablya.	duna.
róka.	lektika.	csáklya.	gálna.
ropka.	nyalóka.	zfállya.	dajna.
rocska.	tolóka.	bulya.	kanna.
sajka.	osalóka.	pállya.	lámma.
sapka.	mágla.	ibolya.	manma.
sáska.	hála.	koroglya.	márma.
sóska.	tábla.	koressolya.	mína.
szaka.	tápla.	noszpolya.	párma.

pénna.	ezikornya.	puzdra.	pufzta.
pózna.	anya.	szikra.	rosta.
széna.	banya.	csira.	rota.
tonna.	bánya.	vidra.	ruta.
czérna.	gánya.	ambra.	szita.
barna.	tanya.	czifra.	tinta.
bénna.	áfonya.	czandra.	tészta.
marczona.	harisnya.	czodra.	csata.
akona.	koponya.	gyapora.	várta.
ángolna.	kocsonya.	szapora.	lapta.
ámpolna.	paponya.	czimbora.	kurta.
babona.	pogonya.	tombora.	lusta.
borona.	tarisznya.	czitara.	plánta.
gabona.	galagonya.	czodora.	sánta.
gerezna.	apa.	yocsora.	suta.
hajdina.	árpa.	uzfora.	tízta.
kápolna.	aspa.	stokatúra.	szunyáta.
kaporna.	kapa.	basa.	bóbita.
katona.	kápa.	kása.	bokréta.
kintorna.	korpa.	rósa.	borosta.
komorna.	kupa.	sása.	borséta.
korona.	lápa.	varsa.	giliszta.
lantorna.	pápa.	kafza.	gombóta.
orbona.	pípa.	lészta.	hahota.
orgona.	pompa.	visza.	ispita.
uzsonna.	pupa.	tízta.	kápolzta.
sohonna.	répa.	útfza.	kopóta.
szalonna.	zásza.	bonta.	lanczéta.
szekszena.	csipa.	baltá.	palánta.
csatorna.	czapa.	guta.	palota.
alamisna.	vápa.	gyánta.	pacsérta.
majorána.	tompa.	hinta.	robóta.
zenebona.	csupa.	kanta.	saláta.
parázna.	ara.	kapta.	malota.
finya.	dara.	kita.	malogya.
gúnya.	gyira.	koszta.	maláta.
kánya.	ikra.	bóta.	tafota.
kunya.	komra.	kréta.	trombita.
rusnya.	létra.	móta.	csimóta.
susnya.	mádra.	pajta.	vélészta.
szoknya.	mustra.	párta.	csomóta.
csúnya.	óra.	pita.	rátotta.
túnya.	pára.	posta.	atya.

hár-

hártya.
kútya.
gátya.
bátya.
bástya.
gyertya.
kártya.
kútya.
ostya.
parittyá.
rakottya.
árva.
dudva.
durva.
páva.
polyva.
ponyva.
téova.
csáva.
zagyva.
gélyva.
jáva.
mályva.
náva.
morva.
szilva.
borotva.
ragyiva.
bodza.
boza.
búza.
haza.
cséza.
viza.
zúza.
dézfa.
kámzfa.
mázfa.
morzfa.
prózfa.
strázfa.
torzfa.

* a' forma-
tiva a' pos-
sessivumok-
ban mint:
fája. *e. f.*
czombja.
háza. 's a' t.
cska és ka a'
diminutivu-
mok' for-
matívája.

Lásd a'
Gram. az 55.
oldal. és a'
20. old.

B

végzés.

bab.
hab.
rab.
zab.
gab.
báp.
láb.
dob.
gob.
domb.
gomb.
romb.
tomb.
czomb.
búb.
zűb.
darab.
doromb.
galamb.
hasáh.
nyaláb.
porkoláb.

éb.
seb.
zseb.
zfemb.
egyéb.
veréb.
deréb.
geréb.
seléh.
zferéb.
gereh.

több.
göb.
gömb.
zfamb.
dörömb.
különb.
külzöb.

b és bb a'
comparati-
vusok' for-
matívája. L.
a' Gramm. a'
17. old.

CZ

végzés.

arcz.
harcz.
sarcz.
karcz.
búcz.
dúcz.
láncz.
táncz.
sáncz.
ráncz.
koncz.

boncz.
poncz.
kócz.
pócz.
nyócz.
rácz.
strucz.
atlacz.
abajdocz.
darócz.
malacz.
párducz.
pokrócz.
zománcz.
vadócz.
virgoncz.
árbo cz.
libocz.
lazacz.
piacz.
bokáncz.

duráncz.
kanócz.
martalócz.
piskolcz.
gálicz.
gránicz.
kákalicz.
pafzköncz.
platajcz.
roponcz.
suarcz.
galambocz.
tornácz.
lapácz.

bércz.
ércz.
pincz.
drincz.
lécz.
girincz.

kät-

kétréc.
perecz.
lidércz.
kendericz.
tengelicz.
gerencz.

gömböcz.
tömlöcz.
köpez.

CS

végzés.

ács.
bács.
gács.
gyócs.
kapcs.
kúcs.
csúcs.
locs.
pocs.
loncs.
kaacs.
porcs.
kajcs.
abroncs.
forgács.
bogács.
kalács.
kalapács.
kajmaos.
kandics.
kopács.
korbács.
szakács.
takács.
tanács.
tolmács.
kovács.
bakancs.

narancs.
boborcs.
garádics.
varádics.
papics.
kavics.
kulacs.
patacs.
lyukacs.
kapocs.
papucs.
fzatócs.
yakarcs.

drincs.
kincs.
mécs.
trécs.
csécs.
fécsc.
tencs vagy
tincs.
berbecs.
bibecs.
epecs.
pepecs.
kövecsc.
bilincs.
kilincs.
pakilinos.
gerencs.
tekercs.
fűtekercs.
zfűtekercs.
virits.

bölcs.
böcs.
föcs.
löcs.
görccs.
csöcs.

dücs.
szücs.
erkölcs.
gyümölcs.
szömölcs.
szömörccs.
kenőcs.
kükörccs.

D

végzés.

bárd.
fajd.
gond.
gajd.
had.
híd.
hód.
hold.
kád.
kard.
lúd.
mód.
mord.
nád.
pad.
rúd.
szád.
vad.
vád.
vid.
zföld.
tód.
fód.
lud.
abrud.
alabárd.
apród.
bolond.
galád.
galand.

garad.
kaland.
kocsord.
náfzad.
paprád.
szabad.
szalad.
szomfzéd.
csalárd.
család.
század.
leopárd.

belénd.
beszéd.
déd.
ded.
ebéd.
gérénd.
gérézd.
kedd.
kised.
gyöngéded.
mind.
negéd.
rënd.
rövid.
segéd.
szélid.
tér.
tiéd.
tied.
cseléd.
csënd.
véd.
kicsinyded.
kerékded.
gyermekded.

föld.
kőd.
csöd.

zöld.

zöld.
pünkösöd.

od, éd, öd,
ad, ed for-
mativa,
mint:

hatod,
ötöd.
harmad.
négyed's a't.

d birtokbéli
formativa;
tagod.
lékéd.
böröd.
házad,
kezéd's a't.

id birtokbéli
formativa:

tagjaid.
székeid.
bőreid.
házaid.
kezeid.

GY

végzés.

ágy.
ángy.
agy.
fagy.
lágý.
jobbágy.
langy.
nagy.
porongy.
rongy.

tárgy.
torongy.
vagy.
nálsz Nagy.
hadnagy.
fólnagy.

bégy.
égy.
elegy.
frígy.
hégy.
jegy.
irígy.
kégy.
légy.
méggy.
mirígy.
négy.
özvegý,
térgy.

figy.
fégy.

gyöngy.
göröngy.
hölgy.
rúgy.
fűgy.
tögy.
tölgy.
fűgy.
völgy.
űgy.
űrűgy.

E

végzés.

bíbe.
csíbe.

görbe.
berbencze.
dercze.
gerlicze,
pöcze.
jércze.
iglicze.
iccze.
kelepcze.
kémencze.
kendéricsze.
keszöcze.
médencze.
mérceze.
pészércze.
pincze.
repcze.
récze.
recze.
szekercze.
szélencze.
velencze.
vetrécze.
vicze.
zfengicze.
rencze.
lencse.
szérencse.
csecse.
vércse.
méggye.
mezígye.
szégye.
kefe.
füge.
gége.
gyenge.
íge.
kecsege.
rege.
sérge.
tége.
csemégye.

csörge.
csörege.
czinége.
venyége.
ürge.
zfönge.
börhe.
csürhe.
kírie.
pörje.
béke.
berke.
birke.
böke.
bötke.
börke.
büfszke.
eke.
fecske.
kecske.
leczeke.
öfztöke.
pintyöke.
sérke.
szöcske.
szöfszke.
szürke.
teke.
csipke.
csirke.
töke.
tüske.
zeke.
hegyke.
fülemüle.
kéczele.
ökle.
szüle.
ereklye.
gödölye.
gereblye.
hülye.
merészke.
millye.

millye.	cséféle.	másféle 's a' t	G
séllye.	pisze.		végzés.
zfémlye.	pöfze.	E	agg.
tergölye.	fekete.	végzés.	hig.
oséplye.	pite.	hé.	víg.
csermelye.	köszméte.	kordé.	lug.
elme.	ménte.	málé.	lúg.
eme.	remete.		gugg.
fene.	sérte.		búg.
néne.	süte.		húg.
berkénye.	csemete.	né.	babug.
dinnye.	berbite.	lé.	házug.
gőfztanya.	kótyavetyo.	izé.	matring.
pérnye.	sékr. stye.		farmatring.
henye.	kéve.	né formati-	ág.
jegenye.	körtve.	va, mint:	tág.
pécsénye.	medve.	déákné.	jószág.
szekernye.	teve.	mosóné.	ország.
tergénye.	estve.	a' t.	nadrág.
ternye.			virág.
csérésnye.	* e a' birtok.	e possessi-	
vécsernye.	béli forma-	vum, mint:	
vinnye.	tiva, mint:	úré.	ég.
epe.	elméje.	másé.	jég.
pipe.	keze.		rég.
kepe.	véte.		vég.
csémpé.	féle 's a' t.	F	elég.
csipe.		végzés.	vendég.
törpe.	cske és ke a'	kúf.	ing.
bégre.	diminutivu-	kanaf.	sing.
döre.	mok forma-	sróf.	hering.
ere.	tívája. Lásd	tromf.	
here.	a' Gramm.	sáf.	gög.
löre.	az 55. és a'	csúf.	nyüg.
pipere.	20. oldal.	czáf.	sömörg.
csere.			
czibére.			
mese.	féle formati-	grif.	uraság.
mise.	va, mint:		társaság.
vese.	afféle.	röf.	vizfgaság.
kese.	jóféle.	dölf.	zfűbság.
fejféle.	tízféle.		zfűdőség.
mesféle.			szol.

szolgaság.	szilájság.	igazság.	zöllérség.
tanúság.	zomokság.	jóság.	vendégség.
ezigányság.	szárazság.	irgalmasság.	vérség.
valóság.	szomjúság.	kábaság.	békesség.
szom(zédság.	tisztaság.	lágyság.	dücsősség.
tolvajság.	tunyaság.	lovasság.	éhség.
adósság.	vakság.	magosság.	éggység.
tudósság.	vastagság.	méltóság.	éggység.
apáturság.	vígság.	mordság.	ellenség.
atyafiság.	világosság.	mostaniság.	embérség.
bajnokság.	szorgosság.	nagyság.	ösmeretség.
barátság.	tompaság.	némaság.	feleség.
baromság.	csalárdság.	nyájaság.	gyermékség.
bolzúság.	csalfaság.	okosság.	hegykeség.
kutyaság.	csúfság.	óság.	helység.
anyaság.	árvaság.	ostobaság.	herozegség.
atyaság.	állhatatos-	ocsmányság.	istenség.
fiúság.	ság.	pirosság.	kétség.
gazdaság.	álnokság.	puhaság.	község.
gázság.	avasság.	puftaság.	mennyiség.
gyanúság.	balgatagság.	ravaszág.	mestérség.
gyilkosság.	bátorság.	ritkaság.	mindenség.
háborúság.	bénnaság.	rútság.	nemzetség.
jobbágyaság.	bizonyaság.	sárgaság.	nötelenség.
kalmárság.	boldogság.	sokaság.	örökség.
komaság.	bolondság.	soványság.	öszveség.
kórság.	bujaság.	szabadság.	püspökség.
latorság.	buzgóság.	torkosság.	reménység.
magyarság.	drágaság.	vizontagság.	segítség.
majorság.	hamisság.	vásottság.	szövetség.
ország.	furcsaság.	bírság.	inség.
papság.	gazdagság.	általság.	követség.
orvosság.	gonofzság.	bádgyadság.	közönség.
pajtásaság.	gorombaság.	fáradtság.	vitézség.
pogányság.	gyárlóság.	fogság.	üdvözség.
pórság.	gyorsaság.	imádság.	üresség.
rahság.	hajlandóság.	izzadság.	zöldség.
rokenyság.	házasság.	kívánság.	szégenység.
aggság.	hazugság.	lankadság.	széldség.
parafzság.	hiúság.	mulatság.	szélenség.
alság.	hitványság.	nyilvánaság.	szelenség.
undokság.	jamborság.		szemesség.
újság.	ifúság.		szentség.

szép-

szépség.	illotelenség.	gyűlölség.	istráng.
szüzesség.	irigység.	jelenség.	katáng.
telhetetlen-	ízetlenség.	költség.	písztráng.
ség.	kedvetlen-	méntség.	
termékény-	ség.	meffizeség.	bog.
ség.	kégyetlenség	nevetség.	boldog.
vakmerőség.	kékség.	nyereség.	dolog.
süketség.	keménység.	segítség.	gyalog.
testesség.	kényesség.	sietség.	fog.
tilztesség.	késérőség.		hályog.
vénység.	kélség.	vastag.	horog.
szörnyűség.	kevélység.	agyag.	tályog.
csendesség.	kiesség.	asag.	zálog.
betegség.	kisebbség.	aszag.	balog.
bőség.	kicsinység.	balgatag.	lúnyog.
bölcsesség.	kövérség.	gazdag.	
büdösség.	melegség.	elztrag.	dorong.
dölfösség.	mélység.	harag.	korong.
dühösség.	merélség.	hólyag.	
édesség.	nedvesség.	szalag.	islóg.
egézség.	nehézség.	madzag.	
eggyűgység	nyersség.	mag.	vilzketeg.
ékesség.	öregség.	parlag.	sőreg.
elsőség.	régiség.	szag.	gömbölyeg.
éhség.	röstség.	tag.	szönyeg.
elevenőség.	rézlegség.	tarjag.	béllég.
épség.	rövidség.	csillag.	beteg.
ézzesség.	selypesség.	általag.	felleg.
fejérség.	sérénység.	gombolyag.	csörgeteg.
félénkség.	sététség.	hézag.	férgeteg.
felsőség.	szükség.	kalpag.	herczeg.
fényesség.	ellenség.		hideg.
fösvénység.	téhetség.	barlang.	ideg.
gyöngesség.	léhetség.	bitang.	kézeg.
gyönyörűség	tömöttség.	farsang.	lengeteg.
hőség.	veresség.	hang.	lepényeg.
hidegség.	vezteség.	harang.	meleg.
hirtelenség.	véttség.	csafrang.	öreg.
hűség.	eleség.	sallang.	rideg.
idegenség.	érőtség.		sereg.
üdütlenség.	felsőg.		zúneg.
egyenesség.	feslőtség.		
éggyenlőség.	gönnység.	láng.	

stü.

süveg.
üveg.
türeg.
dögönyeg.

meteng.

vesztég.
délczég.
kérég.
mérég.
nyerég.
részeg.
felleg.
férég.

dög.
görög.
hörcsög.
kőcsög.
kög.
mög.
ördög.
rög.
szög.
ümög.
ülzög.

H.

vegrés.

doh.
ih.
juh.
koh.
moh.
oláh.
potroh.
roh.
tarh.
sáh.

éh.
keh.
méh.
pléh.
pih.
rih.
terh.
cseh.
czéh.

düh.
köh.
pölyh.
rüh.

I

végzés.

fi.
hi.
kocsi.
kapzsi.

mi.
ki.
sénki.
sëmmi.
teli.
tepsi.
akárki.
akármí.
valaki.
valami.
kiki.

fi form. mint:
atyafi.
baromfi.
egyházi.
férjfi.

i form.

angyali.
anyai.
aratási.
asszonyi.
asztali.
atyafiúi.
atyai.
bajnoki.
tavalyi.
budai.
hátí.
egyházi.
ëggynapi.

ëjlzaki.
hajnali.
falusi.
férjfiúi.
fiúi.
hadi.
havi.
havasi.
házi.
hóközi.
holnapí.
karácsonyi.
királyi.
mai.
minapi.
nádi.
nappali.
nyári.
papi.
pálfztori.
tábori.
várasi.
udvari.
világi.
úri.
úti.
akkori.

ekkori.
délutání.
mászfzori.
mostani.

bécsi.
ëgri.
üdei.
böjti.
déli.
délester.
égi.
ëji.
ëjjeli.
elöbbr.
embëri.
erdei.
erdélyi.
eredeti.
esti.
estveli.
esztendei.
ezévi.
idei.
földi.
héti.
isteni.
kerti.
kézi.
lelki.
mënnyei.
mezei.
öfzi.
rëggeti.
régi.
szigeti.
téli.
tengëri.
testi.
többr.
vidéki.
vízi.

dé.

délelőtti.
előbbi.
előbbeni.

nyi formatt

annyi.
anyanyi.
lábnyi.
újnyi.
kétannyi.
paányi.
morzlányi.

ennyi.
kétennyi.
ötennyi.
mennyi.
valamennyi.
ökölnyi.
ölnyi.
akarmennyi.

béli formát:

akkorbéli.
falubéli.
fizikabéli.
mennybéli.
szigetbéli.
pokolbéli 's
a' t.

ai formatt:

házaí.
tanítványai
írásai 's a' t.

aj.
baj.
dévaj.
faj.
haj.
ganaj.
kaj.
karaj.
kaczaj.
olaj.
paraj.
porhaj.

raj.
fzilaj.
taraj.
tolvaj.
csadaj.
abaj.
vaj.
zaj.
áj.
báj.

háj.
máj.
nyáj.
száj.
táj.
bübáj.
díj.
íj.
héj.

orj.
fzúj.
új.
sarj.
ízomj.

éj.
féj.

J
végzés.

kéj.
pej.
tej.

K

végzés.

ágyék.
árnyék.
buborék.
dérék.
fazék.
kankalék.
martalék.
puzdarék.
szurdék.
szúlszék.
tajték.

fenék.
mellék.
pöfzlék.
pribék.
szerdek.
terjék.
vidék.
bék.
ék.
fék.
kék.
lék.
lék.
csék.

játék.
nyomorék.
ajándék.
akadék.
aprólék.
ázalék.
boríték.

húlladék.
fakadék.
faradék.
fogyadék.
fonadék.
forradék.
fúradék.
gyulladás.
gyúradék.
habarék.
hajlék.
haladék.
hasadék.
hasíték.
hányadék.
maradék.
morzsalék.
mosadék.
moslék.

nyíradék.
nyomadék.
olvadék.
omladék.
possadék.
romladék.
szakadék.
szárnyék.
takaréék.
tájék.
toldalék.
túradék.
vakaréék.

kerék.
környék.
veríték.
esölék.
eselék.
metélék.
érik.
festék.
fityölék.

fitye.

fityelék.
főzelék.
kötelék.
lepedék.
ménédek.
mérték.
nevedék.
nyíredék.
pöffedék.
sennyedék.
söppedék.
szüredék.
söprelek.
termék.
csöppedék.
töltelék.
tőredék.
vezeték.
fenyíték.
kövedék.

álnok.
putnok.
rozsnok.
csárnok.
csornok.
csónok.
asztalnok.
bajnok.
komornok.
pohárnok.
tálnok.
tárnok.
főzőnok.
udvarnok.

ablak.
abrák.
ajak.
alak.
bak.
bicsak.

gyak.
hak. (halk)
hézak.
kopotnyak.
kutak.
lak.
lazsnak.
nyak.
patak.
salak.
sisak.
szalak.
szak.
csutak.
vak.
vakondak.
erőszak.
éjszak.
hetedizak.

déák.
főnök.
ifjók.
lák.
mák.
izák.
zifák.
rák.
dák.
szulák.
tubák.
zifobrák.

áfzók.
áték.
burok.
árok.
fok.
homlok.
homók.
konok.
kulyok.

marok.
mocok.
murok.
pocok.
sok.
sulyok.
szarándok.
szitok.
szulok.
szurdok.
szurok.
titok.
tok.
torok.
tulok.
túzik.
czirok.
undok.
hurok.
zomok.
birtok.
ok.
potrok.
nyomdok.

csók.
pók.
fiók.
inpók.

lednek.
erétnék.
ének.
erek.
lélek.
szövétnék.
telek.
czövek.

berék.
érsék.

fészék.
gyermék.
pinték.
péczek.
remék.
reték.
szilindék.
temérdék.
viczek.
éték.
rejték.
véték.
mieredék.

bürok.
kődök.
kölyök.
könyök.
örök.
püspök.
tücsök.
szézőldök.
csütörtök.
tök.
török.
török.
törzsök.
tözök.
üstök.

czök.

babuk.
kakuk.
lyuk.

tyúk.

bük.
ak.

kük.

kük.	dik format:	fájok.	hivatal.
	nyolczadik.	bőrök.	viadal.
szük.	hetedik.	elméjük 's	
	ötödik 's a' t.	a' t.	ál.
sik.			bál.
ladik.	ik formativ:	ink format.	áll.
lumbik.	másik.	házaink.	nyál.
poczik.	jobbik.	fáink.	szál.
		székeink 's	tál.
		a' t.	váll.
ibrik.	szébbik.		mál.
	méllyik.		kanál.
	éggyik.	itok, iték for.	fonál.
ai.	mindenik 's	mat.	korál.
gyik.	a' t.	házaitok.	szakáll.
csik.		székeiték 's	hölgy-mál.
		a' t.	csanál.
	k pluralis:		ingváll.
barasz.	tagok.		
taracz.	székék.	aik, eik for.	
fark.	bőrök.	mat.	bel.
füllánk.	házak.	házaik,	jel.
gyilk.	legyek.	székeik 's a' t.	nyel.
halk.			csel.
makk.			ejtel.
palánk.	nk format:	L	kebel.
palasz.	házunk.	végzds.	kengyel.
sark.	fánk.		lengyel.
czink.	mezőnk.	al.	közel.
hurk.	székünk 's a' t	bal.	létel.
nyalánk.		dal.	réggel.
	tok, tők, tők	fal.	étel.
félénk.	formativa:	hal.	éjjel.
berk.	házatok.	angyal.	eledel.
czénk.	székéték.	asztal.	hitel.
hüvelyk.	fátok.	fagyal.	vitel.
erk.	bőrotök. 's	hajnal.	jövetel.
	a' t.	ital.	ménétel.
		kancsal.	tétel.
czölönk.		muskatal.	vétel.
bükk.	ok, ök, ök	oldal.	vétel.
	format.	sandal.	tétel.
	házok.	arkangyal.	
	székék.	fiatal.	

fél.
kéczel.
péndél.
sindél.
héhél.
gérél.
vëndél.

ék.
tél.
bél.
dél.
fél.
szél.
czél.
aczel.
atraczel.
pánczel.
lévél.
hasonfél.
kötél.
másfél.
útfél.

tol.
akol.
apostol.
fátyol.
gyámol.
jázol.
porol.
pisztol.
spanyol.

ól.
fól.
utól.

öl.
gönczöl.
kőböl.

őböl.
ököl.
pösöl.

fuk
kül.
sül.

nyúl.
túl.

nyil.
szil.
til.

LY

végzés.

ally.
gally.
alzal.
bi.aly.
guzfaly.
karvaly.
tavaly.
hónally.
százally.

afzaly.
dagaly.
észtergaly.
fértaly.
harkaly.
homaly.
kiraly.
kristaly.
mordaly.
nadaly.
ortaly.
akadaly.

hely.
melly.
telly.
gépely.
hüvely.
kesely.
métel.
tévely.
csermely.
czikkely.
székely.

gärerly.
melly.
kehely.
héhély.
tengely.
némelly.
pérzfely.
mészely.

mély.
borbély.
erdély.
espély.
fekély.
fortély.
karabély.
kastély.
kevély.
rostély.
sekély.
seregély.
szémély.
csekély.
veszély.

bagoly.
baraboly.
fogoly.
gomboly.

karoly.
konkoly.
társoly.
moly.
olly.
sonkoly.
szipoly.
szugoly.
téboly.
sámoly.

illy.

súly.

bögoly.
gömboly.
göboly.
köpöly.
poröly.
pözfoly.
tönköly.
törköly.

súly.

M

végzés.

balzsfam.

hám.
szám.
vám.
vidám.
villám.
szérfam.

diadalom.

irgalom.	alom.	szem.	szakállatlan.
oltalom.	áalom.	selyem.	szorgalmatlan.
szorgalom.	barom.	pétrezfelyem	lan.
tilalom.	fínom.	szémérem.	tollatlan.
czirkalom.	flastrom.	czintérem.	módatlan.
czimbalom.	gyom.	égyetem.	lábatlan.
fájdalom.	gyalom.	vehem.	magvatan.
birodalom.	halom.	verem.	méltatlan.
bizodalom.	három.		határatlan.
batalom.	járom.	köröm.	fogatlan.
jutalom.	klastrom.	öröm.	inatlan.
lakadalom.	korom.	űröm.	álmatlan.
nyugodalom.	lajstrom.	csöcsöm.	
rágalom.	líliom.		tudatlan.
síralom.	majom.	hír.	vallatlan.
szfdalom.	malom.	tim.	váratlan.
únalom.	nyom.		szokátlan.
viadalom.	orom.	m, format:	csinálatlan.
ártalom.	ostrom.	házam.	hallatlan.
	paradicsom.	tagom.	hívatlan.
figyelém.	pástétom.	székem.	járatlap.
fertelém.	piom.	kezem.	állhatatlan.
gyötrelém.	salitrom.	böröm.	fogadatlan.
segedelém.	sólyom.	mezöm.	bontatlan.
szírelém.	som.	fám.	nyughatatlan.
töredelém.	sulyom.		faragatlan.
türedelém.	fzirom.	im format.	gyakorlatlan.
engedelém.	templom.	házaim.	íratlan.
értelém.	czitrom.	tagjaim.	
érelém.	czírom.	ízékeim 's	csintalan.
fejedelm.	théátrum.	a' t.	sajtalan.
győzedelm.	alattom.		sótalan.
hiedelém.		N	számtalan.
kégyelém.	érdem.	végzés.	szótalan.
kérelém.	tetem.	csínatlan.	tisztátalan.
sérelém.		csontatlan.	oktalan.
védelém.	gém.	uratlan.	magtalan.
jövedelm.	kém.	újatlan.	haszontalan.
késedelém.	prém.	útatlan.	hasztalan.
veszédelm.			álomtalan.
félelem.	ném.		bizonytalan.
			bol.

boldogtalan.	győzhetetlen	káptalan.	én.
úntalan.	éretlen.		fén.
	illetlen.	van form.	kén.
formátlan.	kötetlen.	hatvan.	mén.
zabolátlan.	engedetlen.	nyolczvan.	szén.
orczátlan.	födetlen.		vén.
anyátlan.	hihetetlen.		tehen.
		lyán.	
végetlen.	törvénytelen	bán.	vagyon.
véretlen.	révtelen.	dán.	vilzon.
réndetlen.	ízértelen.	kán.	sohon.
kedvetlen.	ízintelen.	szán.	balaton.
nevetlen.	ízemtelen.	gyértyán.	gordon.
nyelvetlen.	némtelen.	boróstyán.	hajadon.
kégyetlen.	nötelen.	orofszlyán.	halzon.
kezetlen.	kénytelen.	tallán.	hon.
kéjetlen.	képtelen.	tátorján.	putton.
lelketlen.	éktelen.	tulipán.	tulajdon.
fejtetlen.	meztelen.		válfzon.
hitetlen.	hirtelen.	illyen.	zordon.
égyenetlen.	íztelen.	versen.	zubon.
íztelen.	böcstelen.	eleven.	azon.
égygyetlen.	büntelen.	ellen.	
érdemtelen.	embértelen.	jelen.	ón.
feneketlen.	efztelen.	isten.	hón.
tellyetlen.	szüntelen.	len.	
	fötelen.		
		ven form.	özön.
töltetlen.	üdötlen.	néggyven.	börzson.
tűrhetetlen.	elmétlen.	ötven.	ködmön.
véletlen.	erőtlen.	hetven.	kölcsön.
veretlen.	félhőtlen.		külön.
tökéltetlen.		minden.	ön.
sületlen.		égyen.	önnön.
műveletlen.	kan.	idegön.	öszton.
neveletlen.	ollyan.	szígyön.	
telhetetlen.	hajdan.	szelemén.	in.
okvetetlen.	józan.	szerecsen.	kín.
kéltetlen.	kappan.	ezén.	csín.
kenetlen.	katlan.		karmazsín.
léhetetlen.	paplan.		rubín.
fövetlen.	ízappan.		

rozmarín.	morvány.	fösvény.	slütemény.
	néhány.	fövény.	szövevény.
sín.	ocsmány.	gërény.	sövény.
szín.	párkány.	gyékény.	szülemény.
terpetín.	patkány.	gödény.	tekervény.
delfín.	pogány.	kémény.	televény.
repcsín.	sáfrány.	kemény.	tétemény.
	sármány.	kény.	vélemény.
	sárkány.	kökény.	vetemény.
hun.	sátány.	kömény.	
kún.	sovány.	köszvény.	arany.
	szakmány.	legény.	savany.
bűn.	szivárvány.	lepény.	
	csobány.	mény.	
	czigány.	östörmény.	szárny.
NY	zflákmány.	örmény.	sarny.
végzés.	adomány.	ösvény.	
	alkotmány.	örvény.	fövény.
arány.	egynéhány.	remény.	senny.
ártány.	hagyomány.	repcsény.	szenny.
bálvány.	hallomány.	sërény.	verseny
bárány.	halavány.	szëkrény.	heveny.
dohány.	irtomány.	szëgény.	vizeny.
bojtorvány.	irtovány.	sövény.	
bofzorkány.	íromány.	temény.	börtöny.
buzogány.	maradvány.	cserény.	dögöny.
dékány.	oltvány.	törvény.	köny.
dolmány.	ragadomány	vőfény.	göny.
fáczány.	takarmány.	demény.	vöröny.
fosztány.	találmány.	ény.	
halavány.	tanítvány.	érzemény.	
hány?	tartomány.	gyűjtemény.	körny.
hitvány.	csinálmány.	jövevény.	szörny.
ingovány.	tudomány.	kelevény.	
ispány.	vány.	kéremény.	
kapitány.	vágány.	keresmény.	alatsony.
káplány.		kërészteny.	alkony.
kármány.	böleny.	kökörcsény.	bársony.
kordovány.	bösövény.	költemény.	bizony.
kormány.	edény.	kötemény.	afszony.
lëány.	erfény.	lelemény.	karácsony.
magány.	fény.	nöstény.	kony.
márvány.		nyesemény.	vifzony.

po-

porony.
 rokony.
 szigony.
 szirony.
 takony.
 tárkony.
 torony.
 vékony.
 zubony.
 álnafékony.
 fázékony.
 gyúladékony.
 gyúradékony.
 hajlékony.
 ifzony.
 olvadékony.
 omlékony.
 romlékony.
 romladé-

kony.

gerebény.
 keskeny.
 meny.
 menny.
 gönny.
 szerecsény.
 érzékény.
 feledékény.
 félékény.
 kérdékény.
 nevedékény.
 termékény.
 töredékény.
 lepény.

gúny.

csíny.

íny.
 kicsiny.

Ó

végzés.

ajtó.
 akó.
 apró.
 bakó.
 békó.
 bimbó.
 baborcsó.
 savó.
 bordó.
 borsó.
 burdó.
 dió.
 dífnő.
 fakó.
 ficzko.
 furkó.
 gamó.
 gyarkó.
 hajó.
 halló.
 hernyó.
 hintó.
 hó.
 holló.
 jó.
 istálló.
 karó.
 kigyó.
 komló.
 kopó.
 koporsó.
 kóró.
 korsó.
 kunyó.
 léhó.
 ló.

folyosó.
 mankó.
 méltó.
 mogyoró.
 ó.
 ócsó.
 olló.
 ondo.
 orsó.
 palló.
 patkó.
 porofzló.
 posztó.
 ráró.
 rigó.
 sajto.
 sató.
 só.
 szajkp.
 fzó.

tapló.
 tacsó.
 tiló.
 tinó.
 tó.
 csikó.
 csobolyó.
 csomó.
 túró.
 czipó.
 czompó.
 zfacsko.
 zafzló.
 zfidó.

ó format.
 bíró.
 hasonló.
 sarló.
 szító.
 tarló.
 való.

vonó.
 adó.
 alkotó.
 altató.
 arató.
 áruló.
 hiábavaló.
 ásó.
 búdosó.
 bugyogó.
 fogó.
 fúvó.
 fúró.
 hordó.
 léányzó.
 nyakravaló.
 porontó.
 szóró.

andó form.
 állandó.
 bánandó.
 bocsánandó.
 mulandó.
 romlandó.
 forgandó.
 hajlandó.
 halandó.
 siratandó.

só format.
 alsó.
 hátúlsó.
 túlsó.
 utólsó.

Ó

végzés.

ő.
 bő.

becző.

beczõ.
bölcsõ.
bõtkõ.
dücsõ.
elõ.
emlõ.
erdõ.
ernyõ.
erõ.
esztendõ.
félhõ.
fentõ.
fértõ.
fõ.
gyëplõ.
gyürõ.
gyüszõ.
himlõ.
hõ.
kõ.
küllõ.
meddõ.
merõ.
mezõ.
nõ.
nemtõ.
redõ.
sérpenyõ.
szellõ.
szëplõ.
szérõ.
szöllõ.
szöcskõ.
südõ.
süllõ.
teknõ.
tetõ.
csõ.
czipõ.
tõ.
tömlõ.
tönkõ.
tüdõ.

võ.
velõ.
veffzõ.
üdõ.
ünõ.
üfzõ:
kénësõ.
essõ.
hétfõ.
kénkõ.
kettõ.
lepedõ.

õ format.
sõprõ.
csípõ.
vakmerõ.
ülõ.
vetõ.
délõ.
ëggyenlõ.
élõ.

evezõ.
fõkõtõ.
függõ.
hamvévõ.
hihetõ.
honulõ.
këllõ.
kësõ.
kefzkenõ.
(kézkendõ)
mënyegzõ.
regõ.
rekëgõ.
szülõ.
csëngetõ.

endõ format.
kezdendõ.
elegendõ.
esendõ.

hiendõ.
illendõ.
tifztëlendõ.
vefzendõ.

sõ format.
elsõ.
innensõ.
belsõ.
fëlsõ.
közëpsõ.
külsõ.
végsõ.

fõ format.
harmadfõ.
nëgyedfõ.
ötödfõ.

P

végzés.

holnap.
ifzap.
kalap.
lap.
minap.
nap.
pap.
tëgnap.
csap.
csélcsap.
vasárnap.
czap.

istáp.
láp.
ezáp.
záp.

kerep.
ünnep.
ülep.

selyp.
pelyp.

gyëp.
csëpp.

ép.
kép.
kizép.
lép.
nép.
szép.
csép.
cserép.
pép.

ip.
silip.
síp.

ofzlop.
kop.

izfõp.

púp.
zfúp.

komp.
kolomp.
lomp.
pomp.
tomp.
czomp.

talp.

talp.

gyöp.
csöpp.

R.

végzés.

ár.
hár.
kár.
nyár.
sár.
fzár.
tár.
pár.
vár.
zár.
agár.
bodnár.
abár.
bogár.
boglár.
búvár.
dandár.
jancsár.
határ.
hínár.
hufzár.
kalmár.
kantár.
kafznár.
komplár.
kópár.
korontár.
kosár.
madár.
molnár.
mocsár.
mozfár.
mustár.
oltár.

pohár.
polgár.
pozfár.
zfétár.
síkár.
sopár.
szamár.
súgár.
tatar.
tímár.
trágár.
csaplár.
csáfzár.
czinczár.
csifzár.
yásár.
zfoltár.
kádár.
kulcsár.
sáfár.

gallér.
haczér.
hóhér.
kaczér.
pallér.
tányér.

ér.
bér.
dér.
kér.
sér.
tér.
vér.
denevér.
dévér.
egér.
fejér.
fillér.
gyökér.
gyömbér.

kényér.
kövér.
ledér.
öfztövér.
öfzvér.
pélengér.
pélzér.
pintér.
zfeller.
szekér.
süger.
süker.
tenyér.
czéger.
tözfér.
tündér.
vezér.
vinczellér.
fűzér.
haskér.
agykér.
tölcsér.
klifztér.

far.
kar.
tar.
var.
agyar.
ihar.
fukar.
fuvar.
hamar.
juhar.
magyar.
muhar.
patvar.
pitvar.
sódar.
tatar.
czitvar.
udvar.

ótvar.
ugar.
zavar.
zivatar.
pazar.
sanyar.

bátor.
bajor.
bíbor.
bokor.
bor.
botor.
bocskor.
bútyor.
fodor.
jávör.
fondor.
gátor.
gyakor.
gyomor.
gyapor.
hámor.
hunyor.
jámör.
kántor.
kapor.
kaczör.
kóbor.
komondor.
komor.
kor.
lator.
major.
monostor.
nádör.
odor.
or.
ostor.
páfztör.
por.
potor.

pró-

prókátor.	fegyver.	S	lovás.
sátor.	iker.	végzés.	ludas.
sógor.	süker.		magvas.
sor.	csiger.	avas.	nádas.
szatyor.	keser.	lugas.	nyakas.
tábor.		nyájas.	nyálas.
tompor.	embér.	ágas.	nyolczas.
tor.	égér.	ágyas.	odvas.
csópor.	epér.	agyas.	rudas.
csupor.	szédér.	fogas.	síralmas.
tútor.	ezér.	alkalmas.	szálas.
czubor.	hevedér.	ártalmas.	szárnyas.
czukor.	kendér.	bornyas.	szarvas.
zápór.	mester.	borzas.	szilas.
dombor.	sér.	dérékas.	szíjas.
homor.	szér.	diadalmas.	szorgalmas.
nyomor.	tenger.	lakadalmas.	vállas.
	csér.	faggyas.	tágas.
gór.	czímér.	farkas.	talpas.
kór.	ingér.	fájdalmas.	tilalmas.
órr.	széndér.	fazékas.	tollas.
pór.		fias.	vadas.
sór.	gödör.	gyapjas.	vajas.
zsinór.	vödör.	hajas.	váras.
	kör.	hajas.	varas.
úr.	ökör.	halas.	vasas.
húr.	pör.	halottas.	viadalmas.
túr.	sömör.	hamvas.	únalmas.
zúr.	csöbör.	hármias.	újas.
lazúr.	csömör.	hatalmas.	inas.
zérzúr.	tör.	hátas.	karvas.
	tükör.	havas.	nyugodal-
zfír.	könyör.	házas.	mas.
ír.	gyönyör.	hidas.	
sír.		horgas.	
záfír.	ör.	hosszas.	derez.
	kör.	húzás.	kies.
hír.	ször.	irgalmas.	kéjes.
nyír.	tör.	ittas.	tellyes.
	bör.	jutalmas.	üres.
		íjas.	dízes.
		lábás.	ékes.
		lyukas.	eggyes.
			egyenes.

égyenes.	műves.	papíros.	bizonyos.
enyves.	nedves.	lustos.	bogláros.
értelmes.	négyes.	piros.	hojtos.
efzes.	népes.	plébános.	bokros.
eves.	nyeles.	számos.	boros.
fejes.	nyelves.	vánkos.	borsos.
feles.	öves.	ablakos.	bocskoros.
fenyves.	részés.	abrákos.	búbos.
fértelmes.	rezes.	ágyagos.	búbajos.
figyelmes.	rügyes.	ajtatos.	dagályos.
földes.	sükeres.	akaratos.	darabos.
füles.	sérelmes.	álmos.	déákos.
fűzes.	szöges.	alakos.	háladatos.
gyökeres.	szekeres.	alázatos.	harminczados.
győzedelmes	szeles.	állhatatos.	
hetes.	szenes.	alkalmatos.	gáncsos.
heves.	szennyes.	mészáros.	gombos.
jeges.	szerelmes.	dobos.	gondos.
jegyés.	szíves.	dohos.	gyalázatos.
ízes.	szügyes.	dolgos.	gyilkos.
kedves.	tejes.	dömbös.	gyomros.
kégyelmes.	tízes.	kárpitos.	halálos.
kégyes.	csöves.	fagyos.	hangos.
kékes.	tölgyes.	fakadékos.	hantos.
kényeres.	töredelmes.	fáradtságos.	haragos.
képes.	tőves.	fáczányos.	harmados.
késedelmes.	tűzes.	habos.	harmatos.
késernyes.	veszédelmes.	fodros.	haznos.
kerves.	vészés.	foganatos.	határos.
kétes.	vizes.	fótos.	hatos.
kezes.	üres.	fontos.	hivatalos.
kilenczes.	zöldes.	fortélyos.	hívságos.
könyes.	engedelmes.	aranyos.	homályos.
köteles.	kénköves.	aszonyos.	homokos.
köves.	szédérjes.	asztalos.	kúsos.
lépes.		babos.	jármos.
leveles.		baglyos.	játékos.
leves.	botos.	bajos.	illatos.
méggyes.	dákos.	bajos.	indúlatos.
méhes.	fitos.	barátságos.	jóságos.
mellyes.	magos.	bárdos.	jólázagos.
mezés.	orvos.	bárlangos.	iszonyatos.
mézés.	pajkos.	bátorságos.	kalapos.
			kalá-

kalászos.	tanácsos.	ékés.	mérgös.
parafztos.	tánczos.	élés.	mértékletés.
partos.	tarajos.	egészszegés.	nyertés.
poklos.	titkos.	elégesség.	nyergös.
púpos.	torkos.	élemtetés.	ószértes.
ránczos.	csínos.	embérségés.	örvendetés.
rojtos.	csudálatos.	énekés.	penélzés.
kardos.	csúfos.	érdemes.	pénzés.
kárhozatos.	czimbalmos.	értékés.	részegés.
káros.	czinkos.	ösmeretés.	rettenetés.
kívánatos.	valóságos.	eZRÉDES.	sennyedékés
kormányos.	vámos.	kehés.	seregés.
kormos.	viaszos.	kéllmetés.	szögletes.
koros.	világos.	kényes.	széles.
lakos.	virágos.	kérgés.	szémérmetés
lánczos.	útálatos.	könyörületés	szemes.
lapos.	zajos.	köZVÉNYÉS.	szemetés.
majoros.	zavaros.	fegyverés.	szükség.
mákos.	zúros.	fekélyés.	süvegés.
markos.	zfoldos.	fellegés.	verítékés.
mázos.	zománczos.	felségés.	tökélletés.
módos.		fényes.	tekintetés.
mocskos.	dérés.	férgés.	tekervényés.
okoš.	édés.	figyelmetés.	terhes.
ónos.	sebés.	frígyés.	természetés.
ormos.	mesterségés.	gyölölségés.	testés.
ostoros.	pereczés.	gyermekés.	tetemés.
rongyos.	bélés.	hégys.	tisztéletés.
sáros.	berkés.	helyés.	tisztességés.
sátoros.	szentségés.	hímés.	tizedés.
síkos.	szentés.	hírés.	cselédés.
sípos.	szérzetés.	hitvés.	csendés.
súlyos.	színés.	hűségés.	czégérés.
szakállós.	szirtés.	veteményés.	czimérés.
szakványos.	bérés.	jelés.	törvényés.
százados.	betegés.	istenés.	vemhes.
szirtos.	böcsületés.	léhetségés.	vérés.
szorgos.	kétségés.	lékés.	vérkés.
szorgalmatos.	közönségés.	lelkés.	vizenyés.
szoros.	dicséretés.	ligetés.	üvegés.
szurkos.	dögleletés.	lifztéc.	zfembés.
takarékos.	dücsőségés.	menedékés.	kehés.
		ménés.	nemzetés.
			negé-

négédős.
 negyedős.
 nehézkes.
 némétés.
 neveltségős.
 nevezetős.
 némős.
 mindenős.
 szemérmős.

pörős.
 szörős.
 csöcsömős.
 csűrős.
 vörönyős.
 vörős.
 ürős.
 üstős.
 üstökös.
 ülfözős.

orgonás.
 puskás.
 kapás.
 kalzás.
 igás.
 koronás.
 náthás.
 micsodás.
 nyavalyás.
 patikás.
 rozsdás.
 sárgás.

émelygős.
 erdős.
 ernyős.
 erős.
 essős.
 esztendőős.
 fejős.
 filhős.
 gyéplős.
 himlős.
 kettős.
 meglehetőős.
 nős.

börős.
 böcsős.
 bűnős.
 dühős.
 dözsős.
 dölfős.
 erkölcsős.
 ezüstős.
 fűrtős.
 füstős.
 gyöngyős.
 gyöpős.
 gyümölcsős.
 gödrős.
 gögős.
 görcsős.
 gőzös.
 hüvős.
 ködmönős.
 köpczős.
 körmős.
 körős.
 közős.
 különős.
 kürtős.
 ökrős.
 ördögős.
 örős.
 örökős.
 örvős.
 ötős.
 ötvős.

adós.
 aprós.
 bimbós.
 fojtós.
 tudós.
 bugyogós.
 hajós.
 harapós.
 hathatóős.
 húzóős.
 porczogós.
 polztós.
 sós.
 fzés.
 savós.

almás.
 áréndás.
 anyás.
 kákás.
 bolhás.
 bóbítás.
 drágás.
 kártyás.
 gelyvás.
 fás.
 garabonczás
 gulyás.
 trombitás.
 uzorás.
 dézsmás.

búcsús.
 bús.
 gyanús.
 gyapjús.
 pattantyús.

falus.
 hamus.
 sarus.

kocsis.

bötkés.
 derczés.
 dinnyés.
 elmés.
 epés.
 feketés.
 pipérés.
 pörnyés.
 sértés.
 széréncsés.

böcsős.
 bötkős.
 üdős.
 éggýüdős.

redős.
 széplős.
 tős.
 viselős.

keztyús.
 gyűrős.
 hegedős.
 hős.
 közförős.
 tős.

hős.

ás format.
 abárlás.
 adás.
 akarás.
 alkuvás.
 ivás.
 fogás.
 állás.
 aluvás.
 áldás.
 áldomás.
 arányzás.
 aratás.
 áradás.

bádgya.

bádgyadás.	hárs.	ris.	kolbáfsz.
bántás.	nyárs.	tövis.	ková'z.
bomlás 's a't.	társ.		matáfsz.
és format.	kos.	kés.	álz. form.
vetés.	tátos.	prés.	solymá'z.
bérlés.	magos.	rés.	aranyá'z.
béllés.	tilos.	kevés.	bányáfsz.
bögés.		köles.	haláfsz.
vivés.	jós.	les.	horgáfsz.
tévés.	kókós.		juháfsz.
szövé.		nyers.	lováfsz.
évés.	bors.	vers.	mad. ráfsz.
éhezés.	gyors.		nyúláfsz.
égés.	sors.		tyúkáfsz.
fekvés.		egrés.	vadáfsz.
jövés.	mirtus.	éspérés.	
termés.	páskvilus.	gallés.	é'z.
végzés 's a't.	cziprus.	mágnés.	ké'z.
	árkus.	szépés.	mész.
has.	czédrus.	témés.	rész.
kas.		vérés.	vé'z.
sas.			egész.
vas.	dús.	köntös.	penész.
garas.	hús.	büdös.	
kakas.	koldús.	pös.	ész format.
			fű-ész.
hars.	golyóbis.	ös.	egeré z.
	hamis.		fűtyé z.
taps.	haris.		gyűlevész.
	kaláris.	SZ	kertész.
	páris.	végzés.	méhész.
lámpás.	paris.		merész.
más.	áspis.	gyáfsz.	révész.
nás.	kalamáris.	jáfsz.	ügyész.
sás.		náfsz.	
vás.		száfsz.	aráfsz.
óriás.	birs.	váfsz.	kamáfsz.
egymás.	friss.	kaláfsz.	kopáfsz.
pallás.	kis.	kanaváfsz.	kuváfsz.
	pilis.	karáfsz.	oláfsz.

pa-

panasz.
ravasz.
támasz.
szakasz.
tapasz.
tavasz.
csinasz.
válasz.
viasz.
dugasz.

bajsz.

eresz.
rekesz.

cserkész.

dísz.

abrosz.
gonosz.
kosz.
orosz.
pösz.

hossz.
rossz.

húsz.
bajusz.

ősz.

szősz.

T végzés.

at format.
ábrázat.
ádázat.
akarat.
áldozat.
állat.
bánat.
falat.
fajzat.
foganat.
foglalát.
folyamat.
gondolat.
halászat.
járat.
indulat.
kárhozat.
magzat.
parancsolat.
pártázat.
rajzat.
rajzolat.
ruházat.
szolgálat.
szózat.
csillagzat.
vadászat.
gyalázat.
bocsánat 's
a' t.

et format.
böcsület.
dícséret.
élet.
lövet.
emlékezéset.
épület.
eredet.

eset.
felelet.
felzúlet.
gyülekezéset.
ígéret.
itélet.
üzenet.
kenet.
kerület.
készfület.
kezdéset.
közönet.
lélekzeet.
ményezéset.
mönyület.
napkelet.
nemzet.
nevezet.
öltözet.
fzelet.
fzeretét.
fzerzet.
fzünet.
fzüret.
fzürkület.
tökélet.
tekintet.
termet.
tisztélet.
cselekedet.
történet 's
a' t.

hat.
lat.
csat.
divat.
garat.
harmat.
lakat.
illat.
patyolat.

szombat.
zfivat.
zfínat.

hant.
lant.
drabant.

haraszat.
malaszat.
raszat.
paraszat.

mart.
part.

sajt.

gát.
hát.
barát.
horvát.
korlát.
lapát.
saját.
skárlát.

elefánt.
gyémánt.
pánt.

hásárt.
kárt.
párt.

palást.
vást.

öcset.

öcset.	tött.	font.	nyüst.
evet.	émött.	mont.	ezüst.
kelevet.	_____	pont.	_____
követ.	kérész.	prófont.	_____
liget.	_____	csont.	fürt.
mecset.	_____	_____	kürt.
pegymet.	tábit.	olt.	_____
szémet.	kárpit.	volt.	tt format.
sziget.	pázlit.	holt.	írt.
süket.	_____	mivolt.	vásott.
csömölet.	forint.	_____	halott.
_____	hiacint.	ort.	tömött.
lejt.	_____	soport.	égött 's a' t.
_____	hit.	_____	TY
nyest.	czit.	út.	végzés.
test.	_____	kút.	kontv.
est.	lifzt.	rút.	ponty.
délest.	tifzt.	héjakút.	poronty.
_____	_____	_____	korty.
fzent.	pint.	hurut.	perepúty.
_____	_____	pamut.	_____
kert.	fzirt.	prut.	fitty.
_____	_____	_____	pinty.
hét.	bót.	must.	_____
glét.	fót.	_____	U
két.	pót.	nyufzt.	végzés.
lét.	tót.	_____	alku.
rét.	arnót.	öt.	áru.
ét.	kanót.	_____	daru.
ményét.	zanót.	röt.	falu.
pefzmét.	_____	_____	hamu.
pécsét.	bojt.	bojt.	kapu.
sérét.	rojt.	_____	lapu.
sétét.	_____	_____	saru.
húsvét.	bot.	röst.	fzapu.
jelenlét.	gyapot.	_____	_____
_____	nyugot.	üst.	_____
eczét.	állapot.	füst.	_____
némét.	_____	_____	_____
czét.	_____	_____	_____

Ü

Ü

végzés.

böcsü.
eskü.
hü.
sü.
nyü.
hetfü.

Ú

végzés.

ágyú.
alzó.
bornyú.
bosszú.
bú.
búcsú.
faggyú.
fattyú.
domború.
fiú.
fú.
gyanú.
gyapjú.
háború.
hattyú.
ifjú.
hiú.
homorú.
hosszú.
hajdú.
ifzonyú.
kancsú.
karcsó.
kaszorú.
lassú.
nyomorú.
odú.
ocsú.
sutú.

sanyarú.
sarnyú.
sarkantyú.
savanyú.
poronyú.
szomjú.
szomorú.
tauú.
válú.
varnyú.

ú format.
négy lábú.
szép illatú.
nagy órrú.
nyolcz ágú.
hat lovú. 's
a' t.

Ű

végzés.

bü.
betü.
enyü.
fenyü.
fésü.
fü.
gyönyörü.
gyűrű.
gyűszű.
gömbörü.
gözü.
hegedü.
hü.
kölü.
keserü.
keztü.
könnyü.
könyörü.
köpü.
közförü.

mü.
örü.
lörnyü.
szü.
süü.
tetyü.
csöpü.
tü.

ű suffix.
két szízü.
nagy szízü.
ötrétü 's a' t.

V

végzés.

orv.
sáv.
herv.
szarv.

év.
név.
rév.
hév. (hő)
ív.
hív. (hű)
szív. (szű)
mív. (mű)
enyv.
kedv.
nedv.
nyelv.
senyv.
keserv.

könyv.
öv
ölyv.

örv.
süv.

Z

végzés.

az.
gaz.
igaz.
száraz.
amaz.

gáz.
ház.
máz.
száz.
láz.
ádáz.
hagymáz.
póráz.
zúzmaraáz.
maráz.
égyszáz.

ez.
lemez.
nemez.
tegez.
emez.

kéz.
méz.
réz.
kelevéz.
nehéz.
vitéz.
pénz.

íz.
tíz.

Víz.

víz.	darázs.	D	apad.
_____	parázs.	<i>végzés.</i>	árad.
iz.	varázs.	ád.	borzad.
csiriz.	_____	imád.	bádgyád.
_____	pajzs.	okád.	dagad.
borz.	_____	_____	duzmad.
orz.	rozs.	áld.	duzzad.
toborz.	_____	hord.	fakad.
_____	ánizs.	mond.	fárad.
kalóz.	parizs.	old.	fogad.
provóz.	_____	szid.	fohnyad.
_____	frizs.	tapod.	halad.
koboz.	rizs.	told.	hasad.
tékoz.	_____	tud.	hervád.
_____	dérezs.	fold.	horpad.
öz.	_____	csikland.	izzad.
göz.	körözs.	_____	koppad.
_____	_____	_____	lankad.
köz.	<i>A</i>	_____	marad.
efzk. z-	<i>Verbumok.</i>	_____	olvad.
hóköz.	_____	_____	possad.
napköz.	_____	_____	ragad.
üdvöz.	B	_____	riad.
_____	<i>végzés.</i>	fédd.	rothad.
büz.	dob.	kend.	roskad.
füz.	tob.	kérd.	zibbad.
tüz.	szab.	kezd.	szakad.
szüz.	_____	széd.	szalad.
_____	_____	véd.	szárad.
hiúz.	téb.	örvënd.	szunnyad.
kalaúz.	_____	fécskend.	tagad.
lúz.	_____	csipkéd.	támad.
_____	C8	_____	tikkad.
ZS	<i>végzés.</i>	föd.	tuhad.
<i>végzés.</i>	nincs.	küld.	virad.
dúzs.	sincs.	_____	forrad.
gúzs.	_____	fürd. ik.	fúllad.
_____	_____	küzd. ik.	gyúllad.
_____	_____	_____	lappad.
_____	_____	ad format.	lyukad.
_____	_____	akad.	allyad.
_____	_____	_____	omlad.
_____	_____	_____	suhad.
_____	_____	_____	vigad.

vígad.

ed format.
dermed.
ébred.
enged.
eped.
ered.
gennyed.
gerjed.
heged.
ijed.
mered.
pöffed.
reked.
reped.
söpped.
süllyed.
ízelled.
ízenved.
senyved.
terjed.
térped.
téved.
csügged.
dülled.
éled.
görnyed.
mellyed.
sennyed.

odik format.
álkonyodik.
állapodik.
álmodik.
avasodik.
bátorodik.
homályoso-
dik.
borosodik.
domborodik.
gonoszodik.

szomorodik.
nyomorodik.
gyaporodik.
háborodik.
házasodik.
homorodik.
jámborodik.
ifiodik.
iszonyodik.
komorodik.
mohosodik.
pirosodik.
ravaszodik.
soványodik.
zfugorodik.
súlyosodik.
szaporodik.
rozsdásodik.
tollasodik.
vastagodik.
vidamodik.
esúfzamodik.
rakodik.
takarodik.
folyamodik.
futamodik.
húzamodik.
csavarodik.
vakarodik.
úfzamodik.
zavarodik.
ficzamodik.
iszamodik.
sömpolyo-
dik.
mosolyodik.
vánfzorodik.
tántorodik.

édik form.
ízendéredik.
telepedik.

édesedik.
égyeledik.
éjeledik.
élemedik.
elevenedik.
evesedik.
vetemedik.
esteledik.
feketedik.
férgesedik.
hempélyedik.
híresedik.
kérekedik.
keseredik.
kevélyedik.
kevéredik.
kevesedik.
könnyebb-
dik.
kövéredik.
nehézedik.
sebésedik.
sétetedik.
szélesedik.
tekeredik.
tellyesedik.
tévelyedik.
csendésedik.
vetemedik.
nedvesedik.
kérgesedik.

töporodik.
bőtkösodik.
bűdösodik.
bűzösodik.
dühöd. ik.
dühösodik.
erősodik.
gömbörodik.
hűvösodik.
üdösodik.

csöporodik.

odik format.
koczódik.
átkozódik.
bajlódik.
bántódik.
nyomódik.
forgolódik.
gyalázódik.
hányódik.
hürczolódik.
húzódik.
kínlődik.
morgolódik.
mosódik.
mocskolódik.
nyújtódik.
pántolódik.
ragódik.
szabódik.
rázódik.
szitkozódik.
dobzódik.
csavaródik.
csúfolódik.
vagyódik.
zúgolódik.
aggódik.

odik format.
kéródik.
szegódik.
sürgölódik.
kötódik.
kötölódik.
büntetődik.
dörgölódik.
feddódik.
gyótródik.
sértődik.
szerződik.

K

sűr:

sürgölődik.	nyájaskodik.	kedik form.	veszekedik.
végződik.	nyalakodik.	bérzenkodik	vitézkedik.
verődik.	nyalkasko-	ingerkedik.	ménekedik.
vefződik.	dik.	indérekedik.	
zfembőlődik.	okoskodik.	incselkedik.	kodik form.
zörgölődik.	pallérkodik.	bölcselkedik	küzkodik.
lövődik.	panafzkodik.	bövelkedik.	dühöskodik.
ízüvődik.	gazdálkodik.	dücselkedik.	erölkodik.
	gondolkodik	elmélkedik.	gyönyörkö-
	gyanakodik.	embérekedik.	dik.
kodik form.	gyorsalko-	ereszkedik.	gyüldölkodik.
álmélkodik.	dik.	emelkedik.	költözkodik.
fohászkodik.	hamiskodik.	hízlekedik.	ízükölkodik.
káronkodik.	hányakodik.	hirtelenk-	
hivalkodik.	hordozkodik	dik.	
iparkodik.	kalmárkodik	irígykedik.	
ólálkodik.	kapafzkodik	istenkedik.	
sivalkodik.	komorkodik.	kedveskedik	
sopánkodik.	latorkodik.	keményk-	fagy.
tusakodik.	marakodik.	dik.	fogy.
ágaskodik.	munkálko-	kényeskedik	hagy.
agyaskodik.	dik.	kérdézkedik.	vagy.
agyarkodik.	nyakaskodik	kereskedik.	
hízakodik.	patvarkodik.	kérkedik.	megy.
átalkodik.	ragafzkodik.	kételkedik.	
afszonykodik	ravafzkodik.	legénykedik.	
bábaskodik.	rázkodik.	lesekedik.	
bánkodik.	rimánkodik.	mestérkedik.	
bátorkodik.	rivakodik.	nevekedik.	
bízakodik.	ízanakodik.	nyelvesk-	dőf.
boffzonko-	ízüvarkodik.	dik.	
dik.	támaszkodik	örizkedik.	
dajkálkodik.	társolkedik.	pörlekedik.	
duzmaszko-	czinkosko-	reménykedik	
dik.	dik.	röstelkedik.	
fuvalkodik.	vágyakodik.	sérénykedik.	búg.
húzakodik.	vakoskodik.	ízeleskedik.	rúg.
garázdálko-	viaskodik.	tsrpefzkedik	súg.
dik.	víffzálkodik.	törökedik.	zúg.
fortélykodik	vónakodik.	vélekedik.	dug.
galibáskodik	uralkodik.	vetekedik.	gug.
gáncsosko-	ízülajkodik.	versenyk-	fog.
dik.		dik.	hág.

GY

végzés.

fagy.

fogy.

hagy.

vagy.

megy.

F

végzés.

dőf.

G

végzés.

búg.

rúg.

súg.

zúg.

dug.

gug.

fog.

hág.

rág.

rág.	korog.	szépég.	böng.
vág.	kullog.	tekerég.	dörög. dörg.
lóg.	lobog.	billég.	futyóg.
ballag.	miog.	tévelyég.	görög. görg.
farag.	morog.	émelyég.	löttyög.
kaczag.	mosolyg.	enyelég.	pörg.
lappang.	mozog.	fécség.	tűzög.
	nyikorog.	hempélyég.	röhög.
ég.	nyikog.	leng.	csörög.
szeg.	pattog.	lebég.	csöng.
	pislog.	péng.	zökög.
bög.	porczog.	pihég.	zörög.
függ.	ragyog.	rekég.	csöpög.
csügg.	rotyog.	rebég.	füstölög.
nyög.	ropog.	remég.	gözölög.
	zfugorog.	réng.	köhög.
	szufzog.	röttég.	könyörög.
og format.	tántorog.	récseg.	röfög.
zajog. zajg.	csacsog.	szendereg.	
szivárog.	csattog.	szifzég.	fötröng.
vánfzorog.	csillog.	téng.	
villog.	csurog.	cséng.	
szomorg.	czinczog.	cseveg.	I
szorg.	vigyorog.	csipég.	végzés.
tébolyog.	zlibog.	zeng.	hi.
csikorog.	zokog.	csépég.	ri.
csufzog.	nyikorog.	édelég.	si.
barczog.	nyavalyog.	k eserég.	szí.
bolyg.	párológ.	pelypég.	szí.
bugyog.	bong.	selypég.	vi.
buzg.			di.
dadog.	villong.	verseng.	nyi.
dobog.	szorong.	fétréng.	
dong.	bolyong.	lézeng.	J
fanyarog.	tolong.	bérszeng.	végzés.
forog.	kacsong.	eseng.	fáj.
harsog.	szállong.	kereng.	váj.
hortyog.			toj. ik.
hunyorog.	ég format.	ög format.	
inog. ing.	zeng.	szürcsög.	fej.
kong.	zfeng.	sürg.	
kopog.	szédélég.	böfög.	

K

K

K

végzés.

gyak.
rak.
csuk.
bukik.
lakik.
szokik.

pök.
szökik.

L

végzés.

fal.
hal.
nyal.
csal.
hall.
pall.
vall.

hál.
áll.
száll.

kel.
lel.
nyel.
szel.
ell.

él.
fél.
vél.

kéll.

dúl.
fúl.
gyúl.
nyúl.

húll:

dül.
fúl.
gyül.
hül.

szül.
sül.
ül.

tol.

öl.
döl.

al format.
afzal.
hizlal.
koplal.
nyargal.
ágyal.
fagylal.
fájlal.
foglal.
magasztal.
vígasztal.
nyugasztal.
marasztal.
tapasztal.
fórral.
szóllal.
tálal.
vállal.
ural.

all format.
javall.
ipall.
sugall.
átall.
roffzall.
sarkall.
sokall.
talpall.

ál format.
kínál.
sajnál.
sétál.
talál.
csinál.
útál.
zabál.
bírál.
használ.
prédikál.
czítál.
fundál.
diktál 's a' t.

ócsáll.

el format.
emel.
legel.
ökkel.
refzel.
visel.
mezsel.
déllel.
béllel.
engesztel.
nehesztel.
érlel.
felel.
fülel.

ízlel.
kérelel.
művel.
nevel.
nyergel.
ölel.
fzelel.
telel.
tölgyel.

lehell.
kedvell.
tüzell.

él format.
itél...
herél.

kíméll.
tökéll.
beszéll.

ol format.
apol.
dúdel.
hódel.
hurczol.
káromol.
karczol.
kodácsol.
kóstol.
lohol.
unfol.
paskol.
pazarol.
rajzol.
sugarol.
tapsol.
tékozol.
torol.
csahol.

va.

vakol.	országol.	mértékél.	boronál.
vándorol.	ostromol.	présél.	darál.
ványol.	ofzlopol.	rëndél.	dorgál.
abrakol.	padol.	szenél.	formál.
ábrázol.	palástol.	tíftél.	hálál.
árkol.	panaszol.	csépel.	kaszál.
ácsol.	pántol.	vendégél.	musikál.
bájol.	pótol.	vezérel.	plántál.
gombol.	rabol.	ünnepeél.	pífkál.
bitangol.	ránczol.		predál.
dalol.	sánczol.	öl format.	próbál.
dobol.	sípol.	bömböl.	rostál.
farsangol.	szagol.	dörgöl.	ízítál.
konczol.	tagol.	dözföl.	szolgál.
fontol.	tanácsol.	gyűlöl.	tréfál.
gátol.	tarol.	öröl.	csudál.
gázol.	csatol.	pörzsol.	vocsorál.
gondol.	csókol.	pörgöl.	
gúnyol.	csúfol.	ízürcsol.	koldúl.
gyakorol.	czáfol.	bőjtöl.	tanúl.
gyalogol.	vádol.	bűvöl.	bosszúl.
gyáfol.	vásárol.	fűrtöl.	gyalúl.
harczol.	udvarol.	fűstöl.	satúl.
harmadol.	ugarol.	gőzöl.	szapúl.
hazdonol.		jövendöl.	
hazudtol.	él format.	könyököl.	ajánl 's a' t.
hornyol.	ingérel.	körmöl.	
hurutol.	trécsél.	közl.	békél.
kapsol.	csiripél.	kürtöl.	őfztökél.
kúcsol.	fenekél.	öldököl.	henyél.
lángol.	kertél.	pöröl.	mesél.
lantol.	bérél.	ízükol.	cserél.
lánczol.	ebédél.	üdvözöl.	berbitél.
lovagol.	énekél.	röstöll.	
markol.	érdekél.		böcsül.
másol.	érdemél.	l format.	fűtyül.
mázol.	öcsetél.	táplál.	fésül.
mélzárol.	fűrészel.	csóvál.	hegedül.
morzsol.	gérézdél.	czirkál.	köpül.
mocskol.	térdepél.	vizfgál.	közförül.
nyársol.	tértyél.	borotvál.	
órrol.	merészel.	bérmál.	
orvosol.			

szígyenl's
a' t.

dogál form.
álldogál.
aldogál.
birdogál.
hánydogál.
faldogál.
folydogál.
hídogál.
iddogál.
nyíldogál.
nyomdogál.
szálldogál.
szúrdogál.
túrdogál.
úszdogál.
írdogál.
járdogál.
aluddogál.
addogál.

dégél form.
éldégél.
fzegdégél.
érdégél.
esdégél.
fëddégél.
fekdégél.
feleldégél.
hiddégél.
lépdégél.
mëndégél.
mérdegél.
nyeldégél.
tëddégél.
tetzdegél.
vëddégél.
viddegél.
ëddégél.

dögél form. szemlél.
üzdögél.
födögél.
fözdögél.
jödögél.
öldögél.
szökdögél.
üldögél.
külddögél.
nödögél.

*Rövidített
frequentati-
vumok.*

gyomlál.
rongál.
aludzál.
málfzkál.
hagyigál.
vagdal.
firkál.
irkál.
furdál.
furkál.
harapdál.
csufzkál.
nyirkál.
sántikál.
szurkál.
taszigál.
turkál.
vájkal.
ugrál.
úfzkál.
számlál.
szóllal.

metél.
vetél.
keresgél.
fzegdel.

tépdél.
tördel.

úl format.
ájúl.
bódúl.
borúl.
buzdúl.
hódúl.
fordúl.
gyógyúl.
hárúl.
indúl.
mozdúl.
pirúl.
rándúl.
szorúl.
tódúl.
csurdúl.
zúdúl.
aggúl.
árúl.
avúl.
ámúl.
bámúl.
bénkül.
boldogúl.
búsúl.
drágúl.
fajúl.
rútúl.
hiúl.
járúl.
jajdúl.
jobbúl.
lágyl.
pufztúl.
ritkúl.
sárgúl.
simúl.
szabadúl.

tágúl.
csonkúl.
vadúl.
vakúl.
konyúl.
vidúl.
újúl.
zápúl.

ül format.
enyhúl.
feszúl.
hüvúl.
mënyúl.
merúl.
örúl.
pördúl.
rémúl.
repúl.
szédúl.
terúl.
csördúl.
ürúl.
zendúl.
zördúl.
dücsöül.
dördül.
ëggyesül.
ëgyúl.
vëgyúl.
épül.
sërdül.
üdül.
gyëngül.
görbül.
hevül.
kékül.
könyörül.
öfzül.
pëndül.
röstül.
részesül.

sz.

szükül.
szürkül.
vénül.
üdvözül.
zöldül.
kerül.

lik format.
bomlik.
botlik.
foszlik.
hajlik.
hanyatlik.
hasonlik.

iramlik.
kotlik.
múlik.
nyílik.
nyúlik.
omlik.
romlik.
ofzlik.
párlik.
sikamlik.
sudamlik.
csillámlík.
villámlík.
csíszamlik.
csufzamlik.
csuklik.
vonaglik.
hámlík.
hajnullík.
háramlik.
nyárlík.
nyilamlik.
pállík.
szóliamlik.
válík.
váslik.
hallík.

feslik.
íllík.
vedlik.
rémlík.
sínlik.
telík.
fejérlik.
fénylik.
feketlik.
késlik.
kétlik.
véréslik.
zöldellik.

küklík.
örtík.
tündöklík.
döglík.
csömörlik.

LY

végzés.

folyík.

M

végzés.

nyom.

terém.

töm.

N

végzés.

ban.
bán.
bánik.

fon.
gyón. ik.
fzán.
ún.
von.
kíván.

fen.
ken.
csen.
történik.

köfzön.
fzün. ik.
tün. ik.
csün. ik.

*Paragogyi-
kákhal.*

vagyon.

léfzén.
hísfzén.
vísfzén.
táfzén.
véfzén.
mégýén.

nincsen.
sincsen.

jön.

an format.
fogan.
zokkan.
zuhan.
csuffzan.
villan.

csattan.
roppan.
dobban.
koppan.
lobban.
mocczan.
hortyan.
buggyan.
fortyan.
hibban.
kottyan.
loccsan.
pattan.
rottyan.
rohan.

en format.
úzen.
jelen.
zökken.
csökken.
pöffen.
rétten.
részzen.
pihén.
hörpen.
bőffen.
bökken.
löccsen.
nyöffen.
tűsszen.
rékken.
sérken.
szísszen.
billen.
föccsen.

NY

végzés.

hány.
húny.

Ó <i>végzés.</i> ó. ró.	takar. vakar. kapar. zavar. csafar. mar.	kér. dícsér. ígér. késér.	esik. les. nyes. keres.
Ö <i>végzés.</i> fő. jö. lő. nő. nyő. fző.	varr. bir. fr. nyír. sír.	hever. kever. mer. nyer. ösmer. teker. ver.	dos, dös, dö format. bukdos. búdos. fogdos. rugdos. csapdos.
P <i>végzés.</i> kap. csap. harap. lop. kop. ik. fzop. ik.	forr. kotor. sodor. tipor. fzór. fúr. gyúr. fzúr. túr.	gyút. túr. fzúr. tör. gyötör. söpör.	repdös. érdös. csipdös. tépdös. pökdös. tördös. fzőkdös.
R <i>végzés.</i> lép. tép. csíp. lep. kóp.	jár. vár. zár. ugrik. ér. ér. ik. fér. mér. tér.	S <i>végzés.</i> ás. vás. ik. mos. tapos. olvas. vés. kés. ik.	SZ <i>végzés.</i> aszik. ifzik. mász. ik. tosz. csúszik. úszik. alszik. alúszik. játsszik. nyugszik. vajúszik. alkúszik. foganszik. ha-

haragszik.
látszik,
rakoszik,

észik.
hísz.

léssz.

téssz.

vesz.

vész.

vész.

enyészik,

tenyészik,

fekszik.

metesz.

tetszik.

cselekszik.

betegszik.

hidegszik.

melegszik.

öregszik.

rézfégszik,

tőrekszik,

feküszik.

esküszik,

nőszik.

ász format.

halász.

horgász.

madarász.

nyúlász.

tyúkász.

vadász.

ész form.

egerész.

T

végzés.

árt.
gyárt.
márt.

bánt.
hánt.
ránt.
szánt.

bont.
ont.
ront.
bosszont.

bocsát.
kiát.
lát.
rát.
tát.

hat.

fojt. (fújt,
fút)
ojt. (olt, ót)

folzt.
ofzt.

fut.
jut.

gyújt (gyút)
nyújt (nyút)
sujt (sút).

hajt.
ohajt.
sohajt.
szalajt.

irt.

kiált. (kiát)
vált. (vát)

lót.
ót. (ojt, olt)
rikót (rikolt)
sikót (sikolt)

nyit.

szít.

tart.

tilt.

alkot.

tapínt.
esapínt.

ért.
késért.

emész.

ejt.
fejt.

felejt.
lejt.
rejt.

fest.

hint.
int.

mént.

veszt.

vet.

vét.

félt.

jelent.

teremt.

tekínt.
emelínt.
érínt.

dőt. (döjt,
dönt, dölt)
köt. (költ)
öt. (öjt, ölt)
töt (tölt)

füt.
gyút (gyűjt)
hüt. (hült)

kü.

köt.	lyukaszt.	szorít.	pufaszt.
önt.	szunnyaszt.	tanít.	ritkít.
süt.	eszt form.	tántorít.	rútít.
üt.	ébredzt.	taszít.	sánít.
fürösz.	epeszt.	tébolyít.	sárgít.
köszönt.	hegeszt.	csikorít.	savanyít.
aszt form.	gerjeszt.	huszít.	sikít.
akaszt.	gönnyeszt	alacsonyít.	rikít.
apaszt.	ijeszt.	állít.	simít.
áraszt.	mereszt.	bolondít.	sodorít.
borzaszt.	pittyeszt.	aprít.	sokít.
dagaszt.	pöfleszt.	ámít.	szabadít.
duzmaszt.	rekeszt.	barnít.	szállít.
fakaszt.	süllyeszt.	bátorít.	szaporít.
fáraszt.	széleszt.	avít.	szóllít.
fonnyaszt.	terjeszt.	bénnít.	szomorít.
halaszt.	terpeszt.	bizonyít.	tágít.
hervaszt.	téveszt.	boldogít.	takarít.
lankaszt.	függeszt.	búsít.	tisztít.
izzaszt.	dülleszt.	drágít.	tompít.
koppaszt.	élleszt.	fodorít.	csábít.
olvaszt.	ereszt.	gazdagít.	csonkít.
ragaszt.	ít format.	gyámolít.	tudósít.
riaszt.	ásít.	gyarapít.	tulajdonít.
szakaszt.	bódít.	háborít.	túnyít.
szalaszt.	borít.	hagyít.	vadít.
száraszt.	hárít.	hamisít.	vakít.
támaszt.	hasít.	hasonlít.	virít.
tápaszt.	fordít.	házasít.	vigyorít.
tikkaszt.	gyógyít.	hosszabbít.	vonít.
választ.	hódít.	jajdít.	újít.
fogyaszt.	homlít.	igazít.	zúdít.
forraszt.	hunyorít.	jobbít.	
fullaszt.	indít.	javít.	
gyullaszt.	mozdít.	károsít.	említ.
	ordít.	kaparít.	enyhít.
	pirít.	kurtít.	fenyít.
	rándít.	lágylt.	feszít.
	sajdít.	lapít.	húyít.
	szárít.	nagyít.	kényfzerít.
		lódít.	kerít.
		noszt.	merít.
		nyomorít.	nyerít.

öblít.

öblít.
 rémít.
 segít.
 fűdít.
 fűzendérit.
 süvít.
 terít.
 tévelyít.
 ürít.
 melegít.
 tellyesít.
 bődít.
 dücsít.
 dücsöít.
 ékesít.
 elégit.
 vegyít.
 épít.
 fejérit.
 görbít.
 hevít.
 keserít.
 kézfít.
 közelít.
 térít.
 rendít.
 pëndít.
 részésít.
 szépít.
 fűrkít.
 csëndít.
 csendésít.
 többít.
 verít.
 üdvözít.
 zördít.

ogat form.
 hásogat.
 halogat.
 adogat.
 támogat.

bontogat.
 fojtogat.
 gyűjtogat.
 hajtogat.
 irtogat.
 látogat.
 mosogat.
 nyalogat 's
 a' t.

éget form.
 emléget.
 billéget.
 fenyéget.
 felféget.
 hitéget.
 intéget.
 teréget.
 nézéget.
 rejtéget.
 méntéget.
 vefztéget 's
 a' t.

öget form.
 főzőget.
 gyűjtöget.
 hörpöget.
 öntöget.
 sütöget.
 töltöget.
 ütöget.

gat form.
 rángat.
 apolgat.
 fakasztgat.
 faggat.
 hallgat.
 igazgat.
 lágyítgat.

lyukasztgat.
 lyuggat.
 akasztgat.
 aggat.
 szakasztgat.
 szaggat.
 takargat.
 vakargat 's
 a' t.

get format.
 befzéllet.
 büntetget.
 édesget.
 egyenget.
 felelget.
 ijesztget.
 kergat.
 közelget.
 merítget.
 rebésget.
 sérkentget.
 tekintget.
 törülget.
 tekerget.

at formatívá-
 val activu-
 mok.

arat.
 avat.
 izgát.
 mulat.
 ugat.
 bolygat.
 forgat.
 hunyorgat.
 jajgat.
 zaklat.
 lógat.
 mozgat.
 mutat.

nyomorgat.
 ofzlat.
 pattogat.
 ringat.
 salyagat.
 sanyargat.
 sirat.
 szorongat.
 csikorgat.
 ugrat.
 pírongat.
 ingat.
 kongat 's a' t.

et formatí-
 vával acti-
 vumok.

fizet.
 ihlet.
 illet.
 követ.
 nevet.
 pörget.
 siet.
 fzeret.
 sürget.
 temet.
 vezet.
 üget.
 éget.
 hirdet.
 hempélyget.
 kället.
 pēnget.
 rēnget.
 csēnget.
 zörget.

at formati-
 vával facti-
 tivumok.
 adat.

zárat.

zárat.	koptat.	hizlaltat.	lobbant.
hozat.	lobogtat.	oróztat.	pattant.
fogat.	nyugtat.	rajzoltat 's	pillant.
hajtat.	nyomtat.	a' t.	csattant 's a' t.
írat.	oktat.		
vallat.	pattogtat.	tet formati-	ont format.
rakat.	szoktat.	vával facti-	fűt్యent.
varrat.	szoptat.	tivumok.	tűszent.
vonat 's a' t.	távoztat.	vitet.	hörpént.
	vártat.	tétet.	jelent.
et formati-	vontat 's a' t.	helyéztet.	rézzent.
vával facti-		ígértet.	réttent.
tivumok.	tet formati-	kettőztet.	sérkent.
rejtet.	vával acti-	metéltet.	köhhent 's a' t.
lövet.	vumok.	közöltet.	
űzet.	étet.	szellőztet.	ű
fejet.	tétet.	végeztet.	végzés.
kenet.	billégtet.	köttet.	
kéltet.	büntet.	vettet.	fű.
kőszöntet.	szérkéztet.	vitet 's a' t.	bú. ik.
leset.	költöztet.		
nézet.	éltet.	hat format.	z
öntet.	emlékéztet.	járhat.	végzés.
tömet 's a' t.	erőliet.	láthat.	
	éréztet.	fűhat.	ázik.
tat formati-	gyönyörköd-	romolhat.	fázik.
vával acti-	tet.	bomolhat.	ráz.
vumok.	hitet.	alhat.	bíz. ik.
iktat.	követkéztet.	nyughat 's a' t.	hízik.
ítat.	legeltet.		hoz.
adóztat.	öltöztet.	het format.	húz.
áltat.	pihentet.	téhet.	nyúz.
altat.	ízüntet.	véhet.	zúz.
áztat.	részketet.	vihet.	néz.
barátkoztat.	csöpögtet.	illéhet.	
bíztat.	tüntet.	léhet.	izik.
botránkoztat	ültet 's a' t.	méhet.	
bújtat.		vitethet 's a' t.	űz.
folytat.	tat formati-		gyöz.
futtat.	vával facti-	ant format.	fúz.
gyóntat.	tivumok.	hortyant.	
jártat.	árultat.		

áz format.
magyaráz.
haláz.
vadáz.
horgáz.
madaráz.
tyúkáz.

éz format.
egeréz.
fűtyéz.
intéz.
melléz.
tetéz.

kózik. form.
botránkozik.
adakozik.
barátkozik.
zárkozik.
bontakozik.
bocsátkozik.
fogyatkozik.
hadakozik.
imádkozik.
kiváncokzik.
nyilatkozik.
szabadkozik.
találkozik.
csalátkozik.
csudálkozik.
várakozik.
síránkozik.

kézik form.
émlékezik.
ellenkezik.
érkezik.
értekezik.
felejtkezik.

fegyverke-
zik.
férkezik.
gyülekezik.
ügyekezik.
következik.
nevetkezik.
szérkezik.
temetkezik.
törvényke-
zik.

vétkézik.
vetkezik.

közik form.
ütközik.

ozik form.
távozik.
áhítózik.
akadozik.
áldozik.
álmodozik.
dagadozik.
dolgozik.
szándékozik.
fáradozik.
fűlladozik.
hazudozik.
harmatozik.
hasadozik.
illatozik.
várkhozik.
lakozik.

sohajtozik.
olftozik.
szakadozik.
szunnyado-
zik.
változik.
szomjúhozik.

ézik format.
éhézik.
szélledézik.
esedézik.
gerjedézik.
gyökerézik.
meredézik.
repedézik.
csüggédézik.

őzik form.
gyöngyözik.
gyümölcsö-
zik.

hűtözik.
költözik.
külömbözik.
öltözik.
töltözik.

azik form.
származik.
ágazik.
sarnyazik.
hatalmazik.
magvazik.
szomjazik.
tollazik.

zik format.
adózik.
irtózik.
bimbózik.
fogzik.
búcsúzik.
dohányzik.
fajzik.
hólyágzik.
takarózik.
fiadzik.
habzik.

hangzik.
léányzik.
magzik.
nyújtózik.
rajzik.
szikrázik.
tajtékzik.
csillagzik.
csirázik.
vakarózik.
virágozik.
lángzik.

övedzik.
kéredzik.
szémzik.
vérzik.

dörgölődzik.
hímlőzik.
kérődzik.
körelődzik.
rögzik.
tűrődzik.

doz. format.
ugrándo. ik.
ingadoz. ik.
mozgádoz. ik.

déz. format.
kendéz.
örvendéz.

döz format.
lövődöz.
öldöz.
lödöz.
üldöz.
küldöz.

oz format.	oltalmaz.	képez.	hárfáz.
hámoz.	rágalmaz.	könyez.	zaboláz.
hántoz,	szidalmaz.	legyez.	
motoz.	tárgyaz.	kövez.	
ajándékoz.	uraz.	nevez.	hállóz.
áldoz.	nyakaz.	rezez.	karóz:
arányoz.		szennyez.	sóz.
arányz.	éz format.	védelmesz.	apróz:
aranyoz.	éréz.	végez.	akóz.
átkoz.	híméz.	vizez.	békoz.
vonoz.	béllyegéz.		forróz.
vonz.	éléz.	öz format.	
bótoz.	fékéz.	ezüstöz.	hamuz.
pořoz.	ellenéz.	födöz.	sarkantyúz.
fótoz.	ellenz.	fűrtöz.	saruz.
harangoz.	hëgyéz.	fűtöz.	
hordoz.	kíméz.	kölcsönöz.	ígéz.
kínozt.	kénéz.	kötöz.	idéz.
kormányoz.	kérdéz.	különöz.	leczkéz.
kormoz.	lékez.	nyűgöz.	miséz.
lantoz.	lépez.	öntöz.	tekéz.
lúgoz.	lisztéz.	öröz (öriz)	csipkéz.
majmoz.	néméz.	örz.	
nyomoz.	némz.	ősztonöz.	
oldoz.	széréz.	űrmöz.	kettöz.
ormoz.	téményéz.	űstököz.	előz.
oroz.	veritékéz.		vesszőz.
pántoz.	véréz.	z format.	tetöz.
sulykoz.	édéz.	aláz.	mellöz.
szurkoz.	édz.	gyaláz.	szellöz.
fótoz.		vigyáz.	
tornyoz.	ez format.	babonáz.	
czéloz.	evez.	bolház.	tűz.
zűroz.	szögéz.	korpáz.	gyűrűz.
sároz.	kötelez.	dészház.	
	ëggyez.	gërendáz.	<i>A particulák</i>
	enyvez.	koronáz.	<i>A végzés.</i>
az format.	fejez.	pácáz.	ahha.
ájaz.	figyelmez.	pólyáz.	héjja hujja !
ágyaz.	jegyez.	ruház.	haza.
faggyaz.	kedvez.	csigáz.	hova.
irgalmaz.	këgyelmez.	czifráz.	soha.
nyálaz.			la.

la.	továbbra.	* á formát.	égyfzërs.
néha.	úgyannyira.	porrá.	mind.
noha.	ollyannyira.	bénnává.	
nosza.		katonává.	
oda.	óta, olta	bolonddá, 's	GY
piha.	form.	a' t.	végzés.
rajta!	mióta.		hogy.
séhova.	azóta.	B	így.
toya.	régóta.	végzés.	úgy.
tétova.			vagy.
vaiha!	va format.	bb format.	amúgy.
vissza.	attúlfogva.	inkább.	avvagy.
ahhova.	ettúlfogva.	alább.	akárhogy.
akárhova.	írva.	tovább.	dehogy.
amoda.	annakutánna	utóbb.	hogyhogy?
annakutánna	onnanatúlfog-	hovatovább.	így, s'így.
ennekutánna	va.	legalább.	imígy.
minekutánna	miótátúlfog-	leginkább.	minthogy.
alligha.	va.	odább.	valahogy.
hanemha.	izzadva 's a' t	hamarább 's	
hogya.		a' t.	E
idestova.	fza format.		végzés.
máshova.	mondfza.	bellyebb.	be!
mintha.	lássukfza 's	elébb.	de.
nevalaha.	a' t.	féllettébb.	ejnye.
valaha.		fellyebb.	ide.
valahova.	ta format.	killyebb.	gyere!
	gyakorta.	messzebb.	íme!
ba format.	hatfzorta.	öszzebb.	le.
hébehóba.	ifianta.	kozelébb.	messze.
hiába.			ne!
		előbb.	ne. (tagadó)
ra format.	á végzés.	elsőbb.	összve.
arra.			tele.
amarra.	rá, réá.		annakelötte.
annyira.	hová.	D	minekelötte.
balra.	alá.	végzés.	ennekelötte.
jobbra.	hozzá.		imide.
bizonyyára.	soká.	majd.	nejnde?
elannyira.	akárhová.	úgymond.	ámde.
hátra.	máshová 's	mind.	
másizorra.	a' t.		

be form.
egybe.
közbe.
szembe.

re format.
merre?
emerre.
akármerre.
valamerre.
előre.
erre.
felre.

későre.
mennyire.
mellszére.
mire.
többnyire.
végre.
végtére.
elvégre.

ve format.
verve.
kérve 's a' t.

sze format.
nézdfe.
jöjjfe.
mennyünk-
fe.

té format.
színte.
szerte.
elejente.
tízszerte.

E
végzés.

é?
sē.
bē.
ámē?
lámē!
ládē?
odabē.
idebē.
úgyē?
ígyē?

E
végzés.

belé.
mellé.
közé.
többé.
mégé.
felé.
mellyfelé.
balfelé.
többfelé.
éggyüvé.
felfelé.
másfelé 's a' t

* é format.
vérré.
ketté.
örökké.
pénzzé.
méréggé.
kelepczévé.
vérczévé 's
a' t.

G
végzés.
allig.
még.
valamég.
bëzzég!
ismég.
még.
pedig.
ammég.
mindég.
vizqontag.

ig format.
addig.
eddig.
untig.
valamëddig.
mëddig.
váltig.
végig.
bokáig.
üdeig.
éggyüdeig.
éggykevésig
ekkorig.
ekkoráig.
eladdig.
fogytig.
félig.
mindéltig.
mindétig.
mostanig.
napestig.

lag format.
újolog.
múlólag.
oldalasslag.
támadólag.

leg format.
végyésleg.
közösleg.
védőleg.

H
végzés.
ah! áh.
oh! óh!
ih!

I
végzés.
ki!
teli.
odaki.
ideki.
mi.

J.
végzés.
haj!
jaj!
héj!
júj!
vaj!

K
végzés.
kukk!
csak.
akárcsak.
bártsak.

L

L

végzés.

hol?
fél.
által.
közel.
környül.
mennél.
annál.
néhol.
nélkül.
séhól.
távúl.
túl.
utól.
felül.
affelül.
etfelül.
másfelül.
ahól.
alól, alúl.
akárhól.
mellyfelül.
belül.
egyedül.
elő.
félül.
megül.
hátul.
jól.
kivül.
környöskö-
rül.
körül.
közül.
mellül.
mentül.
mindazáltal.
mindazonál-
tal.
odafél.
idefél.

valahol.

* al format.
nappal.
annyival.
arczzal.
azonnal.
bizonnyal.
halkkal.
ímmelám-
mal.
módgyával.
sokkal.

* el form.
helyelköz-
zel.

réggel.
éjjel.
széjjel.
ezénnel.
mennyivel.
mivel.
öszveséggel.
örömmel.
sietséggel.

stúl, stúlfor-
mat.

házastúl.
hazástúl.
mindenüstül.
szöröstúl.
böröstúl.

úl format.
álnókúl.
arczúl.
ajándékúl.
bolondúl.
botorúl.

déákúl.
francziáúl.
rosszúl.
fonákúl.
gondatlanúl.
gonoszúl.
gorombáúl.
jámborúl.
magyarúl.
pórúl.
ravaszúl.
szamarúl.
csalárdúl.
zsídóúl's a't.

úl format.
ébül.
böcstelenül.
embérül.
örögül.
némétül.
hírül.
kégyetlenül.
kérésztül.
mestérül.
szentül.
véletlenül.

M

végzés.

ám.
ím.
lám.
nem.
sém.
hanem.

N

végzés.

honnán.

akárhonnán.
valahonnán.
vallyon.
után.
ugyan.
újontan.
újonnan.
régenten.
szintén.
talántán.
talan.
tán.
séhonnán.
önnön.

mikoron.
mimódon.
mindenün-
nen.
mindnyájan.
mindúntalan.
szüntelen'.
hirtelen'.
mohon.
néhon.
nyilván.
onnan.
osztán.
azután.
ottbenn.
otthon.
ottkinn.
örökkön.
mindénko-
ron.

kinn.
korán.
magyarán.
máshonnán.
méltán.
fenn.
üdejenn.
ifiantan.
igazán.

L

in-

ingyén.	hamarjában.	okosan.	édesdedén.
innen.	íziben.	komóran.	rövidedén
ihon.	alattomban.	lágyan.	's a' t.
iminnen.	azonban.	lassan.	
amohнан.	azonközben.	gyorsan.	n. format.
itthon.	egyetemben.	gyakran.	túnyán.
ittbenn.	egygyévté-	hígan.	ócsón.
ébren.	ben.	hamisan 's	kurtán.
benn.	ellenben.	a' t.	drágán.
ellen.			forrón.
éppen.	an. en. para-	on format.	simán.
hajdan.	gogika.	vastagon.	késón.
jelen.	túnan.	gazdagon.	hegyken.
igén.	mostan.	szabadon.	henyén.
külön.	ottan.	szárazon.	sűrűn.
midőn.	képen.	titkon.	
ahonnan.	máran.	mohon.	an, en a' szá-
akkorön.	itten.	nagyon.	mokban.
melfzűmen.			
égyűnnen.	lan, len para-	en format.	hárman.
fennyen.	gogika.	szépen.	ketten.
hifzén.	váltiglan.	zölden.	négyen.
	végiglen.	vakmerően.	öten.
	pediglen.	vèresen.	tízen.
kép, képen	méglen.	üresen.	százan.
format.	addiglan.	röviden.	lokán.
kiváltkép.en		szélésen.	hányan.
mindenkép.		sűrűn.	égynehá-
en.	ton, tén, tön	nyersen.	nyan.
másképen.	format.	kereken.	valamén-
főképen. 's	adton adni.	hűven.	nyien.
a' t.	méntén mēn-	bőven.	elegen.
	ni.	bölcsen 's a' t.	többsz. 's a' t.
ban-ben for-	nőfztön nőfz-		
mat.	ni.		
két ízben.		én format.	O
különben.	an format.	hidegēn.	végzés.
méntében.	zsírosan.	melegēn.	no. nono.
jártunkban.	vékonyan.	régēn.	o!
reptében.	szomjan.	részegēn.	
hevenyében.	súlyosan.	özvegyēn.	
hiában.	tágan.	éhēn.	
ijettében.			

P	hétször.	onnat. onnét.	közepett.
<i>végzés.</i>	öttször. 's a' t.	ott.	közt.
hopp!	S	szérínt.	között.
kép.	<i>végzés.</i>	sőt.	másutt.
máskép. 's a' t		csitt!	másott.
R	és.	vizont.	mégint.
<i>végzés.</i>	's.	alatt.	mihelyt.
akár, akar.	is.	ammint.	mihelyest.
bár!	höss!	amott.	mihent.
gyer! jer!	T	annakokáért	mikint.
már.	<i>végzés.</i>	aránt.	mindenütt.
ámbár.	át.	azokáért.	minekokáért
ámbátor.	hát.	bént.	oldalvást.
bátor.	téhát.	bízvást.	rélzént.
kor format.	gyanánt.	azért.	szét.
akkor.	imént.	eggyütt.	szémlátó.
egykor.	ismét.	eggyébütt.	mást.
ollykor.	itt.	egyénezt.	továbbat.
egyébkor.	kivált.	előtt.	valamint.
éjféلكor.	megétt.	ezelőtt.	kint format.
's a' t.	mellett.	azelőtt.	helyénkint.
szor; szér,	mert.	effélett.	koronkint.
szor format.	mért?	fént.	barázdán-
lokszor.	miatt.	hanyatt.	kint.
	mért?	helyett.	egyénkint.
	mindgyárt.	holott.	házonkint.
	mint.	imént.	részénkint 's
	most.	imitt.	a' t.
		kint.	
		képest.	

T o l d a l é k

a' conjugációnak harmadik formájáról.

Elvégeztem volt már e' munkát, ammint az Elaboratio Grammatikának második Volúmennye a' prés alól kijött, mellyel Auctora már régen fenyegetődzött. Itt ő a' 885 és követk. oldalakonn (Cap. III. De verborum indeterminata forma secunda ab erroribus hodiernis vindicata) minden erejét öszveveszi, hogy a' conjugációnak ama' tótos formáját, mellyet én Grammatikámban és e' munkában harmadiknak nevezek, örökös lábra állítsa. A' ki Grammatikámat figyelmetesen átolvasta és filológiabéli principiumaimmel, mellyeket a' tizta Magyarságról a' jelenvaló munkában előadtam, jól megösmerkedett, az valóban ezen Auctornak itt öszvetorlott okaira még az én további vezérlésem nélkül is felette könnyen megfelelhet, ha egyébaránt józan észét a' pártosságra semmiféle indulat nem készteni. Ámde mivel az efféle tudós harczők sok Olvasóm előtt csekélyebbek, hogysem azoknak mélyebb átvisgálásával, hofszasb nyomozásával és unalmas megválasztásával az üdöt vesztegessék, szükségesnek itélem, hogy feleléteimet az említett okokra itt még egyszer felette röviden előadgyam, amaz Olvasóimot pedig, a' kik e' véretlen harczőkkel magokot mulatni szerezik, ama' helyekre igazítsam, a' hol szintezen feleléteimet bővebben elő terjesztem.

Tu-

Tudom én, melly nevetségessé teszi magát az ember a' bölc Publicum előtt az efféle tudós viadal által, és ha ki nem kellene illy bajnok' képében kelnem, sokért nem adnám. De mivel az ellenség olyankor támadta meg in Antiquit. Litter. hung. legfőbb és legkedvesebb birtokimot, nem csak Proludiumot tudnillik és ezzel együtt fejemet, hanem még szívemet és erkölcsömöt is, mikor ezeket általam védelmezhetetleneknek vélte; megbocsátanak, reménylem, az Olvasó Urak, ha tudós pánczélban és sisakban a' viadalpiaczonn látnak.

1) A' fő ok, mellyre Auctorunk' a' conjugatió-
nak tótos formáját építi, a' régi könyvszerzők. Con-
suetudo antiquissima et perpetua, úgymond a' 887
és követ. oldal. a' hol a' legrégebb halotti beszéd-
től fogva egész a' múltt századbéli auctorokig kipufztíttya
a' régi könyveket és Grammatikákat, hogy belőlök
a' tótos conjugatióra szolgáló eleven példákat ter-
jesszen előnkbe. Erre a' próbára én három feleletet
adok.

a) A' régi és mostani könyvek és kézírások
mindössze nem birnak annyi tekintettel, hogy egy
egész nemzetnek nyelvbéli törvényeket szabhassanak.
Ennek okait az I. Értekezésben az 5dik §túl fogva a'
10dikig inclusive elég bőven és értelmesen előadtam.

b) Maga az Auctor a' 928 és követk. azután
pedig a' 953 és 954 oldalonn sok példát hoz elő a'
régi magyar grammatikusokból és más auctorokból,
mellyekben az *ik* verbumok nem az ő tótos formája
szerint, hanem a' közönségesen bevett reguláris for-
ma szerint conjugáltak. Mikép meri tehát azt mon-
dani, hogy az ő tótos formája mellett a' consuetudo
per-

perpetua viaskodik? Mikép meri azt pag. 885. mondani, hogy az ő formája csak az imént múltt századnak közepe felé kezdett megromlani?

c) Valamint ő a' régi könyvektől minden egyéb czikkelyben eltavozik, és a' mostani szokást követi, mivel a' nyelv megváltozott, úgy nekünk is szabad a' régi könyveknek tótos formájától elállani, mihelyt a' reguláris formát jobbnak, szebbnek, helyesebbnek tapasztaljuk. Lásd e' munkában a' 7, 8 és 9. §§.

2) Második oka a' deák nyelvből van véve a' 931. és követk. old. Előre küldi ő itt azt a' vallást, hogy ő a' magyar nyelvet a' deákra építi. Ea vero clare patebunt, úgymond, aliqua similitudine ante oculos posita de lingua latina, cujus adminiculo et comparatione nostram docemus. Derék kalaúz lehet bizonyára egy régi napnyugoti nyelv, mint a' deák, a' mostani napkeleti magyar nyelvnek filológiabéli kidolgozására. Lásd Grammatikámban a' 175. old. *Buffier* Grammaticusnak franczia mondását. Auctorkunk tehát így okoskodik: Vannak a' deákban deponens verbumok, mint *precor*, *obtester*, *dignor*, *vescor*, mellyeknek értelmei vagy tehetősek, vagy szenvedők, 's mellyeket úgy kell conjugálni, mint a' passivumokat; tehát a' magyar nyelvben is az *ik* verbumokat úgy kell conjugálni mint a' passivumokat. Erre kettőt felelek.

a) A' deák nyelvnek tulajdonságából nem lehet azt következtetni, hogy a' magyar nyelvben is kell szükségképen deponens verbumoknak lenni. Mutasson ő a' német, franczia, olasz és anglus nyelvből, hogy a' többi európai eleven nyelveket elhaggyam, depónens verbumokat, mellyeket a' deák nyelvnek tekin-

te te

tete miatt úgy kellene conjugálni, mint passívumot. Minek akar tehát latinizmust álmodni nyelvünkbe, melly a' deáktúl, mint napkeleti nyelv, hasonlíthatatlanúl jobban különbözik, mint a' most megnevezett nopnyugotiak?

b) E' következtetésével nagyon elárúllyá járatlanságát az Auctor az én filológiabéli principiumaimban, mellyeket mélyebben meg kellett volna fontolnia, ha azokat czáfolni akarta. Még csak amaz állításomat sem nézte ő jól át, mellyel tótos formáját meg vetem; mert én még a' magyar passívumot is úgy conjugálom, mint a' reguláris activumot, 's mikor az *ik* végzésű verbumok' számára kidolgoztam a tótos formát megvetem, az *ik* végzésű verbumok alatt még a' passívumokat is értem, kivéven:

hogy a' passívumok a' mutató formát fel nem vehetik, mivel accusativussal nem construáltathatnak, és

hogy a' közönséges szokás úgy hozván magával, a' szenvedő indicativus praesensnek és futurumnak második személyét *l* inflexióval formállyuk, mint: *dicsírtetél, dicsírtetendél, olvastatol, olvastatandol*; a' futurumnak harmadik személyét pedig az 'impersonalitás' kedvéért *ik* silabával megtódgyuk, mint: *vonatandik, leletendik*; a' mihez oda kell függeszteni azt is,

hogy a' passívumok az imperatívusnak második singuláris személyét soha sem rövidítik meg: *vonassál, lelessél, olvastassál, dicsírtessél*. Lásd Grammatikám. 115. oldal.

Mikor tehát Auctorunk azt kövezteti a' deák nyelvből, hogy az *ik* végzésű neutrumokat úgy kell conjugálnunk, mint a' passívumokat, örömetst kezest
adok

adok neki, ha a' passivumokat úgy conjugálja, mint azok, a' kikkel én a' tótos formát még a' passivumokban is megvetem,

Jegyzés. Képtelenségeket akar ő e' mondásnak verbumaiban találni: „*esedezek* előtted, 's igen *re. ménykedek*, én Uram! *méltóztass* nekem megenged. ned, hogy téged követvén, veled *nyájaskodjuk*; „vatsorádnál én keveset *eszek*, tsak egyedül társal. „kodásodban *gyönyörködök*“ pag. 932. Én pedig e' verbumokat: *esedezem*, *reménykedem*, *nyájaskodgyam*, *eszem*, *gyönyörködöm* tartom e' mondásban képtelenségeknek, és azt merem állítani, hogy nyelvünk éppen az által nem *castissima*, éppen az által *horrendum in modum deformatur*, mivel a' tótos forma öszvevegyíti benne a' két közönséges formát, és a' személyeket: mert az én előttem nem *castum*, a' mi vegyültt. A' méltóztatik verbumot Auctorunk deprensnek veszi, én pedig passivumnak, mellynek, ha nem egészen járatos, legalább valóságos activuma *méltóz.* Így támadnak a' *forróz*, *karóz*, *békőz* activumokból a' *forróztatik*, *karóztatik*, *békőztatik* passivumok. Az említett mondásban tehát imperativusát még nem lehet rövidíteni, és így *méltóztass* rofszúl van mondva *méltóztassál* helyett. Egyébaránt e' például választott mondás iránt azt kell még megjegyzennem, hogy conjugatióbéli képtelenségek nélkül, az eggy *méltóztass* szót kivéven, szükölködik ugyan, de syntaxisbéliékkal ellenben nagyon bővelkedik. Az első az, hogy a' *méltóztatik* verbum után a' personalis infinitivus *megengedned* utálatos hiba; az impersonalis *megengedni* helyett. Lásd a' Grammatikám. II. Theil. XII. Kap. Vom Gebrauch des Infinitivs. A' második az, hogy a' *méltóztatik* verbumot a' mutató formába kellene tenni, mivel a' titkos *azt* accusativus.

vussal construáltatik, Valamint tudnillik az ilyen esetekben az *ik* neutrumoknak mutató formát adunk, mint: *ügyekez*d megtudni (azt) ha elérkezett-e már? e' helyett: *ügyekez*z vagy *ügyekez*szél rajta, hogy megtudgyad, ha 's a' t. úgy itt is így kellene szólalnunk: *méltóztas*d vagy *méltóztass*d nekem (azt) megengedni, hogy téged követvén 's a' t. Ámde mivel a' passivumok, a' minő a' *méltóztat*ik verbum is, a' mutató formát fel nem vehetik, az egész mondatnak más fordulást kell adni, példának okáért: méltóztassál nekem arra engedelmet adni, hogy téged követvén 's a' t. Elhallgatom azt, hogy *esede*zek és *reményke*dek datívussal construáltatnak, és hogy az egyik színtannyit tesz mint a' másik: *esede*zek neked vagy *reményke*dek neked; valamint azt is, hogy *uram* előtt az *én* pronomen nagyon szükséges.

A' mit Auctorunk a' 936. és követ. old. de caussa vitiorum mond, azt én szórúl szóra az ő tótos formájára méltábban alkalmaztathatom. A' mit pedig az *ék* inflexiónak eredetéről a' reguláris verbumoknak még az ő ítélete szerint is hibás imperativussaiban állít, a' minők ezek: *járjék*, *ménnyék*, *dílyék*, *véggyék*, *szóllýék*, mellyek helyett a' tiszta Magyar mindenütt ezekkel él: *jarjon*, *ménnyén*, *dílyon*, *véggyén*, *szóllýon*, különösebb szó nélkül nem hagyhatom. Azt mondgya ő tudnillik, hogy a' köz nép ezeket az imperativusokat azért mondgya *ék* végzéssel, mivel utánnok a' *k* betűvel kezdődő titulus *ked* következik: *járjék ked*, *ménnyék ked* 's a' t. A' hol a' tótos forma szokásban van, ott a' köz nép ezen imperativusokat *ék* silabával nem csak akkor mondgya, mikor *ked* titulussal belzél, hanem mászor is, mint: *járjék* az Úr; *ménnyék* az asszony; *szóllýék* az Úrfi 's a' t. A' hol pedig a' tótos forma szokatlan,

lan, ott a' köz ember még a' *ked* titulust is így construálja: járjon *ked*, mennyén *ked*, szóllyon *ked* 's a' t. Hafztalan keres tehát illy gyáva szugolykákban menedékhelyeket az Auctor, mikor én azt állítom, hogy valamint a' reguláris verbumokban úgy azokban is, mellyek *ik* paragogyikával végződnek, az *ek* inflexióval formáltt imperatívusok: *járjék* az Úr, *szóllyék* vele kelmed; *egyék* az aszony; *igyek* az Úr; *ütközzék* még a' sereg 's a' t. a' tót vagy más ehhez hasonló nemzettel való közlödésbül támadtak. Nem veszem én ki ezen állításom alól még az erdélyi dialectust is, mellyel Auctorunk olly annyira kérédik; mert a' Históriából tudgyuk, hogy az Erdélyiek is kezdettől fogva meg vannak vegyítve az efféle nemzetekkel.

3) Harmadik fő oka Auctorunknak a' *recta consuetudo*, ammint a' 941 és követk. oldal. mondgya. Azt állítja ő tudnillik, hogy meg kell a' helyes szokást a' helytelentől különböztetni, és a' regulákat a' nyelvnek kidolgozásában a' helyeshez szabni. Semmi ennél igazabb nem lehet; de itt arról van ám a' kérdés: micsoda bíróhoz kell nekünk folyamodnunk, ha bizonyosak akarunk lenni a' felül, mellyik szokás a' két vagy többféle közül a' helyesebbik?

Auctorunk megvallván, hogy a' régi könyv-írók közül vannak, kik az *ik* végzésű verbumokat, nem az ő tótos formája szerint, hanem regulariter conjugállják; (Lásd Elaborat. Gramm. Volum. 2. pag. 928. et seqq. Item pag. 953 et 954. Lásd azonnkívül e' munkámnak 54. §át is b) alatt;) megvallván tovább azt is, hogy a' most élő nemzetnek egyik része az *ik* végzésű verbumokat regulariter, a' másik része pedig a' tótos forma szerint conjugál.

gállya; szükségképen megvallya azt is, hogy e' verbumoknak conjugatiójára nézve már rég üdötül fogva kétféle a' szokás. Most tehát az a' kérdés támad közöttünk: micsoda bíró választhatja meg nekünk, mellyik szokás e' kettő közül a' helyesebbik? Ő az ilyen bírónak a' régi auctorokat ösmeri kiknek hibáit az imént megnevezett és több más helyeken világosan megvallya. En pedig az ilyen bírókkal meg nem elégedhetek, nem csak azért, mivel Auctorunk' vallása szerint, szarvas hibákkal teli vannak, hanem más sükeres okokra nézve is, mellyeket az I. és VII. Értekezésben bőven előadtam, és bírónak az egész nemzet' akarattját, a' *közönséges szokást* ösmerem, melly az analogyiában, ha csak vakok nem vagyunk, önnkint szemünkbe tűnik.

Engedgye meg az Olvasó, hogy ezt egy ellenkező példában még világosabbá tegyem. Az irregularis nómeneknek declinációjában és az irregularis verbumoknak conjugatiójában minden vetekedés nélkül mindnyájan eltávoznak a' reguláris declinációtól és conjugációtól. A' *ló* névnek az accusativussa mindenütt *lovat*, az *észik* verbumnak perfectuma mindenütt *evett* vagy *ett*, noha a' közönségesen bevett declinatio és conjugatio szerint az elsőnek az accusativussa *lót*, az utolsónak perfectuma pedig *ész*t vagy *észett* volna. Miért nem mer vallyon ez ellen szólani senki? miért nem akarja a' közönséges regulának efféle sérelmeit gyógyítani senki? Mert az irregularis nevek és verbumok a' közönséges szokásnak törvényei alól ki vannak véve.

Másképp van a' dolog az *ik* végzésű verbumoknak conjugatiójárúl. A' nemzetnek egyik része ezeket rég üdötül fogva regulariter conjugállja, a' más-
sik

sik része pedig tótosan a' harmadik forma szerint. Magok e' felekezetek még önnön magokkal sem eggyeznek meg, némelly esetekben saját szokássoktól eltávozván. E' két szokás közül tehát egyik sem *közönséges*, a' minő az, melly az irregulárisokat, ammint fellyebb mondám, máskép declinállyá és conjugállyá. A' józan ész tehát azt kívánja, hogy a' reguláris conjugációnak, úgymint valóságos *közönséges* szokásnak ama' sebeit, mellyekkel azt egy *particuláris szokás* régtől fogva illeti, kigyógyítsuk, azaz: hogy az *ik* végzésű verbumokat a' közönséges regula alá vonnyuk.

Varrónak, Quintiliánusnak, Adelungnak és több efféle híres és érdemes Auctoroknak tekintetei és szavai, mellyekkel Auctorunk a' 941 oldal. hánykolódik, csak annyit érnek, a' mennyit próbálnak. Varro' mondását még Auctorunk ellen is fordítom. Mikor tudnillik a' tótos conjugáció vét, nincs annyi hatalma, hogy az analogiát megrontsa; mink pedig, mikor az *ik* végzésű verbumokat úgy conjugállyuk, mint a' regulárisokat, az analogiát a' reguláris conjugációra nézve megerősítettük. A' mi Quintilianust illeti, ő már kipallérozva találta az Auctorokban a' nyelvet, és így ezeknek tekintetére méltán építhetett. A' mi régi és mostani Auctoraink a' magyarságra nézve nem classicusok, mert nyelvünk férjfi korát csak imént kezdvén, még csak most várja valóságos classicus Íróktól meghatározását, tökéletes fénnjét. Lásd e' munkámnak 6. §át. — Adelung' methodussát válaftottam ugyan én nagy részent Grammtikámnak kidolgozásában kalaúzul, de nem azért, mivel Adelungé, hanem azért, mivel a' józan észnek principiumaival megegyez. Egyébaránt Adelungnak felette sok dialectussal kellett küzködni, mellyek-

mellyeknek külömbféleségei meg nem engedték, hogy az egész német nemzetnek közösleges szokását a' nyelvnek mindennemű czikkelyeiben kitanúlhassa. Nekünk ellenben csak három dialectusunk van, mellyek egymástól csak olly kicsinsységekből különböznek, ammint fellyebb a' 18dik §ban említettem, mellyek az analogyiának, és a' benne fekvő közösleges szokásnak kinyomozását sémmitképen sem akadályoztatják. Nincs nekünk tehát szükségünk arra, hogy az analogyiától, úgymint a' nyelvnek fő bírójától, a' régi és mostani könyvíróknak tekintetéhez folyamodjunk.

Jegyzés. Kitefelezik ebből, hogy engemet az említett Auctor nem számlálhat amaz Írók közé, kik azt állítják, ammint a' 940 és 943 old. méltán panaszkodik, hogy a' nyelv eleven lévén, az ő kezében és hatalmokban van, és hogy azt tetfzések szerint megváltoztathatták. Lám én a' nyelvet még a' régi könyvfzerzők' kezéből is kiragadom, melyibe Auctorunk játszani akarja, és az egész Nemzet' kezébe tetfzem, csak az ő közösleges szokásától vévén illendő tisztelettel még az *ik* végzésű verbumok' számára is állandó törvényt. Ezt én annyival örömeztőbb cseleklésem, mivel egy régi Írónak tekintete a' magyarságra és a' magyar nyelvnek reformációjára nézve énelöttem egy mostani Írónak tekintetétől egy csöppel sem nagyobb vagy fontosabb. Még ama' változások is, mellyek nyelvünkben, mint eleven nyelvben történtek és történni fognak, nem az Íróknak tekintetétől függnek, hanem az egész Nemzetétől. Ez változtattya érezhetetlenül majdnem mindenik században nyelvét, és az Írók nem tetfznek egyebet, hanem hogy a' nyelvet olly változásokkal

ír.

írják, a' minőkkel azt a' Nemzet beszéli. Ezt mond-
gya Horatius ama' verseivel de arte poetica:

Vt siluæ foliis prono's mutantur in annos,
prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,
et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.
Debemur morti nos, nostraque

. Mortalia facta peribunt:
nec dum sermonum stet honos et gratia viuax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque,
quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus:
quem penes arbitrium est et *jus* et *norma* loquendi.

Engemet az Auctornak ama' szemrehányása
sem illethet, Volum. II. pag. 952. hogy némelyek
az ő totos formáját azért nem akarják befogadni, mi-
vel átallyák megvallani, hogy eddig kiadott írásaik-
ban hibáztak. En valaha magam is az ő tótos for-
májával éltem, ammint régiebb írásimból kitetszik,
mellyek kinyomtatva a' Nemzet' kezében vannak.
Egy tudós hazafi, a' ki a' magyar filológiában
szinte olly járatlan volt, mint én, mások' példája
után indulván, engemet is arra az útra csábított,
mellyet maga járt. Csak azután tértem vissza tisz-
melléki magyarságomhoz, mellyel gyermekségemtől
fogva éltem, csak azután jobbítottam meg hibái-
mot, minekutánna a' filológiába erefzkedvén, hibák-
nak ösmertem. Önnön magamot meggyőzvé ez iránt
egyszer sükeres okokkal, nem fejességből, nem más
akárminémű indulatból, hanem férjfihez illő állan-
dóságból mondom: állítsanak fel magoknak némely
íróársaim tótos vagy deákos conjugátióbéli formá-
kót, a' mennyit tetfzik, csinállyanak belőlök negye-
dik és ötödik tótos és deákos dialectust; én a'
mellett maradok, a' mit józan elzem az egész nem-
zetnek szokásában talál.

En-

Engedgye meg az Olvasó, hogy e' tudós viadalmam után az Elaboratior Grammatika' Auctorának még egy kis morális leczkét is adgyak. Azonkívül, hogy munkáiban olly tónussal beszéll a' mostani könyvfzerzőkről, Újságírókról, magyar Professzorokról, a' kik vele, többnyire tudtok nélkül, ellenkeznek, mintha nyelvünknek, nem mondom diktátora, hanem fejedelme volna, még azzal is akarja ökött ezen ártatlan külömbözések miatt vádolni, hogy rossz hazafiak, rossz polgárok, gonosz szívűek, pártütők, tirannusok, 's tudgy' Isten! mik nem egyebek! (Antiquit. Litt. hung. §. 136. §. 170. 's a' t. Elaboratior Grammat. Volum. II. pag. 952. 's a' t.) Neki arra valóban senki sem adott hatalmat, hogy az egész nemzetnek nyelvet csinállyon; hanem kötelessége csak azt hozza magával, hogy az élő nyelvet előadgya és a' józan észnek csendes vezérlése szerint okosan tisztogassa. A' sértő tónus pedig soha sem hiteti el az emberrel még az igazságot is, hanem fellázítja inkább ellene, mivel nem tartya lehetségesnek, hogy a' szelíd igazságnak mardosó tanítói legyenek. A' heveség bizonyos jele annak, hogy a' disputálónak vélekedése rossz lábonn áll. Egyébránt, hogy a' filológiának a' moralitással és a' jó polgárnak kötelességeivel semmi kapcsolattya síhesen, kiki átláttya, és Auctorunkot, mikor az efféle kapcsolatokkal, mint fegyverekkel él, méltán megújíthatná. Meg kellene neki e' mellett gondolni azt is, hogy a' ki marni, harapni szerez, még legfzükségesebb fogait is könnyen kitörheti.

P e s t e n n,

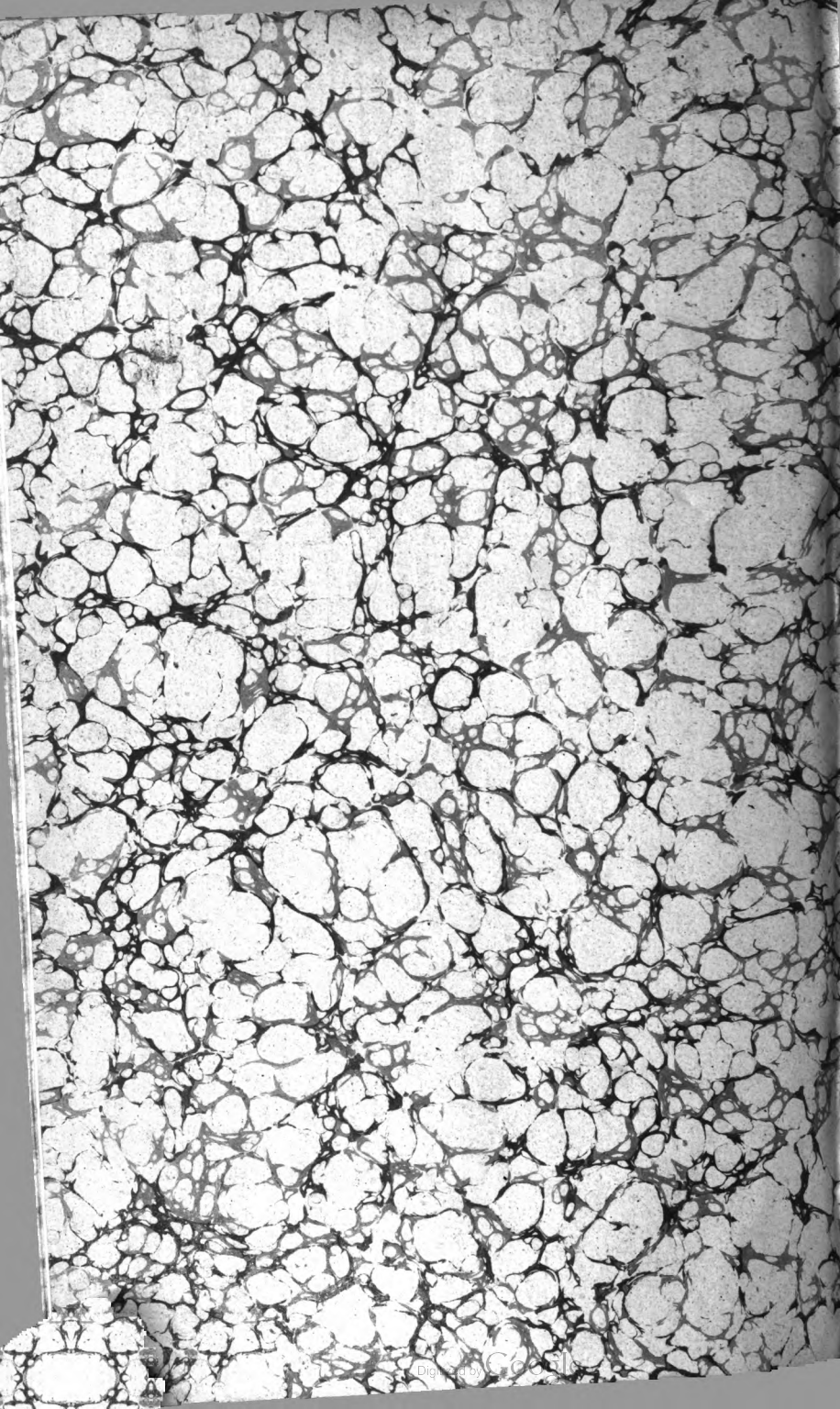
Nyomtatott Patzko Ferenz' betűivel.

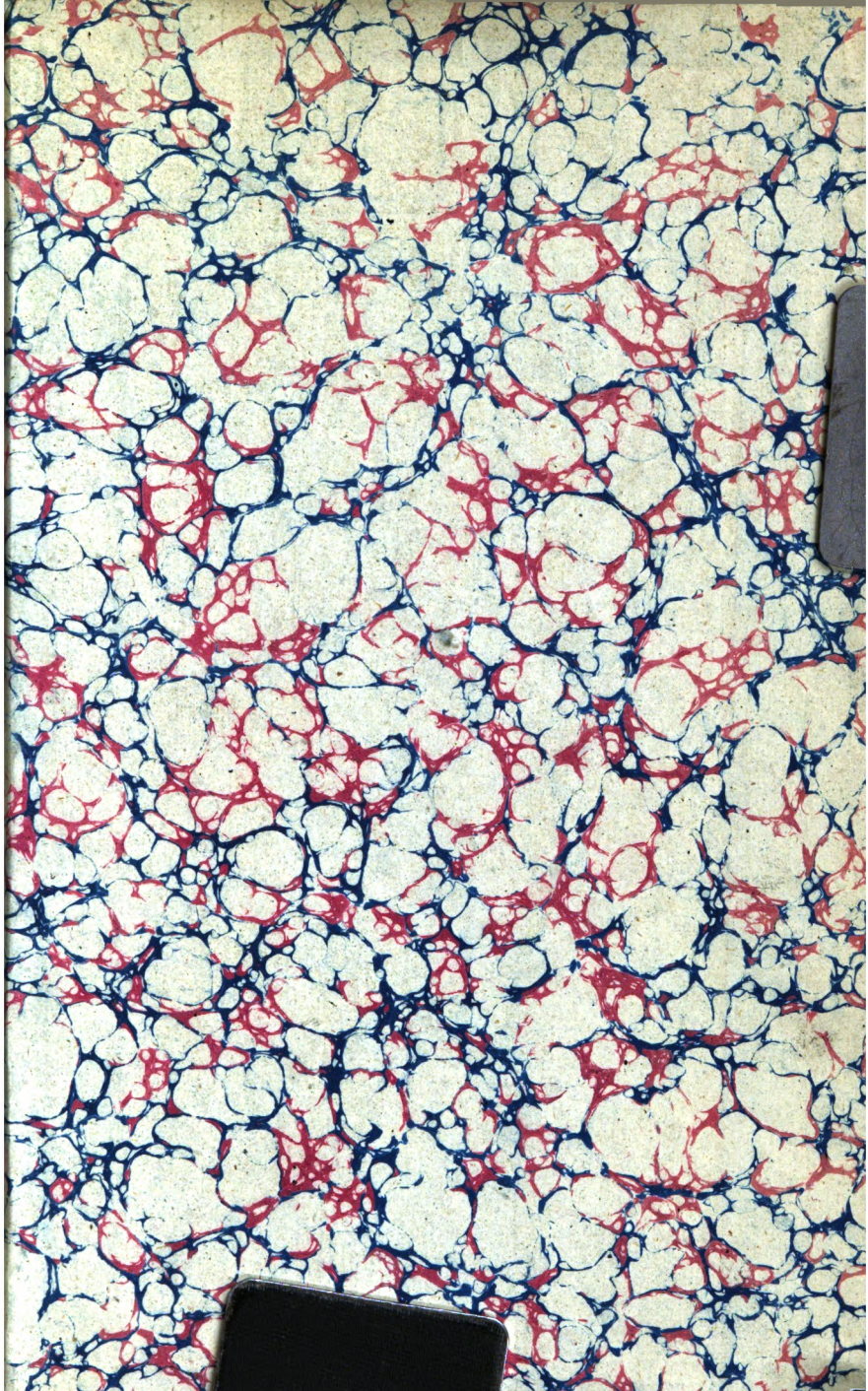
M U T A T Ó T Á B L A.

- I. Értekezés.* A' nyelv iránt való vetekedéseknek legfőbb, legbátorságosabb és egyyetlen egyy bírójárúl: a' 1 old.
- II. Értekezés.* A' magyar ortografiárúl: a' 23 old.
- III. Értekezés.* A' magyar fzőknak formálásárúl általlyában: a' 33 old.
- IV. Értekezés.* A' magyar neveknek formálásárúl: a' 46 old.
- V. Értekezés.* A' magyar verbumok' formálásárúl: a' 66 old.
- VI. Értekezés.* A' particulák' formálásárúl: a' 91 old.
- VII. Értekezés.* A' magyar conjugatióinak pretendáltt harmadik formájárúl; a' 96 old.
- A' Cadentidk lajstroma:* a' 115 old.
- A' nevek, avvagy a' substantívumok és adjectívumok: a' 116 old.
- A' verbumok: a' 144 old.
- A' particulák: a' 158 old.
- Toldalék* a' conjugatióinak harmadik formájárúl: a' 164 old.
-

A' nyomtatásbéli hibák.

- A' 13 old. a' két végső sorban olvasd : *terjed.*
 — 31 — a' 14 sor : *mellyet a' g betű jelent.*
 — 34 — — 20 — : *középszerűnek vagy élesnek kell lenni.*
 — 37 — 18 — : *szimetriáját.*
 — 39 — 17 — : *mint és, és.*
 — — — 24 — : *számtalanszor.*
 — 41 — 12 — : *átal.*
 — 51 — 6 — : *az osztó.*
 — 52 — 13 — : *számlálás.*
 — 53 — az utolsó sor : *rövidítés.*
 — 57 — 12 : *fák.*
 — 72 — az utolsó sor előtt valóban : *méler.*
 — 78 — 3 : *vehet.* 8 sor : *deák.* 9 sor : *szoktak.*
 — 79 — 30 : *'s a' t.*
 — 80 — 5 : *eddigéi.* — 18. sor : *esdeklék.*
 — 88 — 17 : *szígyenl.*
 — 95 — 9 : *'s mindazokat.*
 — 96 — 10 : *tiluton.*
 — 97 — 9 : *beszéltettek.*
 — 101 — 4 : *formában utánni el kell hagyni a', jelet.*
 — 106 — 25 : *veti.* 27 sor : *pronomennek.*
 — 107 — 14 : *ők lelék.*
 — 119. I oszlop, 18 sor : *tétová.*
 — 122. II oszlop 14 sor : *sekréstyei.*
-

Fr. Hollnstein
Buchbinder
im rothen R. Loth
IN WIEN
1871

